

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ
ЄДИНОГО ГАЛУЗЕВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ
ШЛЯХОМ КООПЕРАТИВНОГО
АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТІВ
ГАЛУЗЕВОЇ ТЕМАТИКИ**

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
3 березня 2011 р.

Київ 2011

УДК: 025.5:37(477)(06)
ББК: 91.9:74я431
Ф-79

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 5 від 17 травня 2011 р.*

Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики [Електронний ресурс] : матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару, 3 березня 2011 р. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (голова), О. М. Яценко (заст. голови) та ін.]. – К., 2011. – 161 с.

До наукового збірника увійшли доповіді, виголошені на Всеукраїнському науково-практичному семінарі, який був проведений у межах НДР «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України», проведеної ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Редакційна колегія:

- П. І. Рогова*, к. і. н., с. н. с., засл. працівник культури України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (голова)
- О. М. Яценко*, к. і. н., с. н. с. Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (заст. голови)
- Ю. І. Артемов*, к. т. н., с. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- О. В. Карпенко*, к. держ. упр., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- О. І. Виговська*, к. пед. н., доцент, засл. працівник освіти України, пров. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Т. І. Годецька*, вчений секретар ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- І. Г. Лобановська*, в. о. заст. директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- І. Й. Коваленко*, зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Л. І. Самчук*, зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- С. М. Зозуля*, зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- І. І. Хемчян*, зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Н. В. Вараксіна*, зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Т. Ф. Букишина*, н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Н. Г. Мацібора*, зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Л. М. Заліток*, с. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ЗМІСТ

Розділ I. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек освітянської мережі. Стан та перспективи	5
<i>Рогова П. І.</i> Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек освітянської мережі: стан та перспективи	6
<i>Яценко О. М.</i> Система інформаційно-аналітичного забезпечення педагогіки, освіти та практики України	17
<i>Рогова П. І., Артемов Ю. І.</i> Роль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у формуванні галузевого сегменту інформаційного простору України. Стан та перспективи	30
<i>Артемов Ю. І.</i> Аналіз змісту деяких понять бібліотечного середовища.....	41
<i>Зозуля С. М.</i> Термінологічний словник з інформаційних ресурсів: розроблення та шляхи впровадження	49
<i>Зайченко Н. Я.</i> Сучасний стан та перспективи розвитку системи кооперативного реферування в Україні	54
<i>Самчук Л. І.</i> Кооперативна діяльність освітянських бібліотек України з формування електронних каталогів	66
<i>Коваленко І. Й.</i> Формування галузевої реферативної бази даних провідними освітянськими бібліотеками. Стан та перспективи	74
<i>Букшина Т. Ф.</i> Періодичні і продовжувані видання України з питань педагогіки, психології та освіти як джерела формування галузевого реферативного ресурсу	81
<i>Зоріна Н. Є.</i> Вивчення питання щодо можливості обміну або запозичення аналітичних бібліографічних записів статей зі збірників наукових праць	113
<i>Рубан А. І.</i> Формування єдиного інформаційного ресурсу з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства	

та інформаційної діяльності шляхом кооперації провідних освітянських бібліотек	123
<i>Хемчян І. І.</i> Зведене координаційне планування науково-дослідної, науково-методичної та науково-інформаційної діяльності мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України	129
<i>Білоус В. С.</i> Корпоративна діяльність бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського у забезпеченні інформаційних потреб студентів та викладачів	137
<i>Валуєва Є. А.</i> Роль і місце реферативних документів у підвищенні інформаційно-пошукової культури дослідника	148
Розділ II. Рекомендації Всеукраїнського науково-практичного семінару «Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики»	154
Список скорочень	157
Відомості про авторів	160

Розділ І.

Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек освітянської мережі.

Стан та перспективи

Рогова П. І.

к. і. н., с. н. с, директор ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК ОСВІТЯНСЬКОЇ МЕРЕЖІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті оприлюднюються здобутки та визначаються перспективи діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського як науково-методичного центру мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України відповідно до НДР, які вона розробляє. Охарактеризовано перспективи інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотеки з регіональними книгозбірнями.

***Ключові слова:** ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек; єдиний галузевий інформаційний ресурс; інформаційно-аналітичне забезпечення.*

Зростання інформаційно-комунікаційного потенціалу суспільства сприяє розгортанню інноваційних процесів в діяльності сучасних бібліотек України, що відбувається на основі запровадження широкого розмаїття комунікаційних засобів у їх організаційних, техніко-технологічних, структурно-функціональних трансформаціях, налагодженні взаємодії з іншими соціокомунікаційними структурами, пошуку інноваційних технологій і механізмів співпраці. До інноваційних процесів на сучасному етапі відноситься інформаційно-комунікаційна взаємодія. Інформаційно-комунікаційна взаємодія (ІКВ) – термін, який увійшов до наукового обігу та понятійно-категоріального апарату бібліотекознавства завдяки науковим обґрунтуванням І. О. Давидової та О. Ю. Мар'їної [1; 2]. Зокрема О. Мар'їною відзначено, що ІКВ в регіональній бібліотечній системі являє собою складну форму соціокомунікаційної взаємодії, яка розглядається як

процес налагодження взаємозв'язків між її учасниками, що призводить до трансформаційних змін як в окремій бібліотеці, так і в бібліотечній системі загалом [2, с. 3]. Такий інноваційний розвиток бібліотечних систем зумовлений загальними кардинальними змінами, що відбулися в соціоінформаційній сфері суспільства, зокрема бібліотечно-інформаційному середовищі, а ІКВ стає інтерактивною, мережевою формою комунікаційної взаємодії, яка відображає багатогранність комунікації в інформаційному середовищі.

Необхідно наголосити, що налагодження інформаційно-комунікаційної взаємодії – досить складний процес, що вимагає чіткої координації діяльності та розроблення стратегічних напрямів взаємодії бібліотек, що вирішується шляхом створення бібліотечних корпорацій і асоціацій. Для мережі освітянської бібліотек України, наймолодшої з мереж в Україні, актуальним є сьогодні питання вивчення й визначення напрямів, форм і методів організації ІКВ між бібліотеками мережі, що сприятиме формуванню спільного єдиного галузевого ресурсу (ЄГІР), розвитку партнерства, співробітництва, інтеграції матеріальних, інтелектуальних зусиль у бібліотеках мережі для розв'язання своїх сьогоднішніх і стратегічних завдань.

У сучасній Україні відомі приклади ІКВ бібліотек різних видів. Це діяльність щодо формування:

- центрального кооперативного каталогу, координатор – Кіровоградська ОУНБ;
- регіонального освітньо-інформаційного порталу бібліотек ВНЗ м. Миколаєва, координатор – бібліотека Миколаївського університету кораблебудування;
- двох окремих галузевих міжрегіональних корпоративних проектів медичних бібліотек, координатори – Вінницький медичний інститут та Національна науково-медична бібліотека України;

- проекту «Наукова періодика України», що об'єднує 1248 повнотекстових журналів, представлених на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), координатор – НБУВ;
- об'єднаної довідкової служби бібліотек України «Віртуальна бібліографічна довідка», координатор – Національна бібліотека для дітей та ін.

Відомо, що найпоширенішими формами корпоративної взаємодії є:

- формування електронних ресурсів різних видів;
- корпоративна каталогізація;
- інформаційна діяльність;
- віртуальна довідкова служба;
- МБА, ЕДД тощо.

Упродовж 10-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як науково-дослідна установа та головний науково-методичний та координаційний центр мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України, у своїх наукових проектах розробляла теоретичні, організаційні та методичні засади системи інформаційного забезпечення фахових потреб освітян, активно втілюючи у практику наукові розробки, інноваційні методи роботи, тим самим спонукаючи дії бібліотек мережі на активізацію і модернізацію процесів їх діяльності щодо забезпечення принципів **рівного доступу** до інформаційно-бібліотечних ресурсів та **навчання громадян України протягом усього життя**.

Отже, можна вважати, що колективом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за 10-річчя закладено фундамент для розвитку ІКВ з бібліотеками мережі у таких напрямках:

- I. Науково-дослідному.
- II. Науково-інформаційному.
- III. Щодо формування електронних ресурсів.

IV. Учасі у громадському русі.

Так, упродовж цих років у кожному з напрямів бібліотекою здійснено наступне:

I. У науково-дослідній діяльності:

1) розроблено теоретичні, методологічні й організаційні засади створення мережі освітянських бібліотек МОН та НАПН України як системи інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики, що сприяло закладанню фундаменту ІКВ;

2) досліджено історію освітянських бібліотек України.

II. У науково-інформаційній діяльності:

1) розроблено наукові, науково-методичні й організаційні засади системи інформаційного забезпечення освітянської галузі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотеками мережі, складовими якої є: бібліографічний, реферативний та аналітичний напрями. Розроблено модель системи. Розпочато спільну роботу з втілення цієї системи у практику;

2) вперше в Україні під керівництвом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спільно з бібліотеками мережі розпочато створення цілісної системи бібліографічних видань з питань педагогіки та психології, якої до кінця ХХ ст. в Україні не існувало, а також концентрацію видань з вищезазначених питань у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та відтворення в електронних каталогах бібліотеки та мережі освітянських книгозбірень;

3) розпочата системна популяризація здобутків педагогів України та світу шляхом підготовки та видання біобібліографічних покажчиків у традиційному та електронному вигляді, які надалі надходять до бібліотек мережі. На порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спільно з бібліотеками різних типів і видів створюється електронний інформаційно-бібліографічний ресурс „Видатні педагоги України та світу”;

4) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розпочато створення реферативної інформації для формування галузевого сегменту з питань педагогіки та психології у загальнодержавній електронній реферативній базі даних („Україніка наукова“) та її паперовому варіанті (УРЖ „Джерело“), яку спільно створюють ІПРІ, НБУВ, ННМБ, ДНСГБУ. З ініціативи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у формуванні цього сегменту впродовж 2009-2010 рр. беруть участь 12 провідних бібліотек освітянської мережі;

5) з кінця 2007 р. на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започатковано спільне формування галузевої реферативної бази даних (беруть участь 12 бібліотек освітянської мережі). Реферативна база на 01.01.11 р. вже налічує понад 17 тис. рефератів українською, російською й англійською мовами;

6) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського бере участь у створенні інформаційно-бібліографічного ресурсу «Наукові біографії вчених, діячів науки та техніки України» (координатор – НБУВ).

III. Щодо формування електронних ресурсів:

1) завдяки створенню ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2007 р. свого порталу освітянська спільнота отримала доступ до фахової бібліографічної та повнотекстової інформації, підготовленої не лише фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а й бібліотеками освітянської мережі зарубіжних установ;

2) з 2003 р. створюється електронний каталог ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, який на 01.01.11 налічує близько 100 тис. записів, доступ до якого надається через веб-портал бібліотеки. З 2009 р. розпочато експериментальну кооперативну співпрацю з бібліотеками мережі щодо аналітико-синтетичного опрацювання документів для ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

3) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського бере участь у двох із вищезазначених проектах, а саме: об'єднана довідкова служба бібліотек

України «Віртуальна бібліографічна довідка», «Наукові біографії вчених, діячів науки та техніки України», що є прикладом ІКВ, а саме:

а) «Об'єднана довідкова служба бібліотек України «Віртуальна бібліографічна довідка»», координатор – Національна бібліотека для дітей, завдяки чому на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започатковано інноваційну форму інформаційно-бібліографічної служби для освітян, молоді, що навчається, – «Віртуальна довідка» (користувачі через Інтернет оперативно отримують інформаційну допомогу освічених бібліографів щодо своїх інформаційних запитів);

б) у проєкті ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – «Видатні педагоги України і світу» беруть участь бібліотеки мережі та інших видів бібліотек.

IV. Учасі у громадському русі.

Новим кроком у партнерських стосунках є участь ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі (деяких) у роботі Української бібліотечної асоціації (УБА). Асоціації невіддільні від професійного співтовариства, вони є центром інноваційних процесів й виразником цілей, цінностей й ідеології бібліотечної діяльності. УБА визначила свою лідерську позицію – сприяння розвитку бібліографічно-інформаційної сфери, бібліотечній професії і професіоналізації кадрів. Показником ефективних дій УБА стало отримання нею грантів на проведення конференцій, семінарів, круглих столів для підвищення фахового рівня бібліотекарів України, започаткування конкурсів. УБА спільно з Айрекс започаткували в Києві та обласних центрах України тренінгові центри, де системно проводиться підвищення кваліфікації бібліотекарів, низку заходів з розвитку лідерства. Айрекс створив програму «Бібліоміст», яка сприяє втіленню інновацій в практику. На жаль, освітянські бібліотеки не в повній мірі залучаються до участі у роботі УБА, але процес розпочато. Я впевнена, що чим більше

колективних та індивідуальних членів УБА буде від нашої мережі, тим активнішою й цікавішою буде наша спільна робота.

Отже, завдяки вищезазначеному необхідно підкреслити, що інформаційно-комунікаційна взаємодія між ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотеками мережі є. Вона проявляється сьогодні в активізації системного забезпечення фахових інформаційних потреб науковців та практиків, інноваційних підходах щодо здійснення науково-інформаційного супроводу наукових досліджень інститутів НАПН України, забезпечення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу ВНЗ, студентів, вчительства, батьків та користувачів з інших галузей.

З метою активізації інноваційних процесів, посилення ІКВ між бібліотеками освітянської мережі та ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та поглиблення інформаційних процесів у освітянській галузі у межах НДР *«Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України»*, що здійснюється ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, розробляються наукові, науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України й розпочато їх втілення в практику. Науковим керівником даної НДР к. і. н., с. н.с. О. М. Яценком створено *«Концептуальну модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки і освіти України, яка є основою принципово нових підходів щодо підготовки і представлення інформації»* [3] в інформаційному просторі нашої держави. Метою концептуальної моделі є визначення стратегії формування, функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського сучасної педагогічної науки, освіти і практики в Україні, яка є однією зі складових частин системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України. У вересні 2010 р. на міжнародній науково-практичній конференції,

що проводила Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) підводилися результати НДР, здійснюваної бібліотекою впродовж 2006–2010 рр., – «Теоретичні засади формування всеукраїнського єдиного інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського». Одним із результатів НДР було розроблення стратегії подальшої діяльності книгозбірень освітянської мережі МОН і НАПН України щодо створення галузевого інформаційного ресурсу для повноцінного інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної науки, освіти і практики. Було зазначено, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спільно з бібліотеками мережі має формувати єдиний галузевий інформаційний ресурс (ЄГІР) у традиційній та електронній формі.

Виконання зазначеного вище може бути за умови ІКВ. Отже, у зв'язку з цим нами вбачаються такі подальші дії щодо посилення ІКВ та спільні кроки щодо стратегічного напрямку діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі – поглиблення і поширення системи інформаційного забезпечення науки і освіти, формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу освітянської галузі України, що має здійснюватися у кілька етапів. В умовах обмежених кадрових, матеріальних та фінансових ресурсів найбільш ефективними кроками мають бути такі:

- 1) поглиблення співпраці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками освітянської мережі щодо кооперації та інтеграції у створенні інформаційних ресурсів;

- 2) активне запровадження кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів з галузевої тематики для створення електронного каталогу у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та у бібліотеках мережі; надалі – зведеного (корпоративного) електронного каталогу;

3) продовження спільного формування на кооперативних засадах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з провідними освітянськими бібліотеками України бібліографічних ресурсів та реферативної галузевої бази даних й галузевого сегменту у загальнодержавній електронній реферативній базі «Україніка наукова»;

4) втілення у практику діяльності бібліотек галузі положень Концепції інформатизації мережі бібліотеки загальноосвітніх навчальних закладів України для піднесення їхньої ролі в навчально-виховному процесі, створення умов, що сприятимуть наближенню рівня навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до європейських і світових стандартів;

5) шляхом інтегрування інформаційних ресурсів з питань педагогіки, психології та освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек освітянської галузі України формування електронної бібліотеки галузевого спрямування, яка у перспективі стане сегментом національної електронної бібліотеки;

6) проведення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського раціональної політики з книгозбірнями мережі щодо переведення на електронні носії раритетних видань та видань, що віднесені до Національного надбання України й цінних та рідкісних видань, які користуються підвищеним попитом у бібліотеках, що в кінцевому результаті приведе до створення галузевої електронної бібліотеки з актуальних питань педагогічної науки і практики;

7) розроблення методичних та організаційних засад для організації на базі існуючої служби міжбібліотечного абонементу (МБА) у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського єдиної системи МБА та електронної доставки документів (ЕДД), створити міжнародний міжбібліотечний абонемент (ММБА);

8) створення на базі існуючого порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського мегапорталу з віртуальним представництвом на ньому освітянських бібліотек України;

9) розвиток дослідницьких проектів у сфері інформатики, лінгвістичного забезпечення інформаційних процесів, а також проектів, що сприятимуть позитивним змінам у сфері сучасних методів обслуговування з урахуванням інформаційних потреб користувачів і можливостей нових технологій;

10) створення на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського депозитарію наукових праць інститутів Національної академії педагогічних наук України;

11) шляхом придбання електронних баз даних вітчизняних і закордонних виробників (повнотекстових, реферативних, довідково-бібліографічних тощо) збільшення кількості джерел бібліотечно-інформаційного забезпечення для розвитку науки й освіти;

12) розширення співробітництва з провідними бібліотеками України і світу з використання мережних і цифрових технологій у формуванні фондів, розширення контактів з інформаційними онлайн-центрами;

13) створення на базі мегапорталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського єдиного вікна доступу до вітчизняних та світових освітніх ресурсів.

У результаті буде створено повномасштабну інтегровану галузеву бібліотечно-інформаційну систему, яка об'єднає галузеві ресурси ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та регіональні бібліотечно-інформаційні ресурси й послуги, сприятиме залученню фахових світових ресурсів. Також буде сформовано ресурс, який повноцінно забезпечуватиме інноваційний розвиток вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики. Це стане новим етапом щодо формування інформаційного простору національної системи освіти.

Література

1. *Давыдова, И. А.* Библиотечно-информационное производство: науч.-метод. пособие. – М.: Либерия-Бибинформ, 2008. – 168 с.
2. *Мар'їна, О. Ю.* Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем. Автореф. канд. дис. ... кандидата наук із соціальних комунікацій. – Х., 2011. – 20 с.
3. *Яценко, О. М.* Концептуальна модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України / О. М. Яценко; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010 – 24 арк. – Рукопис.

О. М. Яценко,
к. і. н., с. н. с. Інституту біографічних
досліджень Національної бібліотеки України
ім. В. І. Вернадського

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСВІТИ ТА ПРАКТИКИ УКРАЇНИ

У статті представлено структуру системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України. Загальні положення системи сформовано, ґрунтуючись на основних напрямках діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Відображено можливість реалізації запропонованих рішень. Наголошено, що впровадження і розвиток системи можливий за умови взаємодії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з освітянськими бібліотеками у створенні сучасної інформаційної інфраструктури в інтересах вирішення комплексу поточних та перспективних завдань розвитку освітньої галузі, а також БД бібліографічної та реферативної інформації; загально-технічних вимог впровадження новітніх технологій в бібліотечно-бібліографічні процеси.

Ключові слова: *інформаційно-аналітична діяльність, електронні науково-інформаційні ресурси, освітянська галузь України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, оглядово-аналітична інформація, процеси корпоративної технології опрацювання галузевої інформації.*

Інформаційно-аналітична діяльність, підготовка різного роду інформаційних видань та формування електронних науково-інформаційних ресурсів останнім часом набувають особливої актуальності в усіх сферах наукової і практичної діяльності та займають помітне місце у наукових розробках багатьох країн світу.

На сьогодні склалася ситуація, коли жодна з установ й організацій в країні системно не займається інформаційно-аналітичним забезпеченням освітянської галузі. Основним засобом виконання цього завдання є

підготовка оглядово-аналітичної інформації, що дозволяє систематизовано та узагальнено оцінити стан галузі (досягнутий рівень, тенденції та перспективи розвитку, організаційно-економічну ситуацію тощо). У результаті органи державної влади, науковці і практики отримують несвоєчасну, часткову, розпорошену інформацію з актуальних проблем галузі, що обумовлено недостатністю ресурсів для її одержання, обмеженням часу і збільшенням обсягів інформації, що опрацьовується.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі України має створити умови для подолання негативного впливу вищезазначених факторів і забезпечити органи державної влади, наукові установи та практиків галузі якісними оглядово-аналітичними документами, що підготовлені на основі впровадження сучасних інформаційних технологій в бібліотечно-бібліографічні процеси й операції, нових підходів щодо підготовки і представлення інформації, формування та використання в бібліотечних установах галузі сучасних електронних інформаційно-аналітичних ресурсів.

Фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) у рамках науково-дослідної теми „Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України” (2003–2007 рр.) розроблено систему науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України, яка складається з бібліографічної, реферативної та оглядово-аналітичної інформації (див. рис. 1).

Проблема підготовки та укладання оглядово-аналітичної інформації є найбільш складною й була найменш дослідженою у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Тому основною метою наступної науково-дослідної роботи "Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України" (2008–2011 рр.) визначено подальший розвиток науково-інформаційного

забезпечення потреб освітянської галузі держави та здійснення чергового етапу – розробки теоретичних, науково-методичних та організаційних засад інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики в Україні.

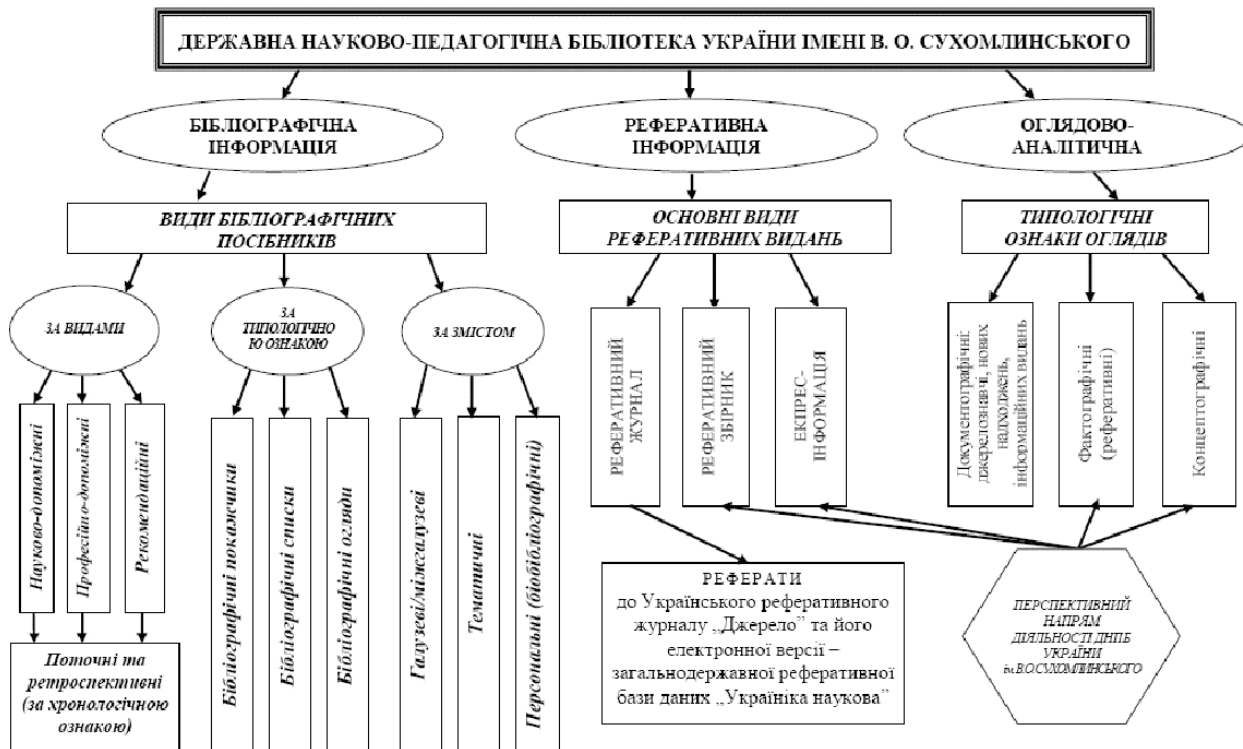

Рис. 1. Система науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України

У комплексі бібліографічні, реферативні й оглядові видання являють собою багатofункціональну науково-інформаційну систему. Кожне видання у цій системі має свою особливість. Скажімо, сигнальна та реєстраційна функція, що є головними для бібліографічних покажчиків, втрачають вирішальне значення для реферативних і, особливо, оглядових видань. Інформативна, інформаційно-кумулятивна, науково-комунікативна властивості при переході від використання бібліографічних видань до

реферативних і оглядових стають дедалі домінуючими, їхня ефективність підвищується. При дослідженні змін функцій від бібліографічних до реферативних видань, а від них – до оглядових, спостерігається звуження обсягу інформації (кількості джерел) за умов одночасної її якісної концентрації (див. рис. 2).

За характером інформації оглядові видання найповніше відображають зміст первинних документів, відрізняються найвищою складністю і науковою

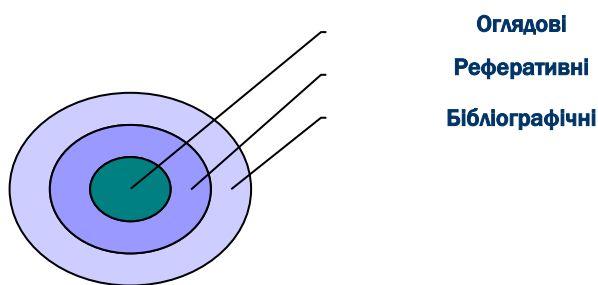

Рис. 2. Концентрація інформації та її ущільнення залежно від виду інформаційних видань

глибиною їх переробки – це не тільки узагальнююча характеристика вихідних джерел, а й наявність висновків та рекомендацій для розв'язання проблеми. При підготовці огляду опрацьовується не один документ, а узагальнюється інформація, отримана з декількох джерел. Такими джерелами можуть бути монографії, статті, доповіді тощо.

Огляд несе у собі найбільш вагомі переваги інших способів – бібліографічного і реферативного, підсилюючи їх новими якостями і підіймаючи до рівня оригінального літературного твору. Це породжує труднощі його наукового визначення, типології, складання і видання.

Причина недостатньо чіткого наукового тлумачення полягає у поширеній буденній уяві про поняття «огляд». Сучасна людина повсякденно чує різноманітні словосполучення зі словом «огляд»: огляд останніх новин, огляд поточного законодавства, маркетинговий огляд світових ринків, огляди

програмного забезпечення; огляд подій юридичного життя, огляди ринку, політичний огляд тощо.

Поняття «огляд» ми розглядаємо як інформаційний документ з поширенням у науці відсіканням оглядів, які функціонують в інших областях знань, таких, як художня література, журналістика, мистецтво, спорт та ін.

Підготовлення оглядових документів передбачає використання методики та результатів роботи таких видів інформаційної діяльності, як бібліографічна та науково-інформаційна і є їх логічним продовженням. Підготовка оглядової інформації базується на основних процесах обробки документних джерел. Головними серед них є:

- виявлення, збирання і систематизація відомостей та кількісних даних, які характеризують різні аспекти стану розглянутого об'єкта;
- оцінювання новизни, достовірності та взаємозалежності відібраних даних, їх доповнення та уточнення змісту;
- логічне перероблення отриманих даних і фактів з метою одержання нової інформації щодо стану об'єкта, тобто знання про досягнутий об'єктом рівень, організаційно-економічну ситуацію і тенденції розвитку.

За результатами переробки першоджерел готуються оглядово-аналітичні документи: різного роду огляди, щорічні доповіді про найважливіші досягнення у певній галузі, аналітичні довідки, аналітичні записки, інформаційні повідомлення, дайджести, досье тощо.

До змісту оглядово-аналітичних документів висувають наступні вимоги: актуальність, достовірність, об'єктивність, фактографічність, наявність висновків та їх обґрунтованість, стислість.

На рис. 3 зображено структурно-логічну схему системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України, що поєднує процеси й операції з обробки бібліографічної, реферативної інформації; утворення та ведення відповідних комп'ютерних баз даних (далі – БД); моніторингу преси та інтернет-ресурсів з проблем педагогіки,

освіти і психології та підготовки на основі зібраної інформації оглядово-аналітичних документів для задоволення інформаційних потреб керівництва галузі (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України (далі – НАПН України)), науково-дослідних установ НАПН України, вищих навчальних закладів України, користувачів мережі освітянських бібліотек України:

- *періодичними* матеріалами (щотижневі, щомісячні, кварталні, щорічні): бібліографічні, реферативні, аналітичні огляди, дайджести та ін.;
- *разовими* документами: аналітичні записки, аналітичні довідки,

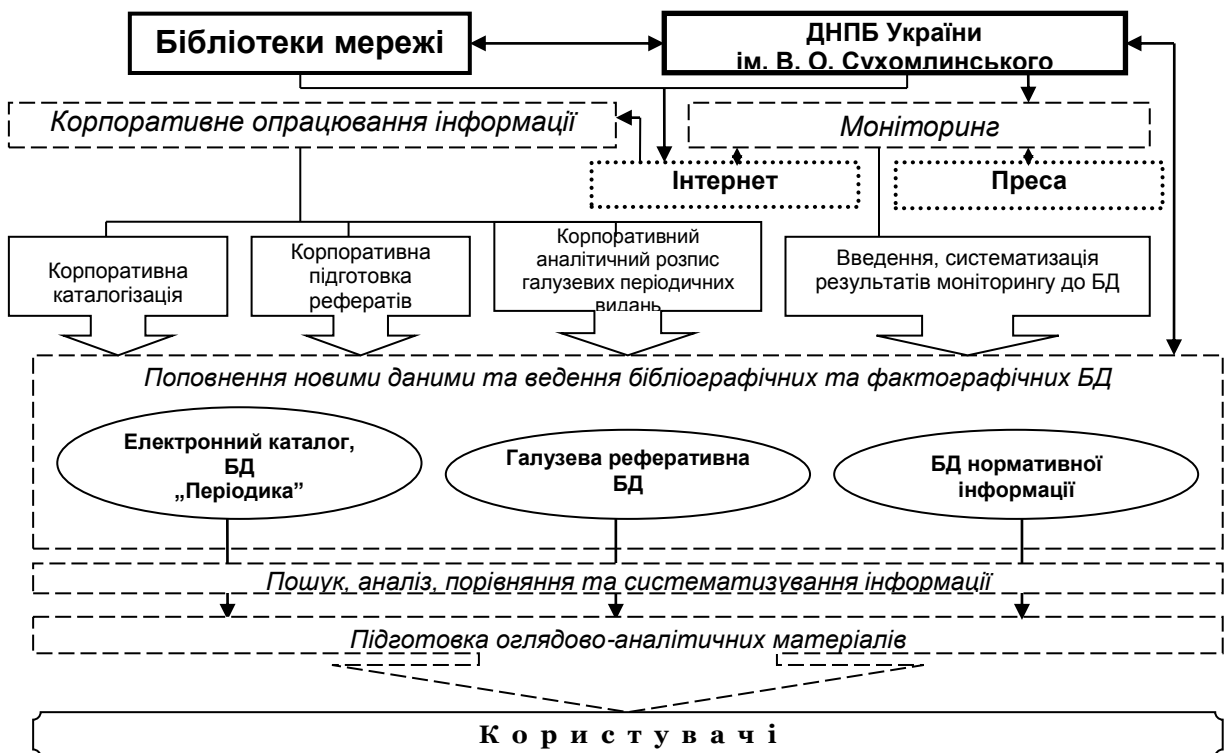

Рис. 3. Структурно-логічна схема системи інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі України

огляд стану питання, інформаційні повідомлення, досьє тощо.

Під системою інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі маємо на увазі створення інформаційної інфраструктури ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі, яка повинна забезпечити розвиток та широкомасштабне застосування інформаційних технологій до

методів та засобів пошуку, збору, обробки, збереження інформації з питань педагогіки, психології та освіти для систематизації наявних знань і формування на їх основі нових інформаційних матеріалів (оглядових, аналітичних документів) з актуальних психолого-педагогічних проблем, використання їх у процесі управління поточним станом, удосконаленням і розвитком галузі.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України повинна формуватися, як складова частина науково-інформаційного забезпечення галузі і розрахована на раціональне використання інформаційного, науково-технічного потенціалу; матеріально-технічних і фінансових ресурсів для створення сучасної інформаційної інфраструктури в інтересах вирішення комплексу поточних та перспективних завдань розвитку освітньої галузі.

В основі системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України лежить налагодження ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі процесів *корпоративної технології опрацювання галузевої інформації*, що включає корпоративну каталогізацію – корпоративне укладання аналітичних бібліографічних описів галузевих періодичних й продовжуваних видань (наповнення аналітичної бібліографічної БД „Періодика”), корпоративне реферування галузевих періодичних і продовжуваних видань (наповнення галузевої реферативної БД та *моніторинг* періодичної преси і електронних Інтернет-ресурсів з проблем педагогіки, освіти та психології).

Координація діяльності бібліотек із формування документних ресурсів на галузевому рівні здійснює ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, котра бере на себе функцію центру збору загальнодоступної електронної бібліографічної та реферативної інформації, її упорядкування, формування зібрань електронних документів, запис на комп'ютерні носії для постійного зберігання, а також при можливості тиражування та поширення цих зібрань.

Основні завдання корпоративної галузевої бібліотечної мережі:

- підвищення ефективності інформаційного обслуговування за рахунок збільшення повноти інформації та скорочення терміну обслуговування;
- створення довідково-інформаційного фонду та організація інформаційного обслуговування, виключення дублетності при закупівлі і опрацюванні інформації;
- найбільш раціональне використання галузевих ресурсів.

Одним із головних завдань визначено необхідність розвитку бібліографічних, реферативних БД, які з часом могли б перетворитися у банк знань загальнонаціонального значення. Така постановка питання передбачає:

1) досягнення раціонального введення та збереження в електронному вигляді бібліографічної та реферативної інформації з питань педагогіки, психології та освіти;

2) забезпечення можливості проведення системних досліджень на базі зібраної в електронній формі інформації;

3) укладання, публікація та поширення на різних носіях (паперових, електронних) оглядово-аналітичних матеріалів з питань педагогіки, психології та освіти за результатами досліджень.

Загальним завданням побудови системи є забезпечення умов для прийняття обґрунтованих, узгоджених та ефективних рішень науковцями та керівництвом галузі. Це досягається через низку завдань, головними з яких є:

- формування ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотеками мережі корпоративної розподіленої технології опрацювання документів (аналітичний бібліографічний опис статей галузевої періодики, підготовка рефератів статей із фахових галузевих видань);
- забезпечення відповідності утвореної інформації чинним стандартам з інформаційної діяльності;
- налагодження, систематичне наповнення та підтримка галузевих комп'ютерних БД бібліографічної та реферативної інформації;

- збільшення кількості джерел та обсягів опрацьованої інформації;
- впровадження моніторингу вітчизняних періодичних та продовжуваних видань та електронних засобів масової інформації з актуальних проблем галузі;
- забезпечення якісного систематизування та збереження інформації у БД, її ефективного пошуку та утворення на основі наявних даних різних видів оглядово-аналітичних документів;
- підвищення достовірності та оперативності інформації, публікування та поширення її у друкованій та електронній формі.

Виходячи з головних завдань, до напрямів системи інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі України належать:

1) *введення електронного документообігу*. Поступово документообіг повинен переноситися з паперового на електронні носії, що є необхідною умовою впровадження засобів інформаційно-комунікативних технологій в бібліотеках;

2) *збір і первинна обробка інформації*;

3) *систематичне поповнення джерел інформації*, у тому числі електронної;

4) *моніторинг* сучасного стану педагогіки, психології та освіти України на основі вироблених критеріїв і показників за допомогою автоматизованих засобів і технологій – досягнення якомога об'єктивнішого відображення стану справ у різних ділянках галузі;

5) *проведення фундаментальних досліджень* спільно з науковими установами, що передбачає розробку предметної галузі знань і створення інформаційних моделей діяльності;

6) *передбачення активної і взаємовигідної співпраці* різних аналітичних центрів, інформаційних служб, бібліотек тощо.

Пріоритетними напрямками ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з побудови системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики в Україні повинні бути:

- забезпечення повноти технологічного процесу в умовах впровадження і підтримки програмного забезпечення в бібліотечних процесах;
- забезпечення вільного доступу до глобальної інформаційної мережі Інтернет;
- комп'ютеризований документообіг роботи відділів та бібліотек мережі;
- зв'язок із бібліотеками мережі та їх доступ до інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Функціонально систему інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України можна поділити на три складові (див. рис. 4).

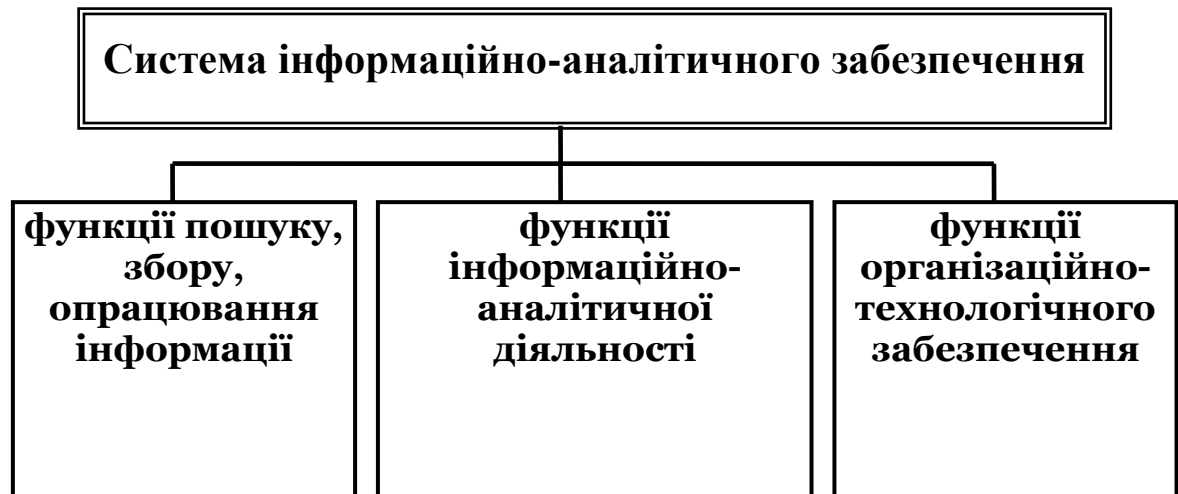

Рис. 4. Функціональна схема системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти та практики в Україні

До першої належать функції пошуку, збору, опрацювання інформації, що включають:

- пошук, збирання даних друкованих джерел з питань педагогіки, освіти та психології;
- організування моніторингу преси, електронних ресурсів у мережі Інтернет з актуальних психолого-педагогічних проблем та проблем освіти;
- порівняння та систематизування зібраної інформації, її збереження;
- поповнення новими даними та ведення бібліографічних та фактографічних БД.

Провідну роль із пошуку інформації відіграють власні інформаційні ресурси ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, в першу чергу це:

- електронний каталог бібліотеки, комп'ютерна аналітична БД „Періодика”;

- комп'ютерна БД галузевої реферативної інформації;
- систематична картотека статей.

Друга складова містить функції здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, а саме:

- виявлення актуальних проблем у галузі педагогіки, психології та освіти;
- підготовка оглядово-аналітичних матеріалів у цілому та інших інформаційних продуктів за пріоритетними напрямками актуальних психолого-педагогічних проблем;
- інформаційний супровід підготовки прогнозів розвитку педагогічної галузі України;
- інформаційна підтримка науково-дослідних робіт із актуальних психолого-педагогічних проблем;
- забезпечення відкритого доступу до досліджень та розробок в Україні та за кордоном для аналітичних і прогностичних оцінок в галузі педагогіки, освіти та психології.

Третя підсистема включає в себе функції організаційно-технологічного забезпечення, серед яких:

- організаційно-технологічне здійснення процесів інформатизації в бібліотеці;
- налагодження кооперації освітянських бібліотек України щодо обміну електронними бібліографічними записами та створення галузевої реферативної інформації;
- проектування, розробка та підтримка наповнення комп'ютерних БД;
- вдосконалення програмного забезпечення;
- вдосконалення технологічних процесів, операцій, підготовка методичних рекомендацій;

- підвищення кваліфікації кадрів, проведення нарад, семінарів, конференцій тощо;
- видання та поширення оглядово-аналітичних матеріалів у друкованій та електронній формі.

П. І. Рогова,
директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, к. і. н., с. н. с.,
Ю. І. Артемов, к. т. н.
с. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ГАЛУЗЕВОГО СЕГМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті представлено результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського щодо формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань педагогіки та психології.

Ключові слова: *всеукраїнський інформаційний ресурс з питань педагогіки та психології, бібліотечно-інформаційний ресурс, портал, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.*

Становлення й розвиток суспільства знань визначають нові шляхи формування інформаційних ресурсів в наукових бібліотеках України і світу. В основу ідеології суспільства знань покладено принцип загальнодоступності інформації, реалізація рівних прав кожної людини на отримання інформації. Гарантія рівного доступу до інформаційних ресурсів стала головною ідеєю у поглядах учених усього світу, основою для інноваційних проектів у наукових бібліотеках. Зміна освітньої парадигми, посилення самоосвітнього компоненту навчального процесу, зростання значення інформаційної культури особистості як необхідної умови життєдіяльності в сучасному суспільстві потребують не лише удосконалення структури й технології роботи освітянських бібліотек, а й відповідних новацій у формуванні інформаційного ресурсу цих книгозбірень. Водночас не лише специфіка і порядок його формування, а навіть саме поняття «бібліотечно-інформаційний ресурсу» для освітньої галузі до цього часу не є остаточно визначеним.

У зв'язку з цим актуальним стає розроблення теоретичних засад формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань педагогічної

науки і освіти, яке Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) виконує упродовж останніх років.

Сучасний стан національного галузевого бібліотечно-інформаційного ресурсу характеризується такими показниками:

- із 40 тис. книгозбірень України близько 22 тис. є освітянськими;
- сукупний фонд освітянських бібліотек (без урахування бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I–II р. а.) становить близько 24 млн примірників;

- у тому чи іншому ступені комп'ютеризовані 90 % бібліотек вищих навчальних закладів III–IV р. а., у початковому стані комп'ютеризації – майже 100 % книгозбірень інститутів післядипломної педагогічної освіти, досить активно проходить комп'ютеризація бібліотек вищих навчальних закладів I–II р. а. На жаль, невизначеними лишаються перспективи комп'ютеризації книгозбірень загальноосвітніх навчальних закладів.

Йдучи шляхом революційних перетворень, які обумовлені реаліями становлення нових цінностей і нових форм організації освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поставила собі за мету започаткувати створення освітянського бібліотечно-інформаційного ресурсу, який має увійти, як достатньо потужний сегмент, в інформаційний простір України. Генеральним шляхом у цьому напрямі вважаємо створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського. За останні роки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського були розроблені теоретичні, організаційні та методичні засади системи інформаційного забезпечення фахових потреб освітян. Зроблено й певні практичні кроки в напрямі формування фахового галузевого бібліотечно-інформаційного ресурсу, зокрема:

- створено мережу освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України;

- запроваджено локальну комп'ютерну мережу й встановлено автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему, завдяки якій розпочато створення електронного каталогу книг та фахової періодики;

- за допомогою Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України створено портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, завдяки якому в мережі освітянських бібліотек поширюється аналітико-синтетична та науково-методична продукція, надаються сучасні інформаційні послуги користувачам;

- вперше за всю історію України бібліотекою розпочато створення цілісної системи бібліографічних видань з питань педагогіки та психології, якої до кінця ХХ ст. в Україні не існувало;

- вперше в нашій державі системно розпочато популяризування здобутків педагогів України та світу; з цією метою бібліотека видає біобібліографічні покажчики, на своєму порталі створює електронний ресурс „Видатні педагоги України та світу”, який має найбільшу популярність серед користувачів порталу;

- започатковано нову форму бібліотечних послуг на порталі – «Віртуальна бібліографічна довідка»;

- бібліотека бере активну участь у формуванні загальнодержавної реферативної бази даних з питань педагогіки та психології в електронному („Україніка наукова”) та паперовому (УРЖ „Джерело”) варіантах, також на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського надається вільний доступ до галузевого сегменту реферативної бази даних;

- формується електронна повнотекстова база даних, яка має стати основою майбутньої галузевої електронної бібліотеки;

- систематично здійснюється інформаційний супровід наукових досліджень інститутів НАПН України, співпраця з Інститутом інноваційних технологій МОНМС України, бібліотека бере участь у виконанні державних, комплексних і галузевих програм, здійснює інформування в режимі

вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ), проводить тижні інформації, засідання круглих столів, презентації книг, зустрічі з педагогами-новаторами тощо;

- на корпоративних і кооперативних засадах здійснюється співпраця з бібліотеками освітянської мережі щодо формування галузевого інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу та інтегрованого комплексу бібліотечних послуг.

За умов зміни парадигми в системі роботи сучасних бібліотек змінюється й уявлення про бібліотечно-інформаційний ресурс. Тепер вже бібліотечно-інформаційним ресурсом вважається не просто масив документів на матеріальних носіях, а й організована сукупність джерел інформації та інформаційних послуг, які надаються користувачам у встановленому в бібліотеці порядку (рис. 1). Такий підхід висуває принципово нові вимоги до кваліфікації бібліотекарів й оснащення бібліотек.

У структурі бібліотечно-інформаційного ресурсу виокремлюють чотири рівні (рис. 1): I – рівень локальної мережі й автоматизованої інформаційної системи (АБІС); II – рівень метаданих; III – рівень даних на традиційних й електронних носіях; IV – рівень перспективних інформаційних послуг; 1 – локальна комп'ютерна мережа; 2 – АБІС; 3 – шлюз локальної мережі; 4 – шлюз АБІС; 5 – традиційний картковий каталог; 6 – бібліографічні списки, покажчики, огляди; 7 – реферативна база даних; 8 – електронний каталог; 9 – фонд документів на традиційних носіях; 10 – фонд документів на електронних носіях; 11 – електронна бібліотека, яка поєднує мета- та повнотекстові дані; 12 – шлюз електронної бібліотеки; шлюз наявних та перспективних бібліотечних інформаційних послуг (віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів – ЕДД); 13 – шлюз перспективних інтерактивних інформаційних послуг (DSS, DM, Grid тощо); 15 – наявні та перспективні інтерактивні документи (електронні підручники тощо).

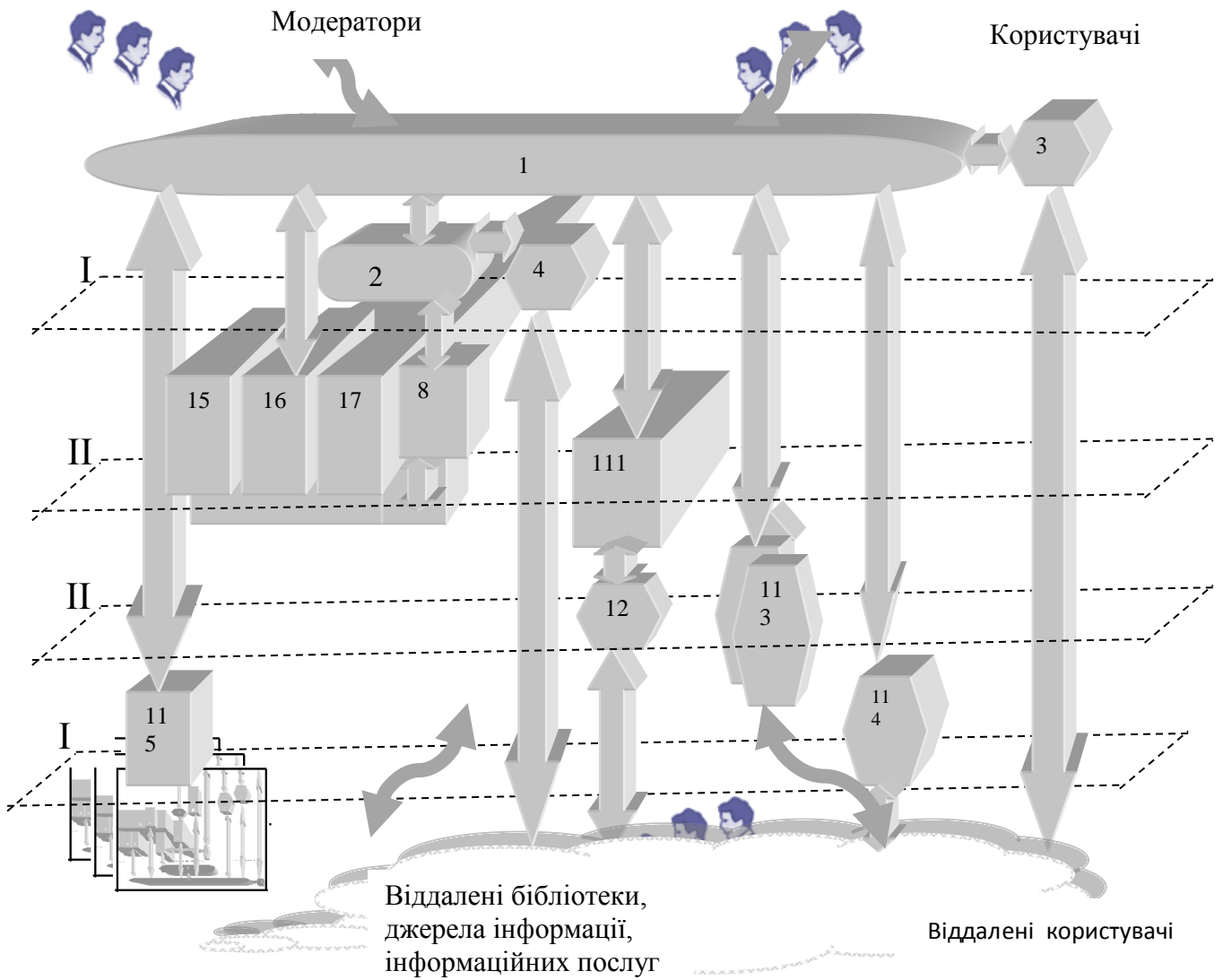

Рис. 1. Структура бібліотечно-інформаційного ресурсу

Цікавою є також інформація про відвідуваність порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (рис. 2).

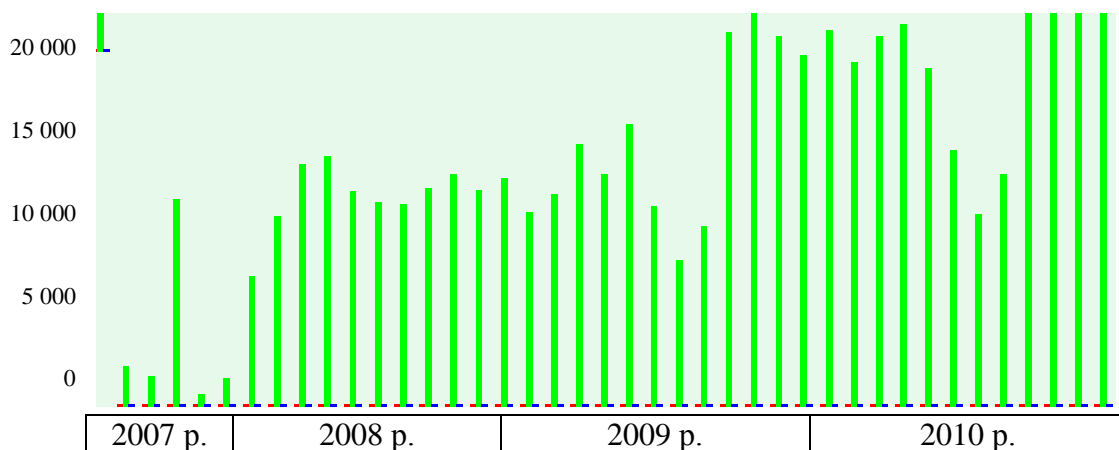

Рис. 2. Динаміка відвідувань порталу по місяцях з 2007 по 2011 р.

Наведені на рис. 2–4 дані свідчать про зростання середньомісячних відвідувань порталу за 3 роки від 500 за місяць у 2007 р. до 20 000 у 2010 р., тобто у 40 разів. А сумарний річний потік відвідувань збільшився від майже 100 000 за 2008 р. до майже 170 000 за 2010 р., тобто у 1,7 рази. При цьому спостерігається нарощування тренду відвідувань на подальші роки.

На рис. 5 наведено дані щодо кількості відвідувачів, які зареєструвалися на порталі за період з 2008 по 2010 р. Слід зазначити, що ці дані не повною мірою відображають стан речей. Причиною цього є те, що лише незначна частина відвідувачів реєструється на порталі, оскільки поки що немає умов для заохочення реєстрування. Водночас бібліотеці дуже важливо мати якомога більше зареєстрованих користувачів, адже аналіз їхніх анкет дає змогу ефективно планувати роботу бібліотеки.

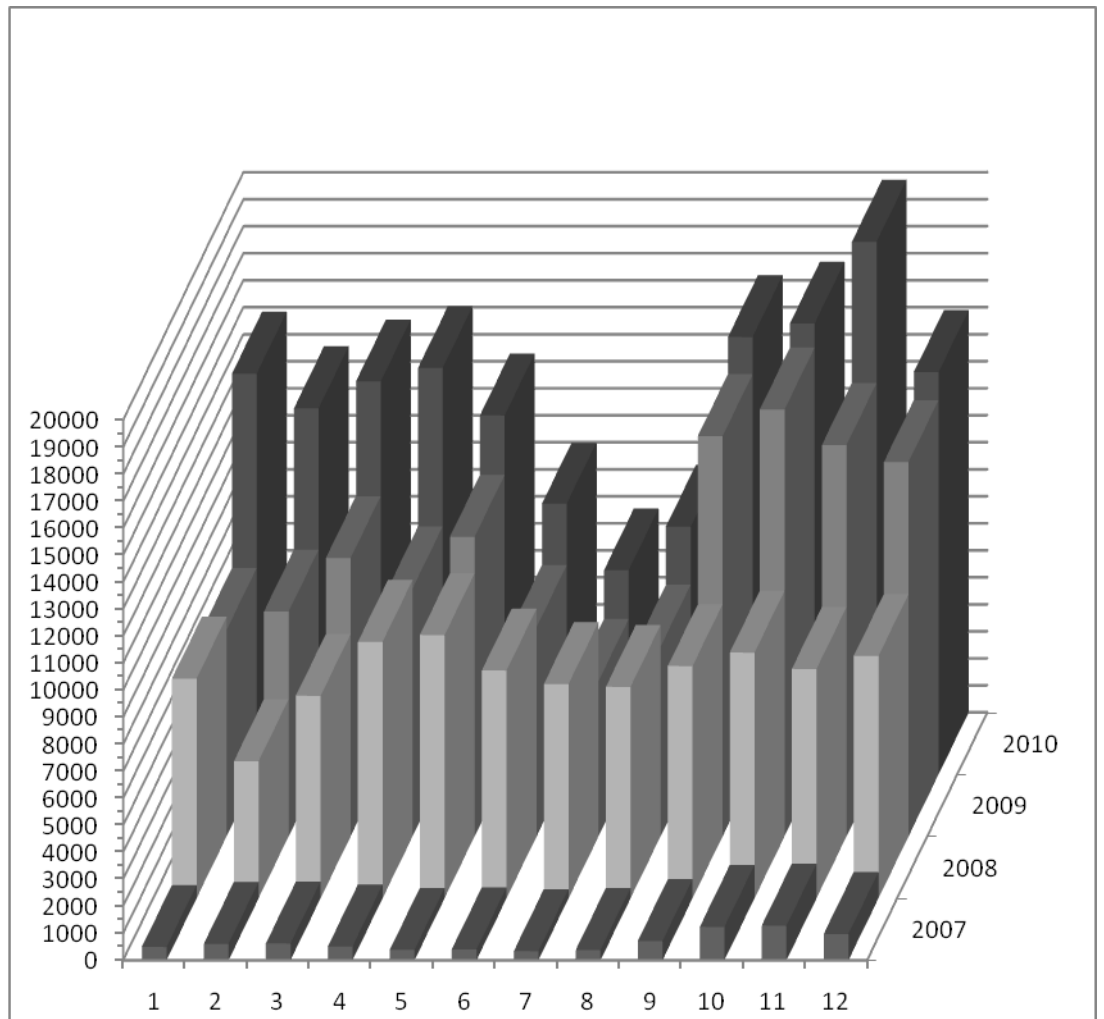

Рис. 3. Динаміка відвідувань порталу по місяцях з розбивкою по роках

Проте навіть при цьому отримана інформація дає змогу скласти загальне уявлення про склад користувачів (рис. 6). Звертає на себе увагу значна чисельність студентів, аспірантів, вчителів при порівняно незначній чисельності науковців, особливо науковців НАПН України, а також бібліотекарів.

Аналіз даних (рис. 7) показав, що багато відвідувачів обмежуються переглядом головної сторінки. Це може свідчити і про достатню її насиченість «гарячою» інформацією, і, водночас, про недостатню поінформованість користувачів щодо внутрішнього контенту.

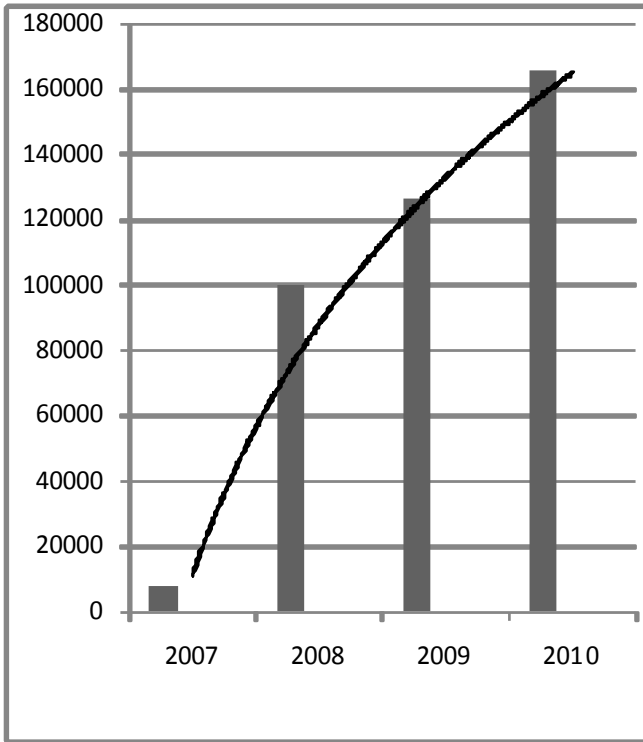

Рис. 4. Динаміка відвідувань порталу сумарно за роками

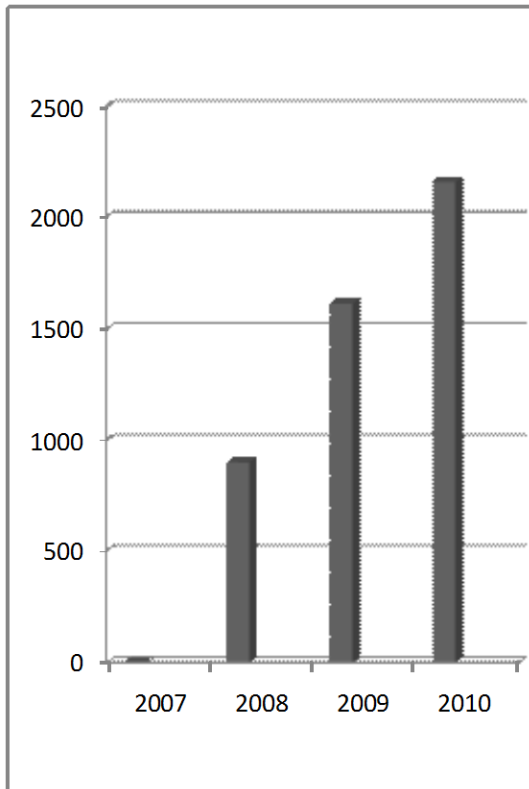

Рис. 5. Сумарна кількість відвідувачів, які зареєструвалися на порталі упродовж 2008–2010 рр.

Найбільшу відвідуваність мали сторінка «Електронні ресурси» – 3231, «Видатні педагоги України і світу» – 2592, «Електронний каталог» – 2245. Детальний аналіз відвідуваності сторінок порталу має стати основою політики його інформаційного наповнення.

Подальші плани ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського пов'язані із створенням мегапорталу, метою якого стане надання рівного доступу до усіх інформаційно-бібліотечних ресурсів освітньої спрямованості всім користувачам України, незалежно від їхнього місця перебування, статусу, рівня підготовки і часу доби.

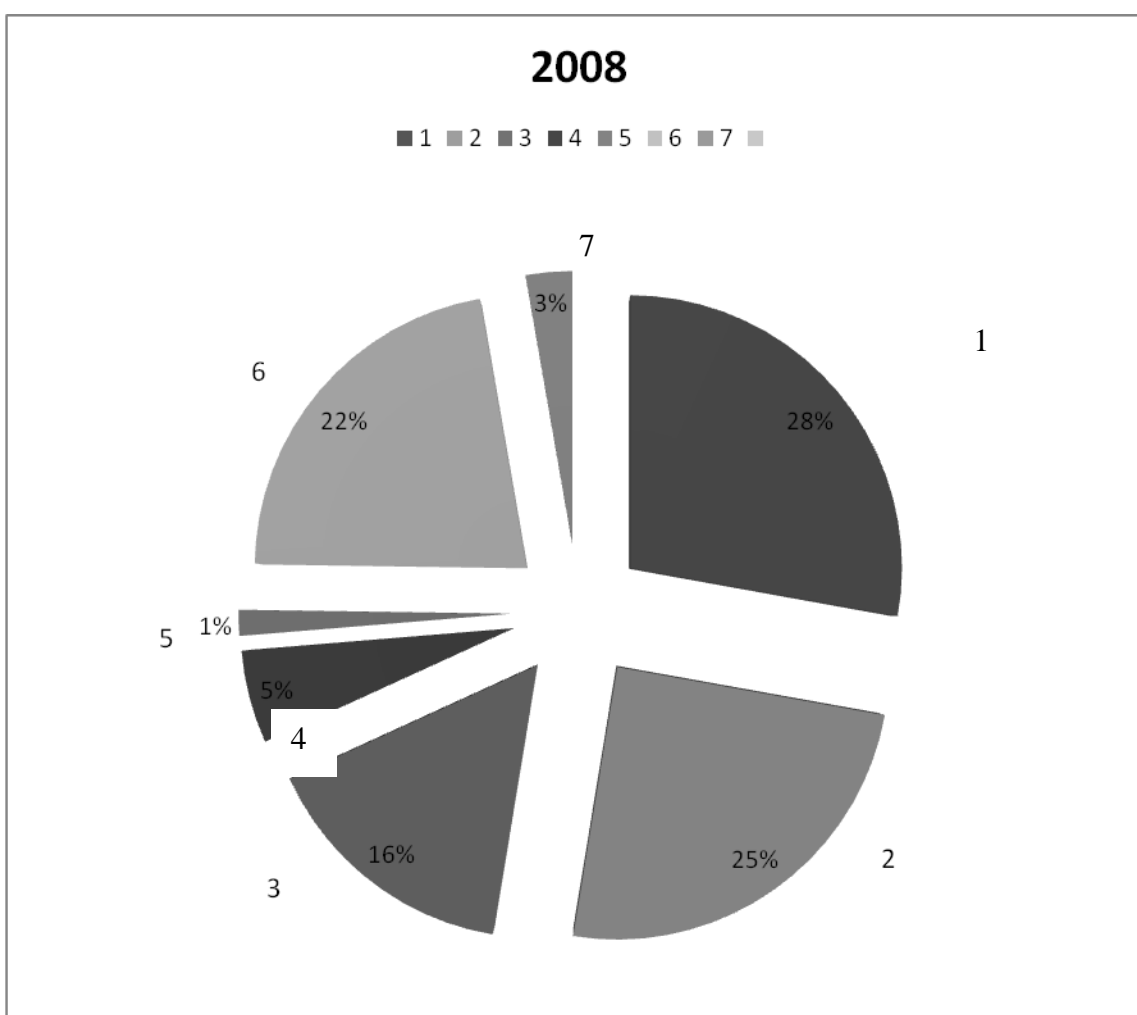

Рис. 6. Професійний склад відвідувачів, що зареєструвалися на порталі

- 1 – студенти
- 2 – аспіранти
- 3 – викладачі вишів
- 4 – науковці
- 5 – у тому числі науковці НАПН України
- 6 – учителі
- 7 – бібліотекарі

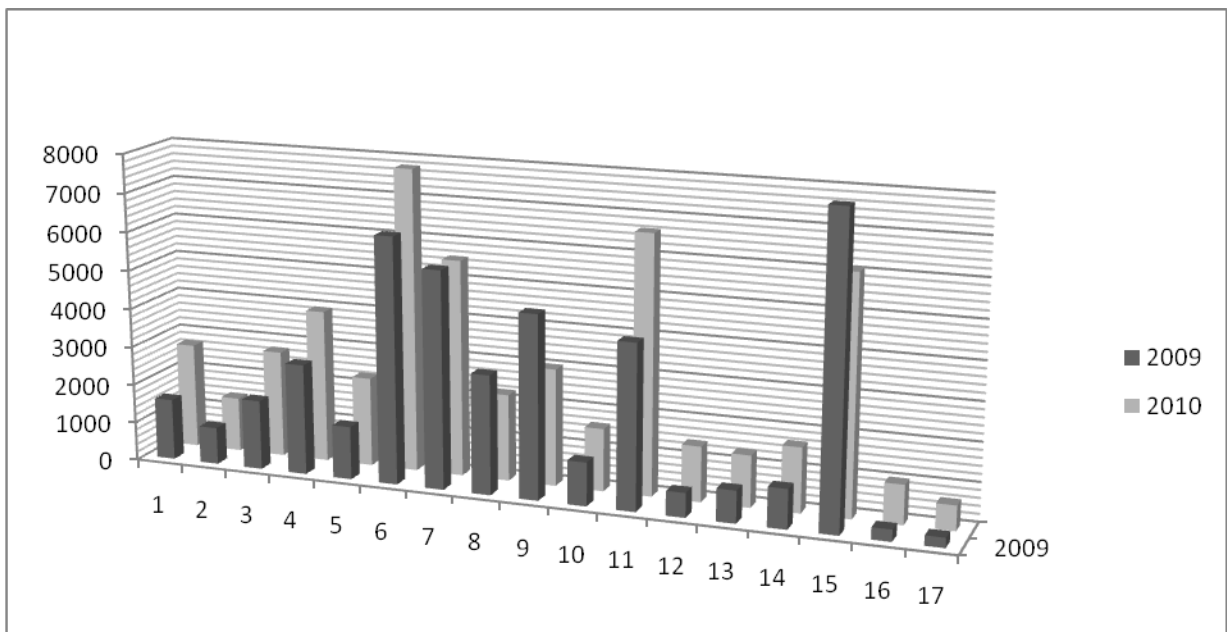

Рис. 7. Відвідування сторінок порталу

1. Про бібліотеку	10. Науково-інформаційна діяльність
2. Послуги	11. Видатні педагоги
3. Віртуальна довідка	12. Видатні бібліотекознавці
4. Навігатор Інтернет	13. Науково-дослідна діяльність
5. Традиційні ресурси	14. Науково-методична діяльність
6. Електронні ресурси	15. Гостьова книга
7. Електронний каталог	16. Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки
8. Реферативна база	17. Результати наукової діяльності установ НАПН України.
9. Повнотекстові документи	

Розбудова власного документного фонду, збільшення кількості електронних копій фахових документів, створення репозитарію наукових праць НАПН України, набуття додаткових джерел інформації та інформаційних послуг, надання рівного доступу до інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів користувачам незалежно від їх місцезнаходження та створення єдиного вікна доступу до освітніх ресурсів сприятиме підвищенню ефективності наукових досліджень, інформаційної культури освітян.

Література

1. *Абакумова, Н. П.* Классификация и кодирование информационных ресурсов / Н. П. Абакумова // Библиотечное дело-2010: интеграция в мировое образовательное пространство. Скворцовские чтения. Часть 2. – М. : МГУКИ, 2010. – С. 158–161.
2. *Багрова, И. Ю.* Электронная библиотека: по материалам англоязычной печати 2000–2004 гг. / И. Ю. Багрова // Библиотековедение. – 2005. – № 4. – С. 50–57.
3. *Бакленд, М.* Модернизация библиотечного дела : манифест / М. Бакленд. – М. : О. Г. И., 2001. – 268 с.
4. *Лаврик, О. Л.* Основные формы библиотечного сотрудничества: терминологический анализ / О. Л. Лаврик, А. А. Стукалова // Библиосфера. – 2008. – № 1. – С. 11–23.
5. *Мохначева, Ю. В.* Информационное обеспечение научных исследований академическими библиотеками с использованием библиометрических методов : автореферат диссертации ... кандидата педагогических наук : 05.25.03 / Мохначева Юлия Валерьевна ; [место защиты: Гос. публич. науч.-техн. б-ка СО РАН].- Москва, 2008. – 203 с.: ил. РГБ ОД, 61 09-13/435.

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ДЕЯКИХ ПОНЯТЬ БІБЛІОТЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Автор аналізує зміст понять «інформаційний ресурс», «інтегрований бібліотечно-інформаційний ресурс», «депозитарій», «єдиний фонд» тощо, розглядає процес інтеграції бібліотечно-інформаційного ресурсу (БІР) за умов впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та представляє структуру інтегрованого БІР.

Ключові слова: *терміносистема, бібліотечно-інформаційний ресурс, інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів, структура інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу.*

Для ефективного формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського необхідно переосмислити деякі основні поняття, поширені в бібліотечному середовищі.

Базові поняття в кожній сфері діяльності утворюють певну терміносистему. Така система з'являється тоді, коли певна сфера діяльності сформувалася на достатньому рівні, має власну теорію, виявлені й усвідомлені всі свої основні поняття й зв'язки між ними, і створюється фахівцями із свідомо відібраних, а в певних випадках й спеціально сконструйованих слів і словосполучень, тобто термінів. Терміносистема не є статичним явищем, навпаки, її рухливість свідчить про прогрес науки, в якій вона розвинулася. Базовими у випадку, що розглядається, є поняття «бібліотечно-інформаційний ресурс» та «інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів».

Метою статті є аналіз змісту деяких основних і семантично пов'язаних з ними понять стосовно інтеграції бібліотечних інформаційних ресурсів в умовах масового й успішного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику роботи сучасних бібліотек.

Очевидно, що процес інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів освітньої галузі і, відповідно, процес формування пов'язаної з ним терміносистеми мають бути відображеними у формуванні галузевого сегмента інформаційного простору.

Відповідно до прийнятої на сьогодні концепції, предметом діяльності бібліотек є документ, тобто матеріальний об'єкт, що містить інформацію в зафіксованому вигляді й спеціально призначений для її передачі в часі й просторі. Бібліотечний фонд – це зібрання документів, що надаються бібліотекою для суспільного використання, а бібліотечний інформаційний ресурс – це сукупність даних, організованих для ефективного одержання достовірної інформації [1]. Цю концепцію у свій час відстояв Ю. Н. Столяров [2] у дискусії з "інформаційниками", провідними виразниками ідей яких були В. В. Скворцов [3], а в Україні – М. С. Слободяник [4].

За сучасних умов зазначена концепція є хибною. Для того, щоб переконатися в цьому, достатньо відкрити сайт будь-якої провідної бібліотеки. У розділі про електронні ресурси можна побачити багато посилань на об'єкти, які ніяк не можуть бути названі документами, якщо, звичайно, не присвоювати цю назву системним блокам комп'ютерів або хост-машинам потужних інформаційних серверів. Це різноманітні бази даних (бібліографічних, реферативних, повнотекстових документів), електронні бібліотеки різного призначення, електронні журнали, що не мають друкованих аналогів, а також електронні енциклопедії, словники й довідники, підручники. І, нарешті, різні електронні онлайн-інформаційні сервіси (віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів, електронні перекладачі з різних мов, електронні засоби опрацювання інформації – DM, DSS тощо). Крім того, саме слово «ресурс» (від французького «ressource») означає "джерело чого-небудь, деякі засоби, запаси, можливості, які за необхідності можуть бути використані". Поняття "ресурс" – збірне і щоразу потребує конкретизації.

Отже, враховуючи вищевикладене, за сучасних умов інформаційний ресурс у бібліотечній діяльності – це організована сукупність джерел інформації й інформаційних послуг. При цьому головним джерелом інформації є документний фонд бібліотеки, додатковими джерелами – фонди споріднених бібліотек, а також орендовані бази даних й інформаційні об'єкти з мережі Інтернет, до яких є відкритий доступ. Але хіба не є окремо взятий бібліотечний документ джерелом інформації для читача або для бібліотекаря під час виконання ним аналітико-синтетичного опрацювання?

Робота із джерелами не є новою для бібліотекарів, адже нею вони займалися за всіх часів. Але раніше ця частина їхньої діяльності залишалася, певною мірою, другорядною. У зв'язку з формуванням інформаційного простору й переходом до суспільства знань, робота із джерелами в бібліотеці виходить на перший план. Ігнорування цього факту в бібліотекознавстві у свій час негативно позначилося на планах і програмах підготовки фахівців у сфері бібліотечної справи. Нове розуміння сутності бібліотечного інформаційного ресурсу повинне відповідно вплинути на методіку підготовки фахівців і кадрову політику в бібліотеках.

Наступним питанням, що вимагає вирішення, є з'ясування того, що може бути вкладене в поняття «інтегрований бібліотечно-інформаційний ресурс». Проблема інтеграції інформаційних ресурсів вже давно є темою численних наукових досліджень, які, з одного боку, зумовлені бурхливим розвитком інформатики в сучасному світі, а з іншого – самі є спонукальними для розвитку інформаційних технологій. У загальній теорії до інтеграції ресурсів, незалежно від їхнього характеру й походження, є два підходи [5]. Перший з них (вертикальна інтеграція) передбачає створення на основі наявних ресурсів нової складнопідрядної ієрархічної структури. У другому (горизонтальна інтеграція) допускається певна автономність складових. У першому випадку йдеться про створення певної монопольної структури, у другому – забезпечується підвищена життєздатність системи.

Відповідно, є два підходи до інтеграції інформаційних ресурсів. Перший з них ґрунтується на створенні потужної загальної бази даних, що потребує значних зусиль для забезпечення доступності і життєздатності загального ресурсу. У другому випадку інтеграція забезпечується завдяки створенню проміжного шару – так званих метаданих [5].

Дещо інакше це питання було поставлено у бібліотечному середовищі. Першим цю проблему виявив Н. С. Карташов [6] ще в 80-х рр. минулого сторіччя. У той же період проблема формування єдиних фондів також розроблялася Є. Т. Селіверстовою в Україні. Науковець запропонувала таке визначення поняття «єдиний фонд»: «під єдиним фондом ми розуміємо систему фондів бібліотек, координованих взаємозалежним комплектуванням, єдиним довідковим апаратом, системою депозитарного зберігання, перерозподілу й взаємного використання фондів» [7]. Неоднорідний, незалежний характер розподілених бібліотечно-інформаційних ресурсів, відсутність належної мотивації у власників цих ресурсів тривалий час стримували процеси інтеграції в бібліотечному середовищі.

Нині поява інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках змушує інакше підходити до вирішення зазначених питань. Тепер вже інтегрувати доводиться не тільки фонди, але й усі доступні джерела інформації та інформаційні послуги. З'явилася й достатня мотивація для здійснення такої діяльності. Її прояви особливо помітні в освітньому середовищі, що стало результатом нової парадигми в освіті: рівний доступ до якісної освіти й освіта упродовж усього життя.

Отже, головною метою і основним завданням інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів стало забезпечення рівного доступу до інформації всім користувачам, незалежно від їхнього статусу й місцезнаходження. Отже, пропонується розглядати процес інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів у трьох вимірах: за контентом, за охопленням й у просторі (рис. 1).

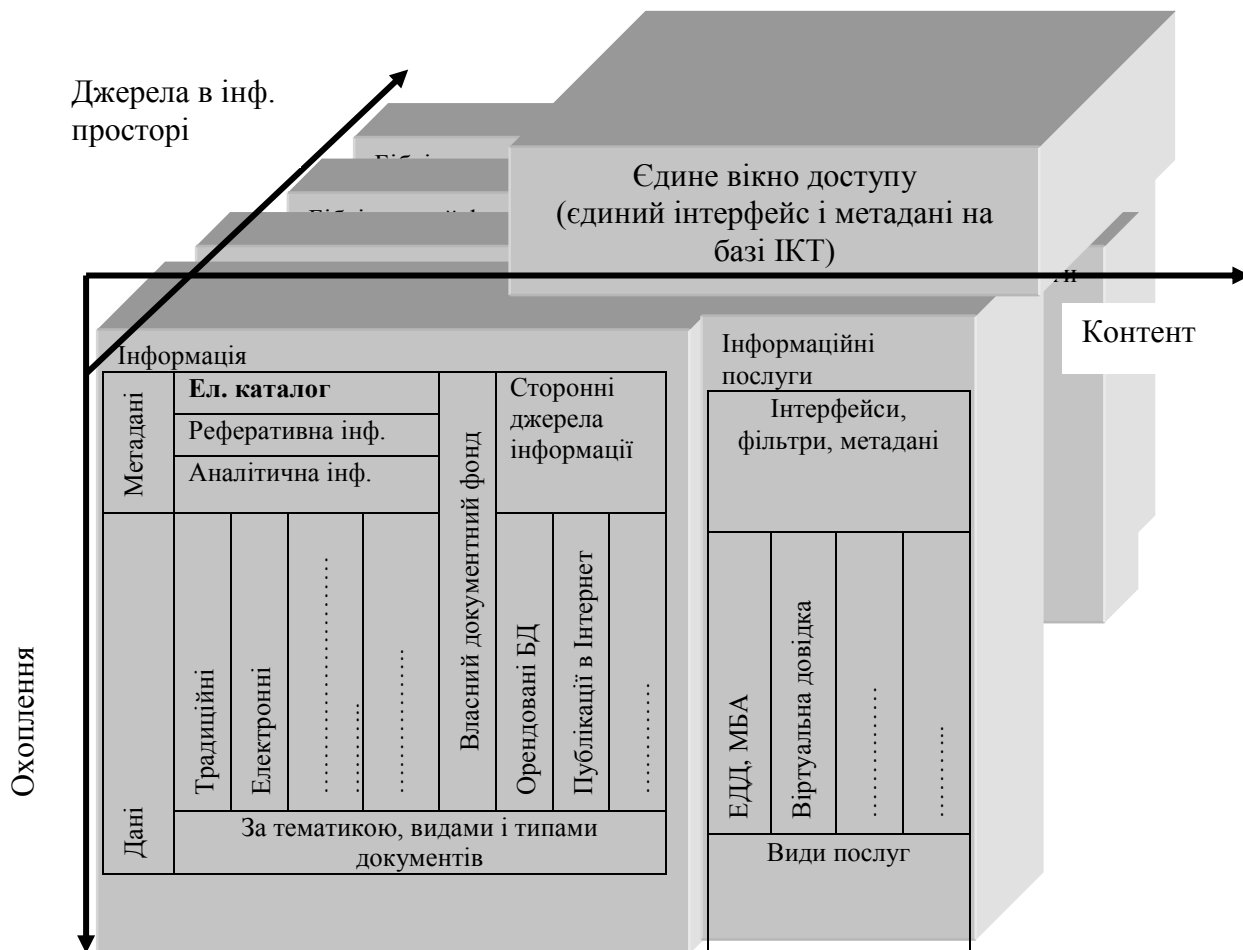

Рис. 1. Структура інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу

Основою інтегрування бібліотечно-інформаційного ресурсу в сучасних умовах є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) з усіма утвореними ними інтерфейсами, шлюзами, метаданими. Вони природно утворюють єдине вікно доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, що є запорукою рівного доступу всіх користувачів до сучасних знань, незалежно від їхнього статусу й місцезнаходження. ІКТ забезпечують охоплення даних за тематикою, видами і типами інформації та інформаційних послуг, а також об'єднання територіально розподілених ресурсів. Електронний каталог тривалий час вважався ключовою ланкою в процесах інтеграції бібліотечних ресурсів. Багато зусиль було витрачено на створення корпоративних електронних каталогів [8]. Нині умови дещо змінилися: наявні автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи (АБІС) вже забезпечують

ефективний пошук у безлічі автономних каталогів, тому немає потреби обов'язково створювати єдиний електронний каталог. Сумісність форматів машиночитних бібліографічних описів у нових умовах забезпечується численними системами перекодування [8]. Інтеграція даних на традиційних носіях забезпечується традиційно: шляхом складання договорів, угод, узгодження координаційних планів зі спільного аналітико-синтетичного опрацювання документів тощо.

Отже, інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів забезпечується уніфікованим інтерфейсом і єдиним доступом до неоднорідних, незалежних і територіально розподілених ресурсів.

Поява нових технологій і зміни на ринку інтелектуальної праці зумовлюють виникнення нових термінів у вже сформованих терміносистемах. Одним із них є термін «репозитарій». Репозитарій у сучасних інформаційних системах – це місце, де зберігаються й підтримуються будь-які дані [9–10]. Найчастіше дані в репозитарії зберігаються у вигляді файлів, доступних для подальшого поширення у мережі. У бібліотечному середовищі цей термін з'явився на противагу депозитарію, призначення якого – зберігати обов'язкову документацію обмеженого попиту. На відміну від депозитарію, призначення репозитарія – усіляко заохочувати багаторазове використання бібліотечних документів, що зберігаються в ньому. Головна відмінність між поняттями «репозитарій» і «електронна колекція» або «електронна бібліотека» полягає в тому, що в репозитарії основний наголос робиться на цифровому характері інформації, що зберігається в ньому.

Нижче наведено таблицю, в якій відображено зміст базових понять щодо процесів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів і деякого семантичного оточення, пов'язаного з ними.

Базові поняття з інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів

Бібліотечно-інформаційний ресурс – організована сукупність джерел інформації й інформаційних послуг, що надається користувачам бібліотеки на встановлених умовах	Редакція автора
Інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів – процес забезпечення уніфікованого інтерфейсу і єдиного доступу до неоднорідних, незалежних і територіально розподілених даних і бібліотечних послуг	Редакція автора
Репозитарій – складова бібліотечно-інформаційного ресурсу, де зберігаються й підтримуються дані, призначені для багаторазового використання	Редакція автора
Інформація – відомості, що сприймаються людиною й (або) спеціальними пристроями як відбиття фактів матеріального або духовного світу в процесі комунікації	ГОСТ 7.0-99 Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения
Комунікація – керована передача інформації між двома або більше особами й (або) системами	Там само
Документ – матеріальний об'єкт із закріпленою в ньому інформацією для передачі її в часі й просторі	Там само
Бібліотека-допозитарий – бібліотека, на яку покладено обов'язок постійного зберігання максимально повного бібліотечного фонду з метою звільнення фондів інших бібліотек регіону від маловикористованих друкованих творів й інших документів	Там само
Фонд – упорядкована сукупність документів, що відповідає завданням і профілю бібліотеки або інформаційного центру й призначена для використання та зберігання	ГОСТ 7.76-96 СИБИБД Комплектование фонда документов. Библиографирование. Каталогизация Термины и определения
Реферативна база даних – бібліографічна база даних, яка містить бібліографічні записи, що містять інформацію про зміст документа (анотацію або реферат)	Там само
Повнотекстова база даних – текстова база первинних даних, що містить повні тексти документів	Там само

Література

1. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения: ГОСТ 7.0-99.
2. Столяров, Ю. Н. Библиотекосведение в опасности / Библиотечное дело – 2003. Материалы конференции. – М. : МГУКИМ. – 2003. – С. 27–29.

3. *Скворцов, В. В.* Современная концепция библиотеки : материалы конференции / В. В. Скворцов // Библиотечное дело – 2002. – М. : МГУКИМ. – 2003. – С. 31–39.
4. *Слободяник, М. С.* Концептуальна модель гібридної бібліотеки / М. С. Слободяник // Нові обличчя бібліотек та організацій: від надії до партнерства і професіоналізму. – Судак. – 2001. – С. 79–81.
5. *Воронин, В. А.* Интеграция: сущность, стратегия, механизмы / Воронин В. А. – М. : У Никитских ворот. – 2010. – 271 с.
6. *Карташов, Н. С.* Совершенствование механизма функционирования ТБО / Карташов Н. С, Гукова В. Г. // Сов. библиотековедение. – 1986. – № 1. – С. 35–40.
7. *Селиверстова, Е. Т.* Становление и пути развития единого библиотечного фонда // Сов. библиотековедение. – 1985. – № 5. – С. 3–14.
8. *Воройский, Ф. С.* Формирование и эксплуатация интегрированных баз данных информационных систем / Воройский Ф. С, Кузнецов М. В., Моздор С. В., Хомутов А. В. – М. : ВИМИ. – 1987. – 28 с.
9. *Кудрявцев, К. Я.* Создание баз данных / К. Я. Кудрявцев. – М. : МИФИ. – 2010. – 154 с.
10. *Градобоева, Н. В.* Некоторые проблемы инкорпорации информационных ресурсов библиотеки гуманитарного вуза в международные базы данных / Н. В. Градобоева. – М. : Символ, 2010. – 474 с.
11. *Панцхава, Ш. И.* Основы баз данных / Ш. И. Панцхава. – М. : Изд-во МГОУ. – 2010. – 164 с.

*С. М. Зозуля,
зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК З ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ: РОЗРОБЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ

У статті розглянуто термінологічні питання, вирішувані фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у межах НДР «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України». Охарактеризовано термінологічний словник з інформаційних ресурсів.

Ключові слова: *інформаційний ресурс, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, термінологія, словник.*

Питання кодифікації та нормалізації бібліотечнознавчої термінології неодноразово ставали предметом обговорення на міжнародних конференціях, семінарах, засіданнях секцій провідних наукових установ і, зокрема, в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Зауважимо, що унормування термінології відбувається не лише шляхом фіксування термінів, понять та їхніх значень у законодавчих чи нормативних актах. Розроблення та укладання різного виду термінологічних словників, тобто термінографічна діяльність, – один із основних засобів нормалізації професійної мови, коли впорядковується, критично та детально аналізується, чіткіше окреслюється понятійна система галузі [3].

Словник – це один із засобів знищення мовних бар'єрів у практиці професійного спілкування, що сприяє успішному розвитку науки. Звичайно, є словники різних видів. У цілому їх налічують близько 82-х, серед яких є й термінологічний. Так, «Большая Советская Энциклопедия» (під редакцією А. М. Прохорова) тлумачить, що «словник – це зібрання слів, розташованих у певному порядку, який використовується як довідник, що пояснює значення описуваних одиниць, подає про них різноманітну інформацію чи їх переклад на інші мови, або ж інформує щодо предметів, які вони позначають» [2, с. 572]. Дана енциклопедія трактує словник як важливу

річ у розвитку кожної особистості: чи то науковця, чи студента, чи іншої особи. Словники виконують різні соціальні функції, зокрема, інформативну та нормативну, оскільки дають можливість системно аналізувати та досліджувати накопичені знання певної галузі. Крім того словники, фіксуючи значення слів, сприяють нормалізації професійної мови як засобу спілкування.

Аналізуючи стан розроблення питання зауважимо, що термінологічні проблеми таких наукових галузей знань як документознавство, діловодство, бібліотекознавство, архівознавство отримали своє висвітлення у публікаціях радянських учених: А. М. Автократова, Ю. М. Столярова, Е. Й. Хан-Піри та ін.

Для дослідження сучасного стану термінології вищезазначених галузей актуальними є наукові публікації вітчизняних науковців: В. В. Бездрабко, М. В. Комової, С. Г. Кулешова, Н. М. Кушнарєнко, І. Б. Матяш, Г. І. Солоїденко, Н. Стрішенець, Г. М. Швецової-Водки та ін.

Проте, незважаючи на національне відродження у сфері науково-технічної термінології та вагомий доробок важливих праць, які вийшли в Україні, сучасні проблеми розвитку бібліотекознавчої термінології є надзвичайно актуальними. У вітчизняній термінологічній лексикографії останніх років існують спеціальні термінологічні словники, упорядниками яких є українські фахівці: В. Я. Буран «Словник книгознавчих термінів» (К., 2003) [7]; Л. П. Вовк «Словник навчально-педагогічних понять і термінів (методичний посібник)» (К., 2001) [8]; К. Є. Новохатський «Архівістика: термінологічний словник» (К., 1998) [1]; Н. Стрішенець «Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології» (К., 2004) [9]; Г. М. Швецова-Водка «Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики» (К., 1998) [5]; Я. О. Чепуренко «Інформаційний простір України: словник-довідник законодавчих термінів і понять» (К., 2008) [4]. Однак їхня кількість досить

обмежена. Тому на сьогодні видання українського словника з інформаційних ресурсів на базі законодавчої та стандартизованої термінології є особливо актуальним.

У рамках НДР, що здійснює ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, науковцями бібліотеки приділялась значна увага питанням розвитку понятійного апарату бібліотекознавства. Зокрема, П. І. Роговою було запропоновано ввести до наукового обігу визначення термінів, уживаних на позначення формування ресурсів: *бібліотечно-інформаційний ресурс, всеукраїнський галузевий (освітній) інформаційний ресурс (ВГІР), єдиний галузевий інформаційний ресурс (ЄГІР)* [6, с. 15].

Для проведення НДР **«Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України»** (наук. керівник – к. і. н. О. М. Яценко) було проаналізовано терміносистему дослідження за цією темою. У результаті групою фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено тлумачний термінологічний словник – **«Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології»**, який містить основні терміни, уживані на позначення процесів створення, формування, зберігання, використання та поширення інформаційних ресурсів у суспільстві. Необхідність такого видання зумовлена сучасними потребами підготовки фахівців у сфері соціальної комунікаційно-інформаційної діяльності відповідно до впровадження нових інформаційних і педагогічних технологій та змін у системі освіти України.

Мета словника – узагальнити законодавчу та стандартизовану термінологію, що використовується у процесі інформаційної діяльності як сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було проаналізовано документи, які стали джерельною основою видання:

законодавчі акти України, що регулюють відносини в інформаційній сфері; державні стандарти України та Російської Федерації з бібліотечної справи та суміжних наукових галузей; систему міждержавних стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи.

У результаті ґрунтовного наукового аналізу до словника було відібрано близько 1300 термінів з примітками та посиланнями на джерело. До багатьох з них подано по декілька визначень, наприклад: «*документ*» – 6, «*база даних*» – 3, «*бібліотека*» – 3, «*електронний документ*» – 4, «*інформаційна продукція*» – 3 тощо. Така специфіка викладу матеріалу зумовлена постійними термінологічними змінами, що відбуваються протягом останнього десятиріччя у теоретичній та практичній сфері бібліотекознавства та намаганням авторів якнайповніше подати затребувану інформацію.

Кожна наукова дисципліна вимагає створення чітко сформульованої системи понять та відповідних термінів, тому важливо постійно переглядати терміносистему з погляду її адекватності суті номінованих понять, з'ясовувати активні моделі термінотворення, встановлювати наявні між термінами парадигматичні зв'язки, передусім на рівні синонімії, з урахуванням власне українських надбань і запозичень, досліджувати процеси термінологізації. Тому автори-упорядники словника намагалися якомога повніше подати термінологічну базу з інформаційних ресурсів. Особливу увагу науковці звернули на сучасні та актуальні терміни: *педагогічна інформатика; бібліобус; інформаційна діяльність; інформаційний брокер; інформаційні ресурси спільного користування; пертинентний документ* (документ, зміст якого відповідає інформаційній потребі користувача інформації); *ринок інформаційної продукції; система науково-технічної інформації* тощо. До низки термінів подано синоніми та аббревіатури.

То ж можемо констатувати, що авторам-упорядникам довідкового видання **«Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології»** вдалося узагальнити значний

термінологічний масив, що становить систематизований виклад понятійного апарату інформаційної сфери діяльності з сучасних позицій.

Література

1. Архівістика: термінологічний словник [Текст] / [авт.–упоряд. К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова та ін.]. – К. : 1998. – 106 с.
2. Большая советская энциклопедия [Текст] / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – Т. 25. – 3-е изд. – М. : Изд-во «Советская энциклопедия». – 1976. – С. 572.
3. Зозуля, С. Термінологічна лексикографія в архівознавстві / С. Зозуля // Студії з архівної справи та документознавства / Держкомархів України, УНДІАСД; [редкол.: І. Б. Матяш (голов. ред.) та ін.]. – К., 2009. – Т. 17. – С. 87–92.
4. Інформаційний простір України : слов.-довід. законодав. термінів / [авт.-уклад. Я. О. Чепуренко] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т укр. філол. – К. : Освіта України, 2008. – 524 с.
5. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г. М. Швецова-Водка (керівн.), Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін.; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г. М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 116 с.
6. Рогова, П. І. Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку / П. І. Рогова // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Вип. 2. Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол. : Т. І. Ківшар (голова), П. І. Рогова (заст. голови) та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2010. – С. 10–27.
7. Словник книгознавчих термінів / В. Я. Буран, В. М. Медведєва, Г. І. Ковальчук, М. І. Сенченко. – К. : ТОВ «Вид-во АРАТТА», 2003. – 160 с.
8. Словник навчально-педагогічних понять і термінів (методичний посібник) / уклад. : Л. П. Вовк, Г. Д. Панченко, О. С. Падалка та ін. – К., 2001. – 82 с.
9. Стрішенець, Н. Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології / Надія Стрішенець ; НАН України; НБУВ України ім. В. І. Вернадського. – К., 2004. – 329 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КООПЕРАТИВНОГО РЕФЕРУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз розвитку системи кооперативного реферування в Україні, охарактеризовано основні принципи взаємодії бібліотек у формуванні електронних інформаційних ресурсів.

Ключові слова: *кооперативне реферування, інформаційна взаємодія, кооперація праці, принцип кооперативності, корпорація.*

Серед основних аспектів необхідності інформаційної взаємодії у процесі створення електронних інформаційних ресурсів великих обсягів на сучасному етапі можна виокремити:

- лавиноподібне зростання обсягів інформації, яка створюється, зберігається і використовується в електронних форматах;
- застосування комп'ютерних технологій у видавничій справі;
- переміщення діяльності бібліотек в електронний простір та ін.

До вищезазначених інформаційних аспектів необхідно також додати *фінансовий*, важливість якого зростає з кожним днем, адже матеріальне забезпечення відповідного розвитку бібліотек та перетворення їх у сучасні інформаційні інституції, на жаль, з кожним днем погіршується.

У провідних бібліотеках України формування електронних інформаційних ресурсів великих обсягів, до яких належать: *бібліографічні* (електронні каталоги та картотеки, бібліографічні бази даних), *реферативні* (бази реферативної інформації про наукові видання та публікації) та *повнотекстові* (електронні колекції та бібліотеки) реалізується, як правило, двома шляхами:

I – *внутрішньобібліотечний*, який базується на автоматизованій бібліотечній технології опрацювання документного потоку та передбачає

послідовне створення бібліографічних, реферативних ресурсів і формування фонду електронних документів;

II – *зовнішній*, який передбачає організацію кооперативної інформаційної співпраці з іншими бібліотеками України, науковими установами та навчальними закладами, інформаційними центрами, видавництвами тощо.

Довідка: **кооперація праці** – єдність, узгодженість спільних дій окремих працівників, їх колективів або навіть національних господарств у процесі відтворення суспільно необхідних благ, або ж форма, в якій відбувається це об'єднання трудової діяльності.

Процеси кооперації та розподілу праці (кооперативні процеси) є сутністю будь-якої колективної діяльності, в тому числі й інформаційної. У найпростішому випадку для того, щоб індивід (або організація) взяв участь у спільній діяльності, він має зрозуміти результат цієї діяльності і те, що може отримати з нього, а потім визначити, яку частину спільної роботи йому необхідно виконати.

Розпочинаючи конкретну матеріальну діяльність, індивід (організація) повинен узгодити її з іншими учасниками кооперативного процесу на рівні організаційних взаємодій. Результати таких взаємодій мають бути зафіксовані у договорі про колективну діяльність.

З ускладненням кооперативних процесів, виникненням різних видів та рівнів діяльності видозмінюються структури та форми різних компонентів кооперативних процесів, але їхня сутність, пов'язана з цілісною, погодженою діяльністю індивідів, спрямованою на отримання конкретного результату, залишається незмінною.

Принципи кооперативності були закладені і у проект створення *Національної системи реферування наукової літератури*, започаткований ще 1998 р. з метою досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності

інформування суспільства про наукові напрацювання вітчизняних учених і фахівців.

На сьогодні система реферування забезпечує:

- формування загальнодержавної реферативної бази даних (БД) «Україніка наукова»;
- випуск галузевих серій Українського реферативного журналу (УРЖ) «Джерело» (друкованих і на компакт-дисках у вигляді портативної БД);
- підтримку доступу он-лайн до загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова» засобами глобальних комп'ютерних мереж.

Цей проект реалізується Службою реферування Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) та Службою реферування Інституту проблем реєстрації інформації (ІПРІ) – двох найбільших інформаційних установ НАН України із залученням Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), Національної наукової медичної бібліотеки України (ННМБУ), вищих навчальних закладів (ВНЗ) II–IV рівнів акредитації, редакцій наукових періодичних та продовжуваних видань, а також інших учасників кооперативної взаємодії.

Необхідно зазначити, що НБУВ та ІПРІ НАН України у даному проекті пов'язують *корпоративні відносини*, які будуються на договірних засадах з чітко визначеними видами та обсягами робіт, жорсткими графіками їх виконання, централізованим управлінням (редколегія УРЖ «Джерело»), єдиним програмно-технологічним забезпеченням усіх процесів, що стосуються реферування, редагування, підготовки та випуску УРЖ, формування реферативної БД «Україніка наукова» тощо.

Довідка: корпорація — це договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожному з учасників.

Нижче наведено схему інформаційних потоків, які підтримуються основними учасниками кооперативної (та корпоративної) взаємодії.

В основі проекту – ресурсозберігаюча мережева технологія кооперативного наповнення реферативної бази, яка забезпечує формування єдиного загальнодержавного інформаційного ресурсу шляхом включення в процес централізованого технологічного опрацювання інформаційних масивів, створених у результаті децентралізованої аналітико-синтетичної переробки документного потоку. Дана технологія передбачає здійснення аналітичної обробки документів-першоджерел за єдиною методикою відповідно з розробленими протоколами електронного обміну інформацією з учасниками кооперативної взаємодії та програмним забезпеченням для її інтегрованого розміщення в технологічних БД.

Кооперативна співпраця базується на взаємній зацікавленості сторін, оскільки постачальники інформації вчасно надсилаючи інформацію, можуть бути впевнені, що вона після додаткового опрацювання буде внесена до загальнодержавної БД «Україніка наукова» та виставлена на

веб-сайті НБУВ, а також надрукована в найближчих номерах галузевих серій УРЖ «Джерело». Органи НТІ, бібліотеки мають змогу отримати реферативні бази даних з певної тематики або ж галузі знань як фрагмент загальнодержавної бази даних. Цей фрагмент за їх бажанням може бути доповнений бібліографічними записами з електронного каталогу та спеціалізованих картотек НБУВ, а також повними текстами публікацій, що зберігаються в Науковій електронній бібліотеці НБУВ. Натомість, Служби реферування НБУВ та ІПРІ, уникаючи додаткових трудових і часових затрат на реферування та введення вручну (традиційним способом), збільшують спектр прореферованих публікацій, зокрема з періодичних і продовжуваних видань, оскільки кінцевою метою є досягнення 100 % відбиття потоку наукових видань і публікацій вчених нашої країни в національних реферативних ресурсах.

На основі 13-річного досвіду роботи нами визначено **форми, види та моделі** кооперативної взаємодії, які охоплюють державні інформаційні установи різної галузевої та відомчої належності та забезпечують *гнучкий механізм інформаційної співпраці*.

Основними застосованими **формами кооперації** є: інтеграція ресурсів, спільне формування ресурсів, інформаційний (ресурсний) обмін.

Реалізованими **видами кооперації** є: *внутрішньовідомча, міжвідомча, міжгалузева кооперація*. Перспективною є *міжнародна кооперація* зі службами реферування органів інформації та світовими виробниками інформаційних продуктів.

Внутрішньовідомча кооперація (НАН України):

- здійснення проекту "Національна система реферування української наукової літератури" за участі НБУВ та ІПРІ НАН України;
- співробітництво з редакціями академічних наукових видань;
- співпраця з інформаційними підрозділами НДІ НАН України.

Міжвідомча кооперація:

- співпраця з вищими навчальними закладами як видавничими установами;

- співробітництво з Вищою атестаційною комісією України;
- співпраця з окремими видавництвами.

Міжгалузєва кооперація:

- співпраця з галузєвими бібліотеками (ННМБ України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського);

- співробітництво з галузєвими реферативними службами.

Міжнародна кооперація (перспектива)

- співпраця зі службами реферування органів НТІ, зокрема ВІНТІ, ІНІСН та ін.;

- співробітництво з виробниками інформаційних продуктів і послуг та ін.

Більшість із названих форм і видів кооперації уже апробована на практиці, що можна проілюструвати деякими статистичними даними:

- за період 1998–2010 рр. НБУВ за участі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, ННМБ України, редакцій окремих наукових періодичних і продовжуваних видань (понад 70) прореферовано, відредаговано та внесено до БД «Україніка наукова» більше **197 000** записів, що складає **54 %** від загальної кількості записів;

- за цей же період ІПРІ НАН України за участю ВНЗ як видавничих установ і редакцій окремих наукових періодичних і продовжуваних видань опрацьовано і внесено до БД «Україніка наукова» близько **170 000** записів, що складає **46 %** від загальної кількості записів;

- за період з 2006 р. спеціалістами ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було передано до Служби реферування НБУВ близько **8500** записів для введення в БД «Україніка наукова», що складає близько **3 %** від загальної кількості записів.

Нами підрахована загальна кількість записів, одержаних НБУВ та ІПРІ НАН України від бібліотек, редакцій, видавництв та інших учасників проекту зі створення реферативних ресурсів. Результати цього підрахунку можна проілюструвати за нижчеподаною діаграмою.

Тринадцятирічний досвід плідної співпраці доводить ефективність поєднання різних форм і методів кооперації, яка надає широкі можливості для формування національних реферативних ресурсів та їх спільного використання, а також дозволяє запобігти дублюванню робіт з опрацювання документного потоку, розширити спектр реферованих наукових джерел (перш за все, публікацій з періодичних і продовжуваних видань), заощадити всі види виробничих ресурсів і досягти високої оперативності надання інформації та повноти охоплення інформаційних джерел.

Необхідно зазначити, що великі масиви вторинної наукової інформації, накопичені в найвідоміших реферативних базах даних світу, слугують інструментом дослідження сучасного стану і тенденцій науково-технічного та інноваційного розвитку.

Подальший розвиток національної системи реферування передбачає не тільки кількісне зростання реферативної БД «Україніка наукова», а, перш за все, удосконалення технологій пошуку інформації та її використання з можливістю проведення на її основі наукових досліджень. Це дозволить прогнозувати та визначати пріоритетні та найбільш актуальні напрямки наукових досліджень в Україні.

У даному контексті нами визначено найактуальніші та найголовніші *перспективи розвитку* системи реферування української наукової літератури. Це, по-перше, активізація входження України до міжнародної системи наукових електронних комунікацій (передбачає визначення шляхів і методів виділення фрагментів бази даних «Україніка наукова» та їх наступне передавання до відповідних міжнародних реферативних баз даних для включення вітчизняної наукової інформації до світової системи документальних комунікацій). По-друге, реалізація функцій реферативної БД «Україніка наукова» як складової наукової електронної бібліотеки НБУВ (передбачає розширення реферативних записів шляхом гіпертекстових посилань на наявні електронні документи). Даний процес буде проходити в декілька етапів відповідно до видів реферованих видань:

1-й етап – автореферати дисертацій;

2-й етап – статті з періодичних і продовжуваних видань;

3-й етап – монографії, збірники наукових праць, підручники та навчальні посібники.

На першому етапі передбачається здійснити повнотекстове розширення реферативних записів шляхом встановлення в них гіпертекстових посилань на наявні електронні документи. Ім'я комп'ютерної версії документа, що визначає його електронну адресу та спосіб доступу до повного тексту, буде знаходитись в області бібліографічного опису. Необхідно зазначити, що в електронному сховищі даних НБУВ є на сьогодні

близько 55 000 повних текстів авторефератів дисертацій, які найближчим часом будуть представлені в реферативній БД «Україніка наукова».

Стосовно другого етапу зауважимо, що НБУВ вже має досвід опрацювання реферативної інформації з періодичних і продовжуваних видань разом з повними текстами, і певна кількість статей в реферативній БД мають адреси електронних копій першоджерел. Але з урахуванням нового ресурсу на сайті НБУВ зібрання «Наукова періодика України», що містить 400 тис. електронних копій статей з більш як 1500 наукових часописів України, ми маємо дещо змінити в технології опрацювання таких видань і використати наявний масив для активного поповнення переліку періодичних і продовжуваних видань, реферованих аналітично (постатейно).

Щодо третього етапу, то на даний час одержано письмову згоду Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо створення спільної робочої групи МОНМС і НАНУ для підготовки проекту наказу про передавання комп'ютерних версій усіх видів публікацій до НБУВ для створення загальнодержавного депозитарію електронних копій навчальних і наукових видань. Ці видання також будуть відображені в реферативній БД «Україніка наукова».

Необхідно зазначити, що вищеназвані напрями робіт передбачають розширення меж кооперативної взаємодії, перш за все, з редакціями періодичних і продовжуваних видань, науковими та науково-дослідними інституціями НАН України, а також ВНЗ системи МОНМС України як видавничими організаціями.

По-третє – удосконалення програмно-технологічного забезпечення формування та використання реферативних ресурсів (передбачає перетворення реферативної БД у потужний наукометричний продукт з метою гідного представлення національних реферативних ресурсів у всесвітній мережі Інтернет та на світовому інформаційному ринку, а також створення умов для проведення науко-, інформо- та бібліометричних досліджень). Його

суть полягає в оновленні програмно-технологічного забезпечення усіх видів робіт з реферування, редагування, підготовки до друку поточних випусків галузевих серій УРЖ «Джерело» та представлення на сайті НБУВ загальнодержавної реферативної БД (наразі ми займаємось адаптацією та налагодженням до потреб реферативної служби системи ІРБІС, за якою працює вже більшість відділів НБУВ).

Розглянуті напрями розвитку дуже тісно пов'язані між собою, оскільки на сучасному етапі цінність і використовуваність реферативних ресурсів без можливості одержання електронних версій публікацій зменшується з кожним днем, а відсутність потужного наукометричного апарату впливає на трудомісткість наукових досліджень на основі реферативної БД щодо інформаційних потоків, публікаційної активності українських науковців та ін. Окрім цього, відомі популярні зарубіжні реферативні БД (наприклад, SCOPUS, OPEN JOURNALS та ін.), які оцінюють загальнодержавну реферативну БД «Україніка наукова» як національний ресурс і зацікавлені у співробітництві за наявності повних текстів публікацій.

Висновки.

1. На сьогодні реферативна БД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело» стала невід'ємною складовою національного інформаційного ресурсу, який відображає ключові українські наукові публікації. Результати практичної діяльності з формування цього ресурсу доводять ефективність та перспективність обраних форм і методів роботи, які необхідно розвивати та поширювати на нових учасників інформаційної взаємодії. Стабільне та оперативне наповнення реферативної БД, а, відповідно, й УРЖ сучасною науковою інформацією може бути забезпеченим лише за умов розвитку міцних партнерських відносин.

2. Актуальним завданням на сучасному етапі є включення вітчизняної реферативної інформації до світової системи документальних комунікацій,

що передбачає визначення шляхів і методів виділення фрагментів бази даних «Україніка наукова» та їх наступну передачу до відповідних міжнародних реферативних баз даних (SCOPUS, OPEN JOURNALS та ін.).

3. Одним з найбільш важливих напрямів використання загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова» є реалізація функцій реферативної БД «Україніка наукова» як складової наукової електронної бібліотеки НБУВ. Технологія формування її інформаційних ресурсів передбачає повнотекстове розширення реферативних записів шляхом встановлення в них гіпертекстових посилань на наявні електронні документи.

4. Якість інформаційних послуг, що надаються реферативною БД «Україніка наукова» має поширюватися завдяки удосконаленню пошукового інтерфейсу та перетворенню БД у потужний наукометричний продукт з метою створення умов для проведення науко-, інформо- та бібліометричних досліджень.

Аналізуючи досягнення та перспективи розвитку системи кооперативного реферування зазначимо, що розширення співробітництва на кооперативних засадах – це єдиний шлях до створення дійсно національного інформаційного продукту вищого гатунку, який є дзеркальним відбиттям наукових доробок вітчизняних вчених та фахівців і здатний гідно представляти нашу державу у системі міжнародних наукових комунікацій.

Література

1. Баркова, О. В. Сетевая технология кооперативного наполнения базы данных «Рефераты научных изданий Украины» // Научно-техническая библиотека в едином информационном пространстве Украины : междунар. науч.-практ. конф. – К., 2000. – С. 130–136.

2. Зайченко, Н. Я. Модели кооперативной співпраці зі створення національних реферативних ресурсів / Н. Я. Зайченко, О. В. Баркова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/new/04_kiev/zaich_bar.html/ – Назва з екрана.

3. Зайченко, Н. Я. Організація кооперативної співпраці у процесі формування наукової електронної бібліотеки / Н. Я. Зайченко, О. В. Баркова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність:

проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 17–18 трав. 2005 р. – К., 2005. – Ч. 1. – С. 142–144.

4. *Зайченко, Н. Я.* Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки / Н. Я. Зайченко // Бібл. вісн. – 2005. – N 1. – С. 28–35.

5. *Клочко, Н. В.* Кооперативные процессы в становлении информационного общества / Н. В. Клочко // НТИ–97. Информационные ресурсы. Интеграция. Технологии: материалы 3-й Междунар. конф., 26–27 нояб. 1997 г. – М., 1997. – С. 113–114.

6. *Костенко, Л. Й.* Реферативна база даних "Україніка наукова": стан, перспективи використання / Л. Й. Костенко // Сучасний стан та перспективи наукового реферування : матеріали міжнар. семінару-практикуму, присвяч. 10-річчю вид. РЖ "АПК України", 29 трав. 2009 р., Київ. – К., 2009. – С. 53–57.

7. *Формирование баз данных реферативной информации – путь к оперативному обмену результатами научных исследований / В. В. Петров, А. А. Крючин, Л. И. Костенко [та ін.] // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2010 – Вып. 8. – С. 103–109.*

Л. І. Самчук,
зав. відділу ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

КООПЕРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ З ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КАТАЛОГІВ

У статті висвітлено досвід співпраці освітянських бібліотек України щодо обміну електронними записами аналітичного розпису періодичних видань.

Ключові слова: електронний каталог, обмін записами, мережа освітянських бібліотек, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У сучасному світі інновації стали обов'язковою умовою розвитку суспільного життя. Бібліотеки, які є невід'ємною складовою динаміки економіки, науки і освіти, нині перетворюються з книгосховищ на сучасні інформаційні центри. У роботі сучасної бібліотеки інновації пов'язані передусім з упровадженням сучасних комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Один зі шляхів – корпоративна (часто використовується також термін – «кооперативна») діяльність бібліотек. Бібліотечною корпорацією (кооперацією) зазвичай називають об'єднання декількох бібліотек для реалізації спільних цілей і завдань, пов'язаних насамперед зі створенням і комплексним використанням інформаційних ресурсів. Функціонування бібліотек у рамках корпорацій передбачає наявність тісних професійних зв'язків між учасниками, обов'язкове виконання єдиних правил та норм, узгодження рішень та дій, спрямованих на кінцевий результат.

Накопичений досвід щодо створення, розвитку корпоративних проектів і практики побудови взаємодії бібліотек на сучасному етапі найповніше представлений у працях таких зарубіжних і вітчизняних бібліотекознавців, як Я. Л. Шрайберг [14; 15], Ф. С. Воройський [3; 4], Н. В. Соколова [12; 13], О. В. Ліндемман [7; 8], І. О. Давидова [5], Т. Павленко [9], Т. Ярошенко [16] та інші, у щорічних матеріалах і доповідях міжнародних конференцій «Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові форми

співробітництва», «Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу» [1; 2]. Відомі численні приклади корпоративних об'єднань бібліотек у багатьох країнах світу, найзначніші з них – корпорації OCLC/PICA (Online Computer Library Center/Project for Integrated Catalog Automation) та RILIN (Research Libraries Information Network). Основними завданнями цих об'єднань є: створення систем корпоративної каталогізації, підтримка та надання доступу різним категоріям користувачів до зведених електронних каталогів. У 2001 р. з ініціативи бібліотек Саратова, Челябінського та Удмуртського державного і Самарського авіаційно-космічного університетів стартував проект «Міжрегіональний аналітичний розпис статей» (МАРС), мета якого – скорочення витрат на формування бази даних аналітичних бібліографічних записів на статті з періодичних видань. На сьогодні проект об'єднує 187 бібліотек різних систем і відомств і вийшов за межі Росії: до нього приєдналися бібліотеки з України, Білорусі, Казахстану.

Асоціація регіональних бібліотечних консорціумів (АРБІКОН) (Росія) була створена у 2002 р. для координації діяльності бібліотек із підвищення якості сервісів за рахунок модернізації управління бібліотечними ресурсами при об'єднанні в бібліотечні консорціуми. З метою спільного мережевого створення й використання інформаційних ресурсів бібліотеками, скорочення працевитрат, підвищення якості каталогізації бібліотека Академії управління при президентові Республіки Білорусь в 2005 р. стала ініціатором створення LibKARD – республіканського бібліотечного консорціуму з аналітичного розпису документів.

В Україні впровадженням корпоративних проектів займаються національні та державні бібліотеки, зокрема Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України. Цікавим є досвід бібліотеки Харківського національного університету внутрішніх справ, Центрального українського кооперативного каталогу

(ЦУКК), що реалізується з ініціативи Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка та Асоціації сучасних інформаційних бібліотечних технологій (АСІБТ), Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки, корпорацій медичних бібліотек, корпоративної мережі бібліотек м. Маріуполя тощо.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського – головна бібліотека мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України – одним із пріоритетних своїх завдань вважає формування повноцінного всеукраїнського галузевого ресурсу як сегменту інформаційного простору держави на базі бібліотеки у традиційній та електронній формі [10]. З метою системного інформаційного забезпечення розвитку освіти і науки колективом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2009 р. розпочато обмін електронними записами (ЕЗ) аналітичного розпису періодичних видань з освітянськими бібліотеками України.

Основні цілі обміну:

- спільне створення бібліографічних описів документів та поповнення бази даних (БД) „Періодика” електронного каталогу (ЕК) у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек;
- сприяння якісному інформаційному забезпеченню користувачів бібліотек;
- модернізація управління бібліотечними ресурсами при опрацюванні документів;
- оперативне використання інформаційних ресурсів віддалених бібліотек через Інтернет.

Діяльність проекту базуватиметься на визнаних в усьому світі кооперативних принципах:

- 1) *добровільне і відкрите членство*. Кооперативи є добровільними організаціями, відкритими для всіх, хто може користуватись їхніми послугами та готовий взяти на себе відповідальність, пов'язану з членством;
- 2) *демократичний членський контроль*. Кооперативи є демократичними організаціями, які контролюються своїми членами. Члени беруть участь у розробці стратегії кооперативу та прийнятті рішень;
- 3) *автономія і незалежність*. Кооперативи є автономними організаціями самопомоги, що контролюються своїми членами;
- 4) *освіта, підвищення кваліфікації, інформація*. Кооперативи дбають про освіту та підвищення кваліфікації своїх членів, аби кожен із них міг робити ефективний внесок у розвиток свого кооперативу.

Перед початком роботи були розроблені етапи створення проекту: підготовчий, основний, заключний. На першому етапі визначилися учасники обміну, уточнювався список журналів для аналітичного опису та список обов'язкових для заповнення полів. Першими учасниками обміну стали бібліотеки-користувачі програмного продукту «ІРБІС». Станом на 1.03.2011 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського налагодила співпрацю з Миколаївською науково-педагогічною бібліотекою, Львівською обласною науково-педагогічною бібліотекою, вишівськими бібліотеками (наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка, Кримського гуманітарного університету (м. Ялта), Ніжинського державного університету імені М. Гоголя, Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (м. Херсон)). Після проведення тестового обміну опису журналів був складений перелік обов'язкових для заповнення полів: назва статті, автор, відомості про джерело, в якому опубліковано статтю, предметна рубрика, ключові слова, персоналія та анотація, якщо назва статті

не розкриває її змісту. На першому етапі виникли проблеми, які необхідно було вирішувати. Зокрема, якість записів, що створюють учасники проекту, різна. Усі бібліографічні записи, надіслані бібліотеками, у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського переглядаються і у разі необхідності редагуються. З метою досягнення необхідного рівня ведеться листування з бібліографами бібліотек-партнерів. За рік роботи можна підвести перші підсумки. З травня 2009 р. по лютий 2011 р. ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поповнився на 3400 записів, з них за вісім місяців 2009 р. – 680 записів, за 2010 р. – 2088 записів, за січень–лютий 2011 р. – 632. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського надіслала бібліотекам-учасникам обміну 6772 записи, з них за вісім місяців 2009 р. – 2428, за 2010 р. – 2889, за січень–лютий 2011 р. – 1455. Спільними зусиллями учасників обміну розписуються 62 назви журналів України та Росії з питань педагогіки і психології, зокрема: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – 25, Миколаївською науково-педагогічною бібліотекою – 8, Львівською обласною науково-педагогічною бібліотекою – 4, науковою бібліотекою Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова – 4, бібліотекою Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського – 2, бібліотекою Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка – 10, бібліотекою Кримського гуманітарного університету (м. Ялта) – 5, бібліотекою Ніжинського державного університету імені М. Гоголя – 3, бібліотекою Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (м. Херсон) – 1.

Перший етап співпраці показав, що в рамках проекту мають постійно діяти такі органи:

- координаційна рада (здійснює координацію робіт усередині проекту й поза ним);
- програмно-технічна рада (консультує учасників про роботу із програмним забезпеченням);

- методична рада (працює над єдиною методикою створення аналітичного бібліографічного опису документа, консультує учасників проекту стосовно правил заповнення полів бази даних);

- рада з підвищення кваліфікації (консультує бібліотек-учасниць щодо підготовки бібліографічних записів);

- служба електронної доставки документів.

Другий етап проекту розпочався з підготовки фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського нормативно-методичних документів, які отримає кожна бібліотека-учасниця:

- договір, який регламентує спільну діяльність та обов'язки учасників;

- список журналів із зазначенням бібліотек, відповідальних за аналітичний розпис;

- інструкція щодо заповнення полів, в якій наведені детальний опис заповнення кожного поля, приклади заповнення для різних випадків,

- список предметних рубрик, необхідний для уніфікації занесення інформації в пошукові поля;

- методичні рекомендації із заповнення поля „Ключові слова”;

- методика анотування;

- технологія прийому-передачі даних.

Створенню нормативно-методичних документів у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського приділяється особлива увага, оскільки записи, отримані від бібліотек-учасниць, повинні бути однакової повноти та якості. Розроблені інструкції та рекомендації стануть обов'язковими до виконання всіма учасниками проекту.

Слід зауважити, що досвід спільної роботи освітянських бібліотек наочно доводить перспективність кооперативного підходу, що забезпечує:

- вільний та широкий доступ усіх категорій користувачів до бібліотечно-інформаційних ресурсів;

- скорочення економічних і фізичних витрат учасників кооперативних

робіт на створення й підтримку ЕК завдяки одноразовому уведенню бібліографічного запису та його багаторазовому використанню всіма учасниками й користувачами;

- підвищення кваліфікації персоналу;
- обмін досвідом між учасниками проекту;
- підвищення ефективності й оперативності обслуговування;
- підвищення рейтингу бібліотек.

Координація та кооперація зусиль необхідні для задоволення інформаційних потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема ЕК. Саме тому співробітництво та взаємодія бібліотек є надзвичайно перспективними.

Література

1. Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества [Электронный ресурс] : материалы Междунар. конф. – Электрон. дан. – М., 1999–2003. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/index21.html>. – Загл. с экрана.

2. Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса [Электронный ресурс] : материалы Междунар. конф. – Электрон. дан. – М., 2004–2008. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/index21.html>. – Загл. с экрана.

3. *Воройский, Ф. С.* Корпоративные автоматизированные библиотечно-информационные системы: состояние, принципы построения и перспективы развития : аналит. обзор / Ф. С. Воройский, Я. Л. Шрайберг. – М. : [б. и.], 2003. – 129 с.

4. *Воройский, Ф. С.* Региональные корпоративные библиотечные системы России: опыт последних трех лет глазами участников движения [Электронный ресурс] / Воройский Ф. С., Шрайберг Я. Л. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/articles/crimea/2002/sec1114/Doc2.HTML>. – Загл. с экрана.

5. *Давидова, І. О.* Корпоративні бібліотечні об'єднання як результат формування спільної комунікаційної стратегії / І. О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури, Акад. мистецтв України, Ін-т культурології. – Х., 2009. – Вип. 25. – С. 68–75. – Бібліогр.: 5 назв.

6. *Замуруев, Э. Н.* Корпоративные библиотечные сети вузов и информационно-образовательные порталы / Э. Н. Замуруев // 10-я международная конференция «Крым–2003». – М. : ГПНТБ России, 2003. –

Т. 3. – С. 981–985.

7. *Линдеман, Е. В.* Организационные и технологические основы создания корпоративных информационных ресурсов библиотечных консорциумов [Электронный ресурс]: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. техн. наук: 05.25.05 «Информ. системы и процессы, прав. аспекты информатики» / Линдеман Елена Владимировна. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/222627.html>. – Загл. с экрана.

8. *Линдеман, Е. В.* Особенности организации и технологии создания информационных ресурсов в развивающейся корпорации на современном этапе: опыт Корпоративной сети московских библиотек / Е. В. Линдеман // Науч. и техн б-ки. – 2004. – № 3. – С. 55–59.

9. *Павленко, Т.* Модель корпоративного проекта по формированию сводного электронного каталога: из опыта медицинских библиотек Украины / Татьяна Павленко // Бібл. форум України. – 2010. – № 1. – С. 21–26. – Библиогр.: 16 назв.

10. *Рогова, П. І.* Інформаційний простір України: роль освітянських бібліотек у його формуванні / Рогова Павла Іванівна, Вараксіна Наталія Володимирівна // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс]: електрон. наук. фахове вид. / НАПН України, Ін-т інформац. технологій і засобів навчання, Ун-т менеджменту освіти. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08rpifii.htm>. – Назва з екрана.

11. *Саломатова, О. І.* Влияние корпоративных проектов на инновационную деятельность библиографов / Саломатова О. И. // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 12. – С. 47–54. – Библиогр.: 5 назв.

12. *Соколова, Н. В.* Библиотечные консорциумы: куда ведут технологии... [Электронный ресурс] / Соколова Н. В. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2003/trud/tom2/222/Doc7.HTML>. – Загл. с экрана.

13. *Соколова, Н. В.* Библиотечный консорциум Санкт-Петербурга RUSLANet – новый этап развития [Электронный ресурс] / Соколова Н. В. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2001/tom/sec11/Doc2.HTML>. – Загл. с экрана.

14. *Шрайберг, Я. Л.* Сравнительный анализ деятельности и перспектив развития отечественных и зарубежных библиотечных консорциумов. Часть 1 / Шрайберг Я. Л., Линдеман Е. В. // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 7. – С. 5–15. – Библиогр.: 8 назв.

15. *Шрайберг, Я. Л.* Сравнительный анализ деятельности и перспектив развития отечественных и зарубежных библиотечных консорциумов. Часть 2 / Шрайберг Я. Л., Линдеман Е. В. // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 8. – С. 5–17. – Библиогр.: 10 назв.

16. *Ярошенко, Т.* Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку / Тетяна Ярошенко // Бібл. форум України. – 2006. – № 4. – С. 7–11.

*І. Й. Коваленко,
зав. відділу науково-реферативної інформації ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського*

ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ РЕФЕРАТИВНОЇ БАЗИ ДАНИХ ПРОВІДНИМИ ОСВІТЯНСЬКИМИ БІБЛІОТЕКАМИ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто шляхи кооперативного формування галузевої реферативної бази даних з проблем педагогіки, психології та освіти бібліотеками освітнянської мережі МОНМС України та НАПН України.

Ключові слова: *реферативна інформація, інформаційні технології, кооперація, корпорація, реферативні бази даних.*

Сьогодні відбувається об'єктивний процес проникнення інформаційних технологій в наукову роботу всіх ланок освітніх інституцій. Завдяки розвитку корпоративних бібліотечних систем з'явилася можливість забезпечити користувачів новими видами інформаційних продуктів і послуг, створених за допомогою об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек. До таких продуктів можна віднести, насамперед, бази даних. Реферативні бази даних (РБД) – джерело наукових досліджень, і користувачі РБД – вищий рівень користувачів. Так, найуспішнішим прикладом корпоративної діяльності бібліотек, інформаційних центрів, наукових установ, навчальних закладів, видавництв та видавничих організацій тощо є загальнодержавна реферативна база даних "Україніка наукова", створена Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського за участі Інституту проблем реєстрації інформації НАН України й призначена як для інформаційного обслуговування вчених України, так і для представлення української науки у світовому інформаційному просторі.

Мета статті: аналіз глибини інформаційно-реферативного забезпечення педагогічної освіти, науки і практики, залучення до кооперативної співпраці бібліотек освітнянської мережі.

Реферативний напрям системи інформаційного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі, в якому працює Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) з 2006 року, розпочався в рамках науково-дослідної роботи (НДР) "Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України" (наук. керівники – В. І. Лутовинова, к. і. н., Т. В. Добко, к. і. н.) Вийшов друком практичний посібник В. І. Лутовинової «Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації» [1], адресований працівникам освітянських бібліотек, які реферують документи з питань педагогіки, психології та освіти. У посібнику висвітлено сутність аналітико-синтетичного опрацювання інформації, основні загальнонаукові методи, використовувані під час макро- й мікроаналітичного згортання інформації, теорію, методику й практику реферування.

НДР бібліотеки продовжується в новій темі "Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики" (наук. керівник – О. М. Яценко, к. і. н.), що передбачає складання рефератів на наукові статті із 21 назви журналів, внесених Вищою атестаційною комісією України до переліку фахових видань України.

Аналіз реферативної роботи науково-реферативного відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського довів, що вже сьогодні користувачам відкриті можливості оперативного ознайомлення через галузеву РБД, що розміщена на веб-порталі бібліотеки, з найновішими напрацюваннями академічної педагогічної науки України. Станом на 01.01. 2011 р. галузева РБД налічувала реферати на 7757 статті (всього 17635 рефератів українською, російською та англійською мовами). У середньому, за один місяць галузеву РБД бібліотеки відвідують приблизно 200 користувачів.

Однак кадрові можливості науково-реферативного відділу бібліотеки є обмеженими. За таких умов провідним напрямом збільшення обсягу реферативного ресурсу з питань педагогіки, психології та освіти є запровадження галузевої кооперації з бібліотеками освітянської мережі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (МОНМС України) і Національної академії педагогічних наук України (НАПН України). Розвиток координації й кооперації закладає основи для інтеграції діяльності бібліотек на вищому рівні – корпоративному, який передбачає створення умов для представлення якісного інформаційного продукту книгозбірень з використанням новітніх інформаційних технологій у контексті формування нового інформаційного середовища [4].

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як науково-методичний центр бібліотек освітянської галузі виступила ініціатором створення реферативного ресурсу з питань педагогіки, психології та освіти спільними зусиллями освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виконує функції координатора розвитку і підтримки корпоративної мережі. Розробку проекту створення корпоративної мережі було розпочато наприкінці 2007 р. з метою досягнення нового рівня повноти й оперативності інформування освітян і всього суспільства про наукові напрацювання вітчизняних учених і фахівців-практиків у галузі педагогіки та психології. Насамперед вивчалися джерела, які розкривають досвід використання корпоративних технологій у формуванні реферативних ресурсів. Найвагоміший внесок у формування галузевого реферативного інформаційного ресурсу можуть зробити наукові бібліотеки вищих навчальних закладів педагогічного та інженерно-педагогічного профілю III–IV р. а., яких в Україні налічується понад 30. Відділом наукової реферативно-аналітичної інформації проаналізовано періодичні та продовжувані видання України з питань педагогіки, психології та освіти

як джерела формування галузевого реферативного ресурсу. Підставою для успішного запровадження галузевої кооперації є підтримка з боку керівників освітянських наукових установ, зокрема ректорів, усвідомлення керівним складом, що кожний ВНЗ є об'єктивно зацікавленим у представленні реферативної інформації про свої фахові періодичні і продовжувані видання у галузевій і загальнодержавній РБД, оскільки таке представлення є одним із визначальних чинників зростання рейтингу закладу. Кількісною ознакою зацікавленості науковою публікацією або періодичним чи продовжуваним виданням та їхньою науковою значимістю є імпаکت-чинник, за допомогою якого оцінюють, скільки разів за певний період цитували статтю або видання [2].

Не менш важливим є усвідомлення з боку керівного складу ВНЗ того, що тільки спільними зусиллями можна досягти найбільш повного висвітлення здобутків регіональної педагогічної науки і практики, зробити їх доступними широкому колу споживачів інформації в мінімально стислі строки, оскільки інформація, вчасно надіслана і вірно опрацьована, буде оперативно внесена до загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова» та виставлена на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також надрукована в УРЖ «Джерело».

У квітні 2009 р. було проведено стажування, організоване для бібліотечних працівників 17 ВНЗ з різних регіонів України. Мета такої дводенної роботи – допомогти у започаткуванні реферативного напрямку науково-інформаційної діяльності у бібліотеках педагогічних ВНЗ з подальшим їх приєднанням до галузевої РБД; навчання бібліотекарів основам теорії і практики реферування. Спілкування з учасниками стажування засвідчило, що тільки фахівці бібліотеки Харківської інженерно-педагогічної академії вже мають досвід реферативного опрацювання наукової літератури. До реферативного опрацювання поступово долучаються бібліотеки вищих навчальних закладів III–IV р. а.

педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, які з 2009 р. почали надавати реферативну інформацію про публікації з періодичних та продовжуваних видань ВНЗ у загальнодержавну РБД «Україніка наукова» та на веб-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Сьогодні бібліотек, які надають реферативну інформацію з 15 періодичних та продовжуваних видань, налічується 13. Це бібліотеки: **Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Дрогобицького Державного педагогічного університету ім. І. Франка, Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка** (реферуються два продовжуваних видання), **Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, Київського міського педагогічного університету ім. Б. Грінченка, Київського інституту професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, Криворізького державного педагогічного університету, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди, Рівненського державного гуманітарного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини** (реферуються два видання), **Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди, Харківської інженерно-педагогічної академії.**

Проте за межами реферативного ресурсу залишається велика кількість періодичних та продовжуваних видань, зокрема, бібліотек мережі МОНМС України (передусім, 14 з 24 бібліотек ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, 11 класичних державних та національних університетів), чотирьох бібліотек НАПН України, 27 інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Виходячи з наведених вище фактів, можна констатувати, що формування і підтримка функціонування галузевої РБД є перспективною складовою реферативної роботи як ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,

так і бібліотек мережі МОНМС України та НАПН України. Вочевидь, не варто зупинятися в цьому аспекті реферативної діяльності на досягнутому рівні. Набутий ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського п'ятирічний досвід організації реферативного напрямку діяльності, а також вивчення досвіду інших наукових установ, як українських, так і зарубіжних, а, головне, зростаючі інформаційні потреби освітян України ставлять на порядок денний завдання активного просування до споживача вже запропонованої реферативної послуги у вигляді загальнодержавної РБД «Україніка наукова» та галузевої РБД.

Незважаючи на те, що для освітянських бібліотек реферативний напрям науково-інформаційної діяльності є новою справою, започаткування реферативної роботи, залучення до галузевого корпоративного проекту створення реферативного продукту несе в собі неабиякий потенціал перетворення традиційних бібліотек на відповідні вимогам часу бібліотечно-інформаційні центри. Кінцевою метою міжбібліотечної взаємодії є раціональне формування й ефективне використання єдиних інформаційних ресурсів бібліотек для найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів і суспільства загалом.

Література

1. *Лутовинова, В. І.* Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практ. посіб. / В. І. Лутовинова. – К.: Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (Сер. «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек»).
2. *Загірняк, М.* Запровадження національного індексу цитування як важливий елемент ранжування вищих навчальних закладів на шляху до якості та їх визнання у світі / М. Загірняк, С. Сергієчко // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 2. – С. 120-129.
3. *Сорока, М.* Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільного використання / М. Сорока // Бібл. вісн. — 2002. — № 1. – С. 27–30.
4. *Ільганаєва, В. О.* Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку / В. Ільганаєва // Бібл. форум України. – 2006. – № 2. – С. 13–15.

5. *Мар'їна, О.* Сучасні форми інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах / О. Мар'їна // Вісн. Кн. палати. – 2009.– № 2.– С. 20–23. Бібліогр.: 11 назв.

6. *Васильченко, Н.* Координация как этап взаимодействия библиотек / Н. Васильченко // Бібліотечний форум. – 2010. – № 3. – С. 15–16.

Т. Ф. Букишина,
н. с. відділу
науково-реферативної інформації
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ПЕРІОДИЧНІ І ПРОДОВЖУВАНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ І ОСВІТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО РЕФЕРАТИВНОГО РЕСУРСУ

Висвітлено результати дослідження з удосконалення переліку видань з питань педагогіки, психології і освіти для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з метою їхнього максимального реферативного відображення в БД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело». За основу систематизації назв періодичних і продовжуваних видань взято затверджене в 2003 році «Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України», яке дає можливість встановити коло періодичних і продовжуваних видань за переліком установ НАПН України, ВНЗ III–IV рівнів акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, інститутів післядипломної педагогічної освіти тощо, бібліотеки яких входять до згаданої мережі, що надалі сприятиме покращенню діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо кооперації процесу реферування цих видань з освітянськими бібліотеками.

Ключові слова: *періодичні видання, продовжувані видання, педагогіка, психологія, перелік, реферування, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, кооперування.*

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) в системі науково-інформаційного забезпечення спеціалістів галузі активно розробляє реферативний напрям, який шляхом реферування статей з періодичних і продовжуваних видань дозволяє оперативно ознайомлювати вчених і практиків з масивом первинних документів з питань педагогіки, психології і освіти [3].

Одним із стратегічних завдань реферативної роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вбачає орієнтацію на аналітичне опрацювання вже визначених видань з питань педагогіки, психології і освіти, а також

продовження цілеспрямованої пошукової роботи щодо виявлення нових назв. На сьогодні в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головному науково-методичному і координуючому центрі мережі освітянських бібліотек ще остаточно не визначено перелік періодичних та продовжуваних видань на наукові статті, з яких потрібно скласти реферати і розміщувати в реферативній базі даних (БД) на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та передавати для формування національної реферативної БД «Україніка наукова», а також друку в УРЖ «Джерело». Поява електронних журналів даної тематики тільки підсилює важливість вирішення проблеми систематизації видань для їхнього реферативного відображення в інформаційній мережі Інтернет [1; 7].

З огляду на окреслену проблему в рамках НДР «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України» (наук. керівник – к. і. н. О. М. Яценко) було проведено дослідження, метою якого було удосконалення переліку періодичних і продовжуваних видань з питань педагогіки, психології і освіти для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо їхнього максимального реферативного опрацювання.

Слід зауважити, що науковими співробітниками бібліотеки уже проведено дослідження щодо виявлення видань з питань педагогіки, психології і освіти, за результатами якого на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розміщено їхній перелік [4]. Також проаналізовано стан використання читачами бібліотеки видань зазначеної тематики, виявлено коло видань, які найбільш запитувані читачами [2]. Враховуючи означене, під час дослідження було співставлено переліки видань на предмет повноцінного охоплення матеріалу та визначення першочерговості реферування. Однак проблема систематизації переліку видань з педагогіки, психології і освіти для їхнього реферування залишилася.

Проведена ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в попередні роки НДР «Створення, становлення і розвиток мережі освітянських бібліотек України (X–XX ст.)» (наук. керівник – к. і. н., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова) (2001–2005 рр.), результатом якої стало дисертаційне дослідження Рогової П. І. «Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX – 20-ті рр. XX ст.)» [6] та затверджене МОНМС України, «Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України» [5], надало можливість здійснення такої систематизації в рамках мережі освітянських бібліотек. Встановлене коло періодичних і продовжуваних видань за переліком установ НАПН України, ВНЗ III–IV р. а. педагогічного і інженерно-педагогічного профілю, інститутів післядипломної педагогічної освіти, бібліотеки яких входять до згаданої мережі, а також видань, засновниками яких є НАПН України і МОНМС України, сприятиме більш повному охопленню видань для реферування та покращенню діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо корпоратизації цього процесу з бібліотеками мережі.

Отже, завданнями дослідження є:

- 1) виокремлення кола навчальних закладів та науково-дослідних установ, які видають наукові періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології і освіти;
- 2) визначення параметрів для характеристики кожного видання означених закладів і установ;
- 3) співставлення виявленого переліку досліджуваних періодичних і продовжуваних видань з переліком видань, які реферує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та освітянські бібліотеки мережі;
- 4) визначення остаточного загального переліку періодичних і продовжуваних видань з питань педагогіки, психології і освіти, статті з яких уже реферуються або потребують наукового реферування;

5) виокремлення переліку періодичних і продовжуваних видань кожної групи установ і закладів, бібліотеки яких входять до мережі освітянських бібліотек, з метою подальшої корпоративної співпраці з означеними установами щодо реферування.

Під час проведення емпіричного дослідження було використано документи відділу наукового і прикладного бібліотекознавства та матеріали порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, сайти ВАК України і НБУ ім. В. Вернадського, матеріали бібліотеки Університету менеджменту освіти, мережі Інтернет.

Було виокремлено групи навчальних закладів та науково-дослідних установ, книгозбірні яких входять до мережі освітянських бібліотек, а також наукові періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології і освіти, що вони видають, а також показано стан реферування цих видань.

Перша група – «Періодичні і продовжувані видання педагогічних та інженерно-педагогічних ВНЗ III–IV р. а.».

Аналіз **32** періодичних і продовжуваних видань **23** педагогічних та інженерно-педагогічних ВНЗ III–IV р. а. показав, що майже всі заклади (**крім Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка та Харківського гуманітарно-педагогічного інституту**) видають як періодичні, так і продовжувані видання з питань педагогіки, психології і освіти. Двома і більше виданнями представлені такі ВНЗ, як: Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка (2), Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (4), Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди (2), Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка (2), Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (3) та Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (3).

Реферуванню підлягають наукові статті з **13 наукових видань** педагогічних та інженерно-педагогічних ВНЗ. Зазначаємо, що з них **5 періодичних** видань, **2** з яких («Наука і освіта» та «Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія») опрацьовує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а **3** («Історико-педагогічний альманах», «Соціальна психологія», «Молодь і ринок»), відповідно, – Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини, ІПРІ НАН України та Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка. Решту – **8 продовжуваних видань** опрацьовують **8 бібліотек ВНЗ**, а саме: Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Криворізького державного педагогічного університету, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини, Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди та передають підготовлені матеріали до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського для редагування і подальшої передачі в НБУ ім. В. Вернадського. Слід відзначити три заклади, в кожному з яких реферується по два видання. Це: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини та Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди.

Інші **20 видань**, одне з яких періодичне («Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології» Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка), які залишилися без реферування – це предмет для розгляду питання подальшого розвитку корпоративних зв'язків ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками означених ВНЗ.

Зокрема, заслуговує на увагу продовжуване видання «Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. Збірник наукових праць», який має шість серій та «Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка», який має три серії.

Отже, встановлений перелік видань і аналіз стану реферування вищезазначених видань (40,6 %) дає підстави говорити про початок процесу охоплення реферативним опрацюванням видань, засновниками яких є педагогічні та інженерно-педагогічні ВНЗ України. Також слід зазначити, що реферування **10 з 13 видань** бібліотеками ВНЗ вказує на позитивний результат корпоративної співпраці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з освітянськими бібліотеками України щодо створення галузевого реферативного сегмента в загальнодержавній інформаційній системі.

Друга група – «Періодичні і продовжувані видання НАПН України, її установ та МОНМС України» **становить 42 основні наукові періодичні та продовжувані видання, засновниками яких є НАПН України, її установи та МОНМС України. Виокремлено 32 наукові видання, які готують 11 установ НАПН України, серед яких 10 періодичних, 21 продовжуване і 1 електронне фахове видання, а також 10 видань, засновниками яких виступають разом або окремо НАПН України і МОНМС України, з них – 9 періодичних та 1 продовжуване видання.**

Аналіз стану реферування означених видань засвідчує, що з тих, які видають установи НАПН України, реферати складаються на наукові статті з **5 журналів** («Філософія освіти», «Неперервна професійна освіта: теорія і практика», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Професійно-технічна освіта», «Психологія і суспільство») та **1 продовжуваного видання** («Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» – збірник наукових праць). З видань, засновниками яких виступають разом або окремо НАПН України і МОНМС України, реферати складаються на всі видання, крім збірника наукових праць «Проблеми освіти» Інституту інноваційних технологій і

змісту освіти МОНМС України та журналу МОНМС України «Початкова школа». **Усього з 42 представлених видань реферується 14:** ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського реферує **12 періодичних видань**; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України – **1 продовжуване видання**; Інститут проблем розповсюдження інформації НАН України (ІПРІ НАН України) – **1 періодичне видання**. Найкраще представлений у системі реферування Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України: два наукові журнали та 1 збірник наукових праць, які реферує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Слід звернути увагу на кількість збірників наукових праць, що видаються установами НАПН України: Інститутом педагогіки НАПН України (2), Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (2), Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України (4), Інститутом психології ім. Г. С. Костюка НАПН України (3), Інститутом соціальної і політичної психології НАПН України (2) та Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України (5) і на те, що тільки один з них реферує Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Отже, аналіз встановленого переліку основних періодичних та продовжуваних видань з питань педагогіки, психології і освіти НАПН України, її установ та МОНМС України показав значні лакуни в реферуванні продовжуваних видань наукових установ НАПН України. Реферативному опрацюванню підлягає всього 50 % періодичних видань та 4,8 % продовжуваних видань. Фактично продовжувані видання НАПН України не представлено в загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова». Протилежна картина вимальовується з основними виданнями, засновниками яких виступають НАПН України та МОНМС України. Фахівцями відділу науково-реферативної інформації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського із заявленого списку реферується 80 % періодичних видань. Для максимального реферування окресленої групи видань необхідно долучити до

цієї роботи Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України (збірник наукових праць «Проблеми освіти») та редакцію журналу МОНМС України «Початкова школа».

Третя група – «Періодичні і продовжувані видання інститутів післядипломної педагогічної освіти України».

Аналіз стану 32 періодичних і продовжуваних видань, що видаються інститутами післядипломної педагогічної освіти України, показав, що 1 установа (Київський обласний ІППО (м. Біла Церква) готує фахове електронне видання, 3 установи (Кримський республіканський ІПО, Південно-український ІППО (м. Херсон), Центральний ІППО) видають, окрім періодичних видань, також і збірники наукових праць, а в 5 установах з 28 видань не виявлено. Це: ІППО СМГУ м. Севастополя, Тернопільський ІППО, Хмельницький ІППО, Чернівецький ІППО та Чернігівський ІППО. Така ситуація потребує додаткової співпраці з бібліотеками вказаних ІППО, уточнення інформації щодо наукової діяльності цих установ. Однак слід зазначити, що є 7 видань («Педагогічний пошук» Волинського ІППО, «Освіта на Луганщині» Луганського ІППО, «Наша школа» Одеського ІППО, «Постметодика» Полтавського ІППО, «Нова педагогічна думка» Рівненського ІППО, «Післядипломна освіта в Україні» ЦІППО, «Педагогічний вісник» Черкаського ІППО), високий науковий рівень публікацій яких дозволив взяти їх до реферування ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ІПРІ НАН України для відображення в національній реферативній БД «Україніка наукова», УРЖ «Джерело» та галузевій реферативній БД на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 15 ІППО мають по одному-два видання, які потребують подальшого дослідження на предмет їхньої першочерговості для реферування. Наприклад, звертають на себе увагу такі видання, як: «Наукова скарбниця освіти Донеччини», «Педагогічна Житомирщина», «Освіта

Закарпаття», «Гаврійський вісник освіти», «Джерело педагогічної майстерності» (м. Харків) та ін.

Отже, визначений перелік періодичних і продовжуваних видань ІППО України та аналіз стану їхнього реферування (21,9 %) дають підстави стверджувати про початок процесу реферування видань ІППО України. Налагодження корпоративної співпраці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками зазначених установ допоможе максимально охопити реферуванням виокремлені періодичні і продовжувані видання.

До характеристики зазначених груп наукових видань було додано ще такі параметри як реєстрація кожного видання ВАК України та занесення його до переліку наукових видань в НБУ ім. В. Вернадського. На підставі проведеного аналізу створено перелік «Періодичних та продовжуваних видань з питань педагогіки, психології, освіти, що видають установи, бібліотеки яких входять до мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України, а також видання, засновниками яких є НАПН України та МОНМС України» (усього 106 періодичних і продовжуваних видань (додаток №1), який може бути покладений в основу стратегічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо корпоратизації процесу реферування наукових видань України.

Аналіз параметрів характеристики **106 періодичних і продовжуваних видань України** з питань педагогіки, психології і освіти, що видають установи, книгозбірні яких входять до мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України, або засновниками яких є НАПН України та МОНМС України показав, що з них у **ВАК України** зареєстровано всього **67 видань** (63,2%). Це певною мірою можна пояснити тим, що багато видань не встигли пройти перереєстрацію відповідно до нових вимог ВАК України. Зокрема, збірники наукових праць установ НАПН України, а також деякі з видань ІППО України мають більш методичний і

практичний характер, ніж науковий. До переліку наукових видань в НБУ ім. **В. Вернадського** із означеного списку занесено всього **54 видання** (50,9 %). Можна констатувати, що з половиною видань з питань педагогіки, психології і освіти українські фахівці не ознайомлені. З них – 19 збірників наукових праць установ НАПН України і ВНЗ педагогічного і інженерно-педагогічного профілю, відсутні у переліку журналів МОНМС України і НАПН України, зокрема: «Рідна школа», «Шлях освіти», «Психологія і суспільство», «Соціальна психологія», «Практична психологія», «Професійно-технічна освіта», «Наша школа», а також певна кількість періодичних видань ІППО України, які мають науковий статус.

Аналіз стану реферування видань освітянської галузі, занесених у список, засвідчив, що всього із 106 видань **реферуванню підлягає 34 видання** (32,1 %). З них ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського складає реферати на наукові статті з **20** видань (18,9 %), ІПРІ НАН України – з **3** видань (2,8 %), бібліотеки ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю – з **10** видань (9,4 %), наукові установи НАПН України з **1** видання (0,9 %). Усі видання, крім трьох, які реферує ІПРІ НАН України з 2002 р., 2005 р. та 2006 р., взято до реферування з 2006–2009 рр. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що в Україні з 2006–2007 рр. з початком наукової розробки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського реферативного напрямку в системі інформаційного забезпечення освітянської галузі розпочато активне формування галузевого реферативного сегмента в загальнодержавній системі інформації.

Під час дослідження не вдалося з'ясувати рік заснування 41 видання: в основному тих, які не зареєстровані у ВАК України або відсутні в переліку наукових видань в НБУ ім. В. Вернадського. Подальша співпраця з засновниками видань ліквідує цей недолік.

Зазначаємо також, що під час дослідження було виявлено **6** видань (4 збірники наукових праць та 2 журнали), які не ввійшли до вищезазначеного

списку, оскільки видаються установами, **книгозбірні яких не входять до мережі освітянських бібліотек** МОНМС України та НАПН України, але статті з яких реферуються (додаток №2). **Одне** з означених видань (журнал «Освіта і управління») реферує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, **друге** (журнал «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту») – НБУ ім. В. Вернадського. Решту – **4 видання**, завдяки кооперативній співпраці з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, реферують багатoproфільні і класичні університети України, які є їхніми засновниками, а саме: Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка (2), Рівненський державний гуманітарний університет, Київський університет імені Бориса Грінченка.

З огляду на те, що певні педагогічні ВНЗ стали багатoproфільними університетами, а деякі класичні університети виявили бажання брати участь у формуванні національної реферативної БД, було вирішено виявити основні **періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології і освіти багатoproфільних і класичних університетів та проаналізувати стан їхнього реферування на початок 2011 р.** (додаток № 3). До вищезазначеного переліку видань вони не ввійшли, але для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вони є джерелом поповнення галузевої реферативної інформації новими виданнями з метою повноцінного інформаційного забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики.

Дослідженням визначено **33** багатoproфільних і класичних ВНЗ, з яких **30** закладів видають **40** профільних видань. У **3** ВНЗ, а саме: Маріупольському державному гуманітарному університеті, Севастопольському міському гуманітарному університеті та Хмельницькому національному університеті видань з питань педагогіки, психології і освіти не виявлено. З них періодичних видань освітянської тематики – **8** видань,

продовжуваних – **31** видання і **1** електронне фахове наукове видання («Освітній дискурс» Київського університету імені Бориса Грінченка).

Аналіз стану реферування зазначених видань показав наступне. Всього реферуванню підлягає **9** видань (**2 журнали** – «Вісник Житомирського державного університету», «Гуманітарні науки» Кримського гуманітарного університету та **7 збірників наукових праць** Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка (2), Київського університету імені Бориса Грінченка, [Львівського національного університету імені Івана Франка](#), Національного університету «Києво-Могилянська академія», Рівненського державного гуманітарного університету, [Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького](#)). І тільки реферати на статті з **чотирьох збірників наукових праць**, що складаються Кам'янець-Подільським національним університетом ім. Івана Огієнка (2), Київським університетом імені Бориса Грінченка і Рівненським державним гуманітарним університетом, потрапляють на портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського до галузевої реферативної БД, оскільки вказані установи пов'язані кооперативною співпрацею з головною книгозбірнею галузі. Решту – **п'ять видань реферує ІПРІ НАН України**, тому ці реферати передаються лише до загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова».

Під час дослідження виокремлено також **періодичні видання, засновниками яких є благодійні фонди та видавництва, що видаються за підтримки НАПН України та МОНМС України** (додаток №4) та які передплачує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Означені видання до вищевказаного переліку видань не ввійшли, вони не реферуються, але містять важливі матеріали для спеціалістів у галузі освіти, а також наукові статті, що підлягають реферуванню. Поява цих видань через систему реферування в інформаційній мережі лише збагатить науковий світ

освітянської галузі, сприятиме підвищенню популярності зазначених видань серед читачів.

Висновки.

1. Даним дослідженням **визначено перелік** періодичних і продовжуваних видань з питань педагогіки, психології і освіти на наукові статті з яких потрібно скласти реферати і розміщувати в реферативній базі даних (БД) на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та передавати для формування загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова», а також до друку в УРЖ «Джерело». Систематизація видань за групами установ і закладів, книгозбірні яких об'єднані в мережу освітянських бібліотек, дозволяє організувати конкретну **наукову роботу** щодо реферування видань з **кожною групою установ і закладів окремо**, дає можливість ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виробити **стратегічні завдання** щодо охоплення реферуванням всіх видань шляхом **кооперації** означеного процесу з освітянськими бібліотеками, **диференціювати підходи** щодо першочерговості видань для реферування, а також **закріпити свої позиції як головної книгозбірні галузі, науково-методичного і координаційного центру мережі освітянських бібліотек.**

2. На підставі аналізу всіх зібраних даних було виявлено, що **всього** з питань педагогіки, психології і освіти різними установами і закладами реферуються статті з **45 періодичних і продовжуваних видань** України, які і формують галузевий реферативний сегмент в загальнодержавній інформаційній системі. Галузева реферативна БД на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського формується з рефератів з **36** наукових видань. З них – **21** періодичне видання опрацьовує головна книгозбірня галузі, а **15** видань (1 періодичне видання та 14 продовжуваних видань) опрацьовують освітянські бібліотеки, надсилаючи матеріали для редагування в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Реферати на статті з **9 видань** (**8 видань**: «Освіта на Луганщині», «Психологія і суспільство», «Соціальна психологія»,

«Вісник Житомирського державного університету», «Гуманітарні науки», «Вісник Львівського університету», «Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота», «Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки», що **реферуються ІПРІ та 1 видання «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту», що реферується НБУ ім. В. Вернадського)** у зазначеній БД відсутні. Подальша співпраця з ІПРІ НАН України та НБУ ім. В. Вернадського повинна виправити цю ситуацію та надалі сприяти поповненню реферативної БД ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського втраченою інформацією.

3. Подальша співпраця ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з НБУ ім. В. Вернадського щодо формування загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова» і її друкованого варіанту УРЖ «Джерело» повинна сприяти повноцінному **висвітленню** періодичних і продовжуваних **видань** з питань педагогіки, психології і освіти, що мають науковий характер та зазначені **в переліку наукових видань НБУ ім. В. Вернадського**.

4. Визначення переліку наукових фахових видань багатoproфільних і класичних університетів і стану їхнього реферування сприяло виявленню та заповненню лакун у формуванні галузевої реферативної БД на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та відкрило шляхи до кооперативної співпраці як з зазначеними ВНЗ, так і з ІПРІ НАН України.

Література

1. *Босина, Л. В.* Поток иностранных электронных журналов: качественные и количественные характеристики / Л. В. Босина // Библиосфера. – 2009. – №3. – С. 71–74. – Библиогр.: 6 назв.

2. *Горбенко, Н. А.* Аналіз використання українських педагогічних журналів в читальному залі головного приміщення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за 2009 р. : аналітична довідка / Н. А. Горбенко; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, від. наук. інформ.-бібліогр. діяльн. – К., 2010. – 20с. – Неопублікований.

3. *Лутовинова, В. І.* Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практ. посіб. / В. І. Лутовинова; наук. ред.

Г. М. Швецова-Водка ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (сер. „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек”).

4. Наукова періодика та збірники наукових праць України з питань педагогіки й психології [Електронний ресурс] : інформаційний ресурс містить перелік наукових журналів України в кількості 61 назва та збірників наукових праць установ і закладів України в кількості 139 назв з поданням їхніх основних характеристик. – Електрон. дані. – К., [2009]. – Режим доступу : <http://www.library.-edu-ua.net/id/975//> – Назва з екрана.

5. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України : затв. наказом М-ва освіти і науки України та Акад. пед. наук України від 30.05.2003 р. № 334/31 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – № 21. – С. 27–32.

6 *Рогова, П. І.* Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX – 20-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Рогова Павла Іванівна. – К., 2004. – 20 с.

7. *Ярошенко, Т.* Еволюція журналу як засобу наукової комунікації: від друкованих видань до оригінальних електронних журналів / Т. Ярошенко // Вісн. кн. палати. – 2005. – №10. – С. 29–34. – Бібліогр.: 31 назва

Додаток 1

Періодичні та продовжувані видання з питань педагогіки, психології і освіти, що видають установи, бібліотеки яких входять до мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України, а також видання, засновниками яких є НАПН України та МОНМС України

№ п/п	Назва періодичного або продовжуваного видання	Періодичне	Продовжуване	Регістрація ВАК (рік)	Занесено в перелік наук. вид. в	Засновник та співзасновник видання, рік заснування	Стан реферативного опрацювання	Установа, заклад, що реферує видання
1	«Актуальні проблеми психології». Збірник наукових праць		*	2010 р.	ні	Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України (р.)		
2	«Вересень»	*		1999 р.	ні	Миколаївський ІППО (...р.)		
3	«Витоки педагогічної майстерності». Збірник наукових праць		*	2007 р.	так	Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка (2007р.)		
4	«Вихователь-методист дошкільного закладу»	*		ні	ні	МОН України, Київський міський		

						ІППО (м. Київ) за підтримки (2008 р.)		
5	«Вища освіта України»	*		2003 р.	так	Міністерство освіти і науки України, Національна Академія педагогічних наук України, Інститут вищої освіти НАПН України, Видавництво "Вища преса" (2001 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
6	«Вища школа»	*		2007 р.	так	МОН України, Товариство "Знання" України, КОО (2001 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
7	«Відродження»	*		Ні	ні	Вінницький ІППО (... р.)		
8	«Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. П. Довженка». Збірник наукових праць. Серія „Педагогічні науки”		*	2004 р.	ні	Глухівський національний педагогічний університет ім. О. П. Довженка (...р.)		
9	«Вісник Інституту розвитку дитини». Збірник наукових праць		*	2010 р.	так	Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (2008 р.)		
10	«Вісник післядипломної освіти». Збірник наукових праць		*	2006 р.	так	Центральний ІППО (2005 р.)		
11	«Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди». Серія: «Психологія»		*	2009 р.	так	Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (1998 р.)		
12	«Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені		*	2010 р.	так	Чернігівський державний педагогічний		

	Т. Г. Шевченка». Збірник наукових праць Серія: «Педагогічні науки»; серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт»; серія: «Психологічні науки»					університет ім. Т. Г. Шевченка (1998 р.)		
13	«Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету». Збірник наукових праць		*	2007 р.	так	Кримський інженерно-педагогічний університет Республіканський вищий навчальний заклад (2001 р.)		
14	«Гуманізація навчально-виховного процесу». Збірник наукових праць		*	1999 р.	так	Слов'янський державний педагогічний університет (1996 р.)		
15	«Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди». Збірник наукових праць		*	2003 р.	так	Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди (2000 р.)	2009 р.	Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
16	«Дефектологія»	*		1999 р.	так	Міністерство освіти і науки України, Національна Академія педагогічних наук України (1995 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
17	«Джерела»	*		1999 р.	так	Івано-Франківський ІППО (...р.)		
18	«Джерело педагогічної майстерності»	*		Ні	ні	Харківський ІППО (...р.)		
19	«Директор школи, ліцею, гімназії»	*		2001 р.	так	Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова	2006 р.	ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

						ва, видавництво "Педагогічна преса", Центр сприяння суспільному розвитку ім. М. Пирогова (2001 р.)		
20	<i>Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання. Збірник наукових праць</i>		*	Ні	ні	Інститут спеціальної педагогіки НАПН України		
21	Дошкільне виховання	*		Ні	ні	Київський міський ІППО (м. Київ), МОНМС України (....р.)		
22	Дошкільна освіта	*		Ні	ні	Запорізький ІППО (... р.)		
23	Жестова мова і сучасність. Збірник наукових праць		*	2008 р.	так	Інститут спеціальної педагогіки НАПН України (2006 р.)		
24	Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Д. Осипенко. Серія: «Педагогічні науки»		*	1999 р.	так	Бердянський державний педагогічний університет (1999 р.)		
25	Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України «Проблеми загальної та педагогічної психології»		*	2010 р.	так	Інститут психології ім. Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук (2003 р.)		
26	Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини		*	2000 р.	так	Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (2000 р.)	2009 р.	Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини
27	Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: «Педагогіка та психологія»		*	1999 р.	так	Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (1997 р.)	2009 р.	Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди

28	Імідж сучасного педагога	*		2000 р.	ні	Полтавський ІППО, Полтавський державний педагогічний інститут ім. В. Г. Короленка (... р.)		
29	Інформаційні технології і засоби навчання. Електронне наукове фахове видання	*		2007 р.	так	Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Університет менеджменту освіти НАПН України (2006)		
30	Історико-педагогічний альманах	*		2009 р.	так	Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини, НАПН України (2004 р.)	2009 р.	Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини
31	Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки, перспективи. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (...р.)		
32	Молодь і ринок	*		2005 р.	так	Дрогобицький ДПУ ім.І.Франка (2002 р.)	2009 р.	Дрогобицький ДПУ ім.І.Франка
33	<i>Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика</i> <i>Збірник наукових праць</i>		*	Ні	так	Інститут обдарованої дитини НАПН України (2008 р.)		
34	Народна освіта. Електронне наукове фахове видання	*		2007 р.	так	Київський обласний ІППО (м. Біла Церква) Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Інститут педагогіки АПН України, Міжнародний освітній фонд імені Ярослава Мудрого		

						(2007 р.)		
35	Наука і освіта	*		1999 р.	так	Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, Південний науковий центр НАПН України (1997 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
36	Наукова скарбниця освіти Донеччини	*		1999 р.	так	Донецький ІППО, Донецький національний університет (2006 р.)		
37	Науковий вісник Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов		*	Ні	ні	Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов (...р.)		
38	Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету Збірник наукових праць		*	2010 р.	так	Мелітопольський державний педагогічний університет (2008 р.)		
39	Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського Збірник наукових праць Серія: Педагогічні та психологічні науки		*	2009 р.	так	Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (...р.)		
40	Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 2 Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання		*	2010 р.	так	НПУ ім. М.П.Драгоманова (2004 р.)		
	Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи		*	2010 р.	так	НПУ ім. М.П.Драгоманова (2004 р.)	2009 р.	НПУ ім. М.П.Драгоманова
	Серія 12: Психологічні науки		*	2010 р.	так	НПУ ім. М.П.Драгоманова (2004 р.)		
	Серія 16: Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики		*	2010 р.	так	НПУ ім. М.П.Драгоманова (2004 р.)		
	Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання		*	2010 р.	так	НПУ ім. М.П.Драгоманова		

						(2004 р.)		
	Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія		*	2010 р.	так	НПУ ім. М.П.Драгоманова (2004 р.)		
41	Наукові записки Збірник наукових праць Серія: Педагогічні науки		*	2009 Р.	так	Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка (1991 Р.)		
42	Наукові записки (серія педагогічні та історичні науки) Збірник наукових статей		*	2010 р.	так	Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова (1939 р.)		
43	Наукові записки Вінницького ДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія „Педагогіка і психологія”: Зб. наук. праць		*	2010 р.	так	Вінницький ДПУ ім. М.Коцюбинського (1999 р.)	2009 р.	Вінницький ДПУ ім. М.Коцюбинського
44	Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут психології ім. Г.С. Костюка Національної Академії педагогічних наук (р.)		
45	Наукові записки Тернопільського педагогічного університету. Серія: Педагогіка		*	2010 р.	так	Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка (1997 р.)	2009 р.	Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка
46	<i>Наукові студії із соціальної та політичної психології. Збірник наукових праць</i>		*	2010 р.	так	Інститут соціальної та політичної психології НАПН України (1995 р.)		
47	Наша школа	*		1999 р.	ні	Одеський ІШПО (1993 р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського

48	Неперервна професійна освіта: теорія і практика	*		1999 р.	так	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Благодійний фонд імені Антона Макаренка (р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
49	Нива знань	*		Ні	ні	Дніпропетровський ІППО (...р.)		
50	Нова педагогічна думка	*		2010 р.	так	Рівненський ІППО (1994 р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
51	<i>Обдарована дитина</i>	*		Ні	ні	Інститут обдарованої дитини НАПН України (1998 р.)		
52	Обрії	*		1999 р.	так	Івано-Франківський ІППО (....р.)		
53	Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: Зб. наукових праць			Ні	так	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України 53(2009 р.)	2009 р.	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
54	Освіта Закарпаття	*		Ні	ні	Закарпатський ІППО (...р.)		
55	Освіта на Луганщині	*		2010 р.	так	Луганський ІППО (1996 р.)	2006 р.	ІПРІ НАН України
56	<i>Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Збірник наукових праць</i>		*	Ні	ні	Інститут спеціальної педагогіки НАПН України (р.)		
57	Освіта Сумщини)	*		Ні	ні	Сумський ІППО (...р.)		
58	Освітній дайжест	*		Ні	ні	Івано-Франківський ІППО (...р.)		
59	Освітнянський вісник	*		Ні	ні	Вінницький ІППО (....р.)		
60	Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наукових праць		*	2010 р.	так	Криворізький педагогічний університет (2000 р.)	2009 р.	Криворізький педагогічний

								й університет
61	Педагогіка і психологія	*		1999 р.	так	Національна академія педагогічних наук України, державне видавництво "Педагогічна преса" (1993р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
62	Педагогіка і психологія професійної освіти	*		2010 р.	так	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти НАПН України; Національний університет "Львівська політехніка" (1997 р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
63	Педагогическая жизнь Крыма	*		Ні	ні	Кримський республіканський ІПО (р.)		
64	Педагогічна думка	*		Ні	ні	Львівський ІППО (р.)		
65	Педагогічна Житомирщина	*		Ні	ні	Житомирський ІППО (р.)		
66	Педагогічна скарбниця Донеччини	*		Ні	ні	Донецький ІППО(...р.)		
67	Педагогічна трибуна	*		Ні	ні	Сумський ІППО (р.)		
68	Педагогічний альманах Збірник наукових праць		*	2009 р.	так	Південно-український ІППО (м. Херсон) (2006 р.)		
69	Педагогічний вісник	*		Ні	ні	Черкаський ІППО (...р.)	2009 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
70	Педагогічний вісник	*		Ні	ні	Кіровоградський ІППО (р.)		
71	„Педагогічний дискурс”		*	2009	так	Хмельницька		

	Збірник наукових праць			р.		гуманітарно-педагогічна академія, Інститут педагогіки НАПН України (2007 р.)		
72	Педагогічний пошук	*		2000 р.	так	Волинський ІППО (1994 р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
73	Педагогічний процес: теорія і практика Збірник наукових праць		*	2009 р.	так	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Благодійний фонд імені Антона Макаренка (2002 р.)		
74	Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи Збірник наукових праць		*	2006 р.	так	Вищий навчальний заклад Інститут реклами (у формі товариства з обмеженою відповідальністю); Інститут педагогіки Національної Академії педагогічних наук України (2001 р.)		
75	Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології	*		2010 р.	так	Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка (1993 р.)		
76	Педагогічні науки Збірник наукових праць		*	2010 р.	так	Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г.Короленка (1998 р.)		
77	Післядипломна освіта в Україні	*		Ні	так	Центральний ІППО, Університет менеджменту освіти (2001 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
78	Позашкільна освіта та виховання	*		2008 р.	ні	Інститут проблем виховання НАПН України (р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
79	Порівняльно-педагогічні студії.	*		ні	так	Інститут педагогіки		

						НАПН України; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (2009 р.)		
80	Постметодика	*		1999 р.	так	Полтавський ІППО (1993 р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинсь кого
81	Початкова школа	*		Ні	ні	МОН України (р.)		
82	Практична психологія	*		Ні	ні	Інститут психології ім. Г.С. Костюка Національної Академії педагогічних наук		
83	Проблеми гуманітарних наук. Збірник наукових праць ДДПУ. Серія Психологія		*	2010 р.	ні	Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка (1996 р.)		
84	Проблеми інженерно- педагогічної освіти: Збірник наукових праць		*	2010 р.	ні	Українська інженерно- педагогічна академія (м.Харків) (2001 р.)	2009 р.	Українська інженерно- педагогічна академія (м.Харків)
85	Проблеми освіти Збірник наукових праць		*	2008 р.	ні	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України (2007 р.)		
86	<i>Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави Збірник наукових праць</i>		*	2006 р.	ні	Інститут соціальної та політичної психології НАПН України (1996 р.)		
87	Проблеми сучасного підручника Збірник наукових праць		*	2002 р.	ні	Інститут педагогіки НАПН України (1999р.)		
88	Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський	*		ні	ні	Інститут педагогічної освіти і освіти		

	журнал					дорослих НАПН України (...р.)		
89	Професійна освіта: проблеми і перспективи. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (...р.)		
90	Професійне навчання на виробництві. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (...р.)		
91	Професійно-технічна освіта	*		1999 р.	ні	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (1997 р.)	2008 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
92	Професійно-технічна освіта України. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (...р.)		
93	Психодрама і сучасна психотерапія.	*		Ні	ні	Інститут соціальної та політичної психології НАПН України		
94	<i>Психологія і суспільство</i>	*		2009 р.	Ні	Інститут соціальної та політичної психології НАПН України (2000 р.)	2002 р.	ІПРІ НАН України
95	Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наукових праць		*	2009 р.	Ні	Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (2002 р.)		
96	Рідна школа	*		2010 р.	Ні	Міністерство освіти і науки України (1992 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
97	Соціальна психологія	*		2010 р.	ні	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Український центр психологічного менеджменту (2001 р.)	2005 р.	Інститут проблем реєстрації інформації (ІПРІ) НАН України
98	Таврійський вісник освіти	*		Ні	ні	Південно-український ІППО (м. Херсон) (...р.)		
99	Теоретико-методичні		*	2010	так	Інститут проблем		

	проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць			р.		виховання НАПН України (1999р.)		
100	Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут спеціальної педагогіки НАПН України (р)		
101	Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія	*		2002 р.	так	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» ; Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди; Українська інженерно-педагогічна академія (2000 р.)	2007 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
102	Український логопедичний вісник. Збірник наукових праць		*	Ні	ні	Інститут спеціальної педагогіки НАПН України (р.)		
103	Ученые записки		*	Ні	ні	Кримський республіканський ІПО (р.)		
104	Філософія освіти	*		Ні	так	Інститут вищої освіти Національної Академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Українська академія політичних наук (2005 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
105	Шлях освіти	*		1999 р.	ні	НАПН України (1995	2007 р.	ДНПБ України ім.

						p.)		В.О. Сухомилинський
106	<i>Школа першого ступеня: теорія і практика Збірник наукових праць</i>		*	2010 р.	так	Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди (2001 р.)		

Додаток 2

Реферовані видання, що видаються установами, бібліотеки яких не входять до мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України

№ п/п	Назва періодичного або продовжуваного видання	періодичне	продовжуване	Реєстрація ВАК (рік)	Занесено в список наук. вид. НБУВ	Засновник та співзасновник видання, рік заснування	Стан реферативного опрацювання видання (рік)	Установа, заклад, що реферує видання
1	Вісник Кам'янець-Подільського педагогічного університету: Корекційна педагогіка і психологія. Збірник наукових праць		*		ні	Кам'янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка	2009 р.	Кам'янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка
2	Збірник наукових праць Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти.		*	2000 р.	так	Рівненський державний гуманітарний університет (1996 р.)	2009 р.	Рівненський державний гуманітарний університет
3	Освіта і управління	*		2010 р.	так	ТОВ "Редакція науково-практичного журналу "Освіта і управління" Академії наук вищої школи України, Українсько-американський гуманітарний інститут "Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні (2004 р.)	2006 р.	ДНПБ України ім. В.О. Сухомилинського

4	<i>Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту</i>	*		2009 р.	так	Харківське обласне відділення національного Олімпійського комітету України; Харківська державна академія дизайну і мистецтв (1998 р.)	2001 р.	Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
5	„Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія” Науковий збірник		*	2010 р.	так	Київський університет імені Бориса Грінченка, Інститут проблем виховання НАПН України (2001 р.)	2010 р.	Київський університет імені Бориса Грінченка
6	Проблеми дидактики історії: Зб. наукових праць		*		ні	Кам’янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка	2009 р.	Кам’янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка

Додаток 3

Періодичні і продовжувані видання багатопрофільних і класичних ВНЗ III–IV р. а.

№ п/п	Багатопрофільні та класичні університети	Назва періодичного або продовжуваного видання	Стан реферування
1	<i>„ Відкритий міжнародний університет розвитку людини „ Україна ”; Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України; Інститут спеціальної педагогіки Академії педагогічних наук України</i>	Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами Збірник наукових праць Освіта регіону Науковий журнал	
2	Волинський національний університет імені Лесі Українки, НАПН України Волинський національний університет імені Лесі Українки	Психологічні перспективи Збірник наукових праць Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки Серія: Педагогічні науки	
3	Дніпропетровський національний університет імені	Вісник Дніпропетровського	

	Олеся Гончара	університету Серія: Педагогіка і психологія	
4	Ізмаїльський державний гуманітарний університет	Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету Збірник наукових праць	
5	Житомирський державний університет імені Івана Франка	Вісник Житомирського державного університету. Періодичне видання	ІПРІ НАН України
6	Запорізький національний університет	Вісник Запорізького національного університету Збірник наукових статей. Серія: Педагогічні науки	
7	Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки Академії педагогічних наук України Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г.С. Костюка Академії педагогічних наук України	Вісник Кам'янець-Подільського педагогічного університету: Корекційна педагогіка і психологія: Зб. наукових праць Проблеми дидактики історії: Зб. наукових праць Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка Серія: Педагогічна Серія: Соціально-педагогічна Збірник наукових праць "Педагогічна освіта: теорія і практика" Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"	Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка
8	Київський університет імені Бориса Грінченка	Науковий збірник „ Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія ” Освітній дискурс. Електронне фахове наукове видання	Київський університет імені Бориса Грінченка
9	Київський національний лінгвістичний університет	Журнал практикуючого психолога Науковий журнал	
10	Київський міжнародний університет. Вищий навчальний заклад у формі приватного підприємства	Вісник Київського міжнародного університету Збірник наукових праць	
11	Кримський гуманітарний університет. Республіканський ВНЗ Кримський гуманітарний університет. Республіканський ВНЗ, НАПН України	Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія Збірник наукових праць Гуманітарні науки Науково-практичний журнал	ІПРІ НАН України
12	Класичний приватний університет (Запоріжжя)	Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі Збірник наукових праць	
13	Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка	Вісник Луганського національного університету	

		імені Тараса Шевченка Збірник наукових праць Серія: Педагогічні науки Освіта Донбасу Науково-методичне видання Соціальна педагогіка: теорія та практика Науковий журнал	
14	Львівський національний університет імені Івана Франка	Вісник Львівського університету Серія: Педагогічна	ІПРІ НАН України
15	Маріупольський державний гуманітарний університет	Загальні педагогічні видання не виявлено	
16	Миколаївський державний університет ім. В.О.Сухомлинського	Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського Серія: Педагогічні науки Серія: Психологія	
17	Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)	<i>Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ Збірник наукових праць</i>	
18	Національний університет «Острозька академія»	Наукові записки Національного університету "Острозька академія" Збірник наукових праць Серія: Психологія і педагогіка	
19	Національний університет "Кієво-Могилянська академія"	Наукові записки Національного університету "Кієво-Могилянська академія" Серія: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота	ІПРІ НАН України
20	Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя	Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки	
21	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	Вісник Одеського національного університету Збірник наукових праць Серія: Психологія	
22	Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника	Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Наукове видання	
23	Рівненський державний гуманітарний університет	Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету "Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти"	Рівненський державний гуманітарний університет
24	Севастопольський міський гуманітарний університет	Видання не виявлено	
25	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	Духовність особистості: методологія, теорія і практика Збірник наукових праць	
26	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	Вісник Харківського національного університету Збірник наукових праць Серія: Психологія	
27	Харківський гуманітарний університет „ Народна українська академія ”	Вчені записки Харківського гуманітарного університету „	

		Народна українська академія ”. Збірник наукових праць	
28	Херсонський державний університет	Збірник наукових праць “ Інформаційні технології в освіті ”	
29	Хмельницький національний університет	Видання непедагогічного профілю	
30	Херсонський державний університет	Збірник наукових праць (педагогічні науки)	
31	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	Вісник Черкаського університету Науковий журнал. Серія: Педагогічні науки	ІПРІ НАН України
32	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	Науковий вісник Чернівецького університету Збірник наукових праць. Серія: Педагогіка та психологія	
33	Чорноморський державний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв)	Наукові праці Науковий журнал	

Додаток 4

Періодичні видання, засновниками яких є благодійні фонди та видавництва, що видаються за підтримки НАПН України та МОНМС України

№ п/п	Назва організації	Назва періодичного видання	Стан реферування
1	Благодійний фонд „Перше вересня”	Директор школи. Шкільний світ	ні
2	Видавнича група „Основа”	Дошкільний навчальний заклад	ні
3	Видавничий центр „Полікультурний світ”	Педагогіка толерантності	ні
4	Благодійний фонд „Перше вересня”	Профтехосвіта	ні
5	Всеукраїнський благодійний фонд „Освіта України”	Світ виховання	ні
6	Благодійний фонд „Перше вересня”	Школа	ні

Н. Є. Зоріна,
*н. с. відділу наукового опрацювання й
каталогізації документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОБМІНУ АБО ЗАПОЗИЧЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ БІБЛОГРАФІЧНИХ ЗАПИСІВ СТАТЕЙ ЗІ ЗБІРНИКІВ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

У статті вивчається можливість кооперативної взаємодії Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського з бібліотеками мережі освітянських бібліотек у напрямі обміну або запозичення аналітичних бібліографічних записів статей зі збірників наукових праць. Аналізується значення такої співпраці для формування високоякісного інформаційного ресурсу сучасної наукової бібліотеки. Розглядаються основні проблеми організації процесу обміну (запозичення) аналітичних БЗ статей із наукових збірників і особливості безпосередньо процесу обміну.

Ключові слова: *кооперативна взаємодія, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, інформаційний ресурс бібліотеки, аналітичні бібліографічні записи, електронний каталог.*

У зв'язку з усезростаючими потребами нашої держави у повноцінному інформаційному ресурсі з питань освіти і науки постало завдання щодо його активного формування й розвитку. Особливо важливим на сучасному етапі є створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР) з педагогічної й психологічної наук на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), яка є всеукраїнським галузевим науково-інформаційним центром, на засадах кооперування з провідними бібліотеками мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України.

Найефективніший шлях подальшої роботи бібліотек мережі – кооперація діяльності співпраця, яка базується на тому, що кожен учасник робить внесок у спільну технологію і надалі одночасно може користуватись результатами загальних засобів, спільних досягнень за заздальгідь

встановленими правилами. Тому введення в діяльність даних бібліотек методів кооперативної діяльності щодо формування різних БД, сукупного інформаційного ресурсу з психолого-педагогічних питань та галузевого сегменту у Державному бібліотечному фонді є особливо важливим на сучасному етапі [1].

Під час виконання наукового дослідження за темою **«Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського»** (2006–2010 рр.) і у перспективі виконання НДР **«Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського»** (наук. керівник – к. і. н., с. н. с., заслужений працівник культури України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Рогова П. І.) було проведене дослідження можливості кооперативної взаємодії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками мережі освітянських бібліотек щодо обміну або запозичення аналітичних бібліографічних записів статей зі збірників наукових праць.

Важливою складовою процесу формування інформаційного ресурсу будь-якої наукової бібліотеки і, зокрема, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, є аналітико-синтетичне опрацювання документів (АСОД) – створення аналітичних бібліографічних записів (БЗ) статей із наукових збірників через їх аналітико-синтетичне опрацювання і відображення в електронному каталозі (ЕК). Цю роботу було розпочато у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2008 році і протягом 2008–2010 рр. було створено близько 12000 БЗ статей із наукових збірників з педагогіки та психології.

До фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щорічно надходить більше 200 примірників збірників наукових праць тільки з педагогічної та

психологічної тематики, але це далеко не повна кількість наукових збірників з вищезначеної тематики, які видаються в Україні. Нині фахівцями відділу наукового опрацювання й каталогізації документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського опрацьовується понад 130 назв наукових збірників з питань освіти, педагогіки та психології, що надходять від наукових установ Національної академії педагогічних наук України та ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, а також деяких класичних університетів України, що здійснюють наукові дослідження у галузі педагогіки та психології, результати яких відображаються у чисельних наукових збірниках (продовжуваних і неперіодичних виданнях, матеріалах конференцій, семінарів, читань тощо).

Оперативно опрацювати таку кількість інформації силами однієї бібліотеки досить складно, оскільки оброблення такого обсягу інформації потребує значних людських ресурсів і витрат часу.

Збірники наукових праць і матеріалів конференцій – це фахові видання з певної галузі знань, які містять інформацію про останні наукові досягнення і розробки. Наукова стаття як джерело інформації, що відображає найновіші досягнення науки, є важливим елементом інформаційного ресурсу з відповідної галузі знань, а забезпечення можливості доступу до цієї інформації для широкого кола користувачів – актуальним питанням інформаційного обслуговування. Це обумовлює необхідність максимально прискорити включення статей зі збірників наукових праць до інформаційного ресурсу бібліотеки.

Саме тому кооперування роботи щодо аналітичного розпису статей для формування ІГР, а саме – обмін бібліографічними записами з бібліотеками мережі та науковими установами, які видають наукові збірники з педагогіки, психології та суміжних галузей: інститутами НАПН України, ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю тощо є перспективним напрямом діяльності освітянських наукових бібліотек. При

налагодженні такої роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і всі бібліотеки, що зацікавлені в обміні (запозиченні) БЗ статей із наукових збірників, повинні об'єднати зусилля для спільної роботи щодо опрацювання наукових збірників і надання можливості всім учасникам кооперації для запозичення або обміну записами.

Актуальність даного дослідження зумовлена саме необхідністю впровадження кооперативних форм співпраці у процес формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу з питань освіти, педагогіки та психології. Вивчення можливостей і проблем взаємодії бібліотек щодо обміну або запозичення аналітичних БЗ статей із наукових збірників є актуальним і необхідним кроком на шляху до активної взаємодії бібліотек освітянської мережі у цьому напрямі.

Мета статті полягає у з'ясуванні можливості взаємодії Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками мережі освітянських бібліотек щодо обміну або запозичення аналітичних бібліографічних записів статей зі збірників наукових праць.

Завданням статті є розглянути умови та особливості міжбібліотечної кооперативної взаємодії щодо обміну (запозичення) аналітичних БЗ статей із наукових збірників, а також основні проблеми, які необхідно вирішувати на шляху реалізації цього проекту.

Вивчення досвіду бібліотек України, Росії, Білорусії у напрямі корпоративної взаємодії, обміну або запозичення БЗ а також досвіду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з обміну електронними записами аналітичного розпису періодичних видань з освітянськими бібліотеками України показало, що на шляху впровадження таких технологій міжбібліотечної взаємодії потребують вирішення досить багато проблем як загального характеру (організаційні, технічні, програмне забезпечення тощо), так і проблем взаємовідносин безпосередньо між учасниками взаємодії [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Основними причинами складності процесу запозичення БЗ є трудомісткість процесу, а також сукупність організаційних і технічних причин. Зокрема, доволі часто трудомісткість отримання і редагування готових записів перевищує трудомісткість їх самостійного створення. До організаційних причин належать: розрізненість бібліографічних ресурсів, неузгодженість стандартів опрацювання документів; до технічних: недостатня ефективність інструментальних засобів запозичення, проблема конвертації документів, створених як у різних форматах записів, так і в різному програмному забезпеченні [2; 4].

Важливий аспект кооперування – зацікавленість учасників у співпраці, мотивація до участі у проекті. За умов чіткої організації процесу і виконання всіх умов співпраці учасники проекту отримують додаткові можливості оптимізації процесу формування своїх інформаційних ресурсів:

- 1) отримання якісних БЗ без потреби їх доопрацювання;
- 2) можливість розширити діапазон тематики аналітичних БЗ.

Для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського це може бути, наприклад, введення до ЕК наукових статей не тільки освітньої, але й іншої тематики через запозичення БЗ статей із наукових збірників з інших галузей науки і культури, що здійснюється сьогодні обмежено (наприклад, історії, українознавства, мистецтвознавства, літературознавства, бібліотекознавства та ін.).

Аналіз електронних каталогів бібліотек ВНЗ України педагогічного та інженерно-педагогічного профілю щодо розкриття змісту збірників з питань педагогіки та психології показав, що аналітичне опрацювання статей із наукових збірників виконується по-різному і має різний рівень якості (наприклад, не всі бібліотеки здійснюють індексування за УДК, у записах відсутні ключові слова, предметні рубрики тощо) Це, можливо, задовольняє внутрішні потреби окремо взятої бібліотеки, але для здійснення обміну

записами з метою отримання повноцінних і якісних БЗ необхідно узгодження і виконання усіх умов співпраці.

Тому важливими є такі аспекти кооперування: умови співпраці, координація спільної роботи, функції, права і обов'язки кожного учасника, стандарти формування БЗ документів в електронній БД, умови розподілу між учасниками об'єднання документів, які підлягають опрацюванню тощо. Вони повинні бути визначені, узгоджені між усіма учасниками об'єднання і затверджені відповідним договором або угодою.

Практичне втілення проекту кооперативної міжбібліотечної співпраці – це досить складний процес, який потребуватиме часу і вирішення багатьох суто практичних питань.

1. У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського аналітико-синтетичне опрацювання наукових збірників здійснюється у БД «Книги» АБІС «ІРБІС». Обов'язковою умовою для введення (отриманих шляхом запозичення) аналітичних БЗ в ЕК є наявність у фонді бібліотеки відповідного текстового документа (збірника) у паперовому або електронному вигляді. На відміну від періодичних видань, які видаються у чітко визначений термін і систематично надходять до бібліотек, збірники наукових праць і матеріалів наукових конференцій друкуються і надходять до бібліотек з різною періодичністю, досить часто із затримкою у часі. Тому необхідно між установами–учасниками кооперації, які видають наукові збірники з педагогічної та психологічної тематики, налагодити регулярну обов'язкове першочергове передавання своїх видань (в паперовому або електронному вигляді) до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та іншим учасникам кооперації.

2. Стосовно розподілу опрацювання збірників між учасниками співпраці, один із можливих варіантів: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка входить до складу НАПН України, зі свого боку, першочергово могла б узяти на себе зобов'язання опрацьовувати

наукові збірники інститутів НАПН України, а бібліотеки установ–видавців збірників (ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю) мали б опрацювати на відповідному рівні свої збірники самостійно і надавати можливість для обміну (запозичення) записами всім учасникам проекту з обов'язковим забезпеченням усіх учасників об'єднання текстовими матеріалами відповідних збірників у паперовому або електронному вигляді).

3. Бібліографічні описи (БО) документів і аналітичні БО наукових статей усіма учасниками кооперації мають бути зроблені за єдиним стандартом (індексація УДК, ключові слова, предметні рубрики, наявність анотації (у тому випадку, коли назва статті не розкриває змісту статті)). В іншому разі отримані записи потребуватимуть значного доопрацювання (або перероблення), а обмін записами не дасть заощадження часу, а в деяких випадках можливе навіть збільшення витрат часу на опрацювання документів. Узгодження цього питання є одним з ключових моментів, необхідних для отримання суттєвого результату від запозичення записів. Тому потрібно визначити і сформувані певний набір документів, які забезпечуватимуть можливість роботи за єдиними стандартами, а саме: методичні та інструктивні матеріали, які визначатимуть загальні для всіх учасників об'єднання правила електронної каталогізації; необхідні таблиці тощо [2; 3; 7]. Для здійснення цієї роботи бажано, щоб усі учасники кооперації, які працюють в АБІС «ІРБІС», при створенні БЗ для обміну користувались єдиними правилами щодо заповнення полів, а також користувались однаковими (подібними, узгодженими) базами УДК, предметними рубриками, персоналіями тощо.

4. Крім того, необхідно буде сформувані (на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як наукової установи, що очолює мережу освітянських бібліотек України, і центру створення ІГІР) структуру, яка буде здійснювати координаційну діяльність у цьому проекті, а також вирішити питання щодо редагування отриманих БЗ.

5. Важливим чинником кооперативної співпраці є узгодження певних технічних питань стосовно запозичення БЗ наукових статей, а саме:

- коректне вливання запозичених записів у БД «Книги» ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (наприклад, суміщення запозичених бібліографічних записів статей з БЗ збірника в ЕК (забезпечення відповідності всіх параметрів БЗ статей і збірника і відображення їх у всіх записах статей з цього збірника і т. ін.));

- встановлення зв'язку в БД «Книги» ЕК між запозиченими записами статей і раніше зробленим записом самого збірника так, щоб статті не були «відірвані» від першоджерела і одна від одної. (При опрацюванні збірника в ЕК бібліотеки цей зв'язок формується автоматично за допомогою шифру у БД «Книги», який встановлюється програмою);

- оскільки електронний каталог ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і ряду бібліотек освітянської мережі формується в АБІС «ІРБІС», постає проблема взаємодії з бібліотеками, які працюють в інших програмах, зокрема, проблема коректної конвертації запозичених БЗ.

Таким чином, у результаті первинного вивчення питання можливості обміну або запозичення аналітичних записів статей зі збірників наукових праць можна зробити висновки, що здійснення взаємного обміну аналітичними БЗ статей зі збірників наукових праць з педагогічної та психологічної тематики є доцільним, якщо це дасть можливість учасникам корпорації запозичувати записи без подальшого доопрацювання або з мінімальними витратами часу на доопрацювання.

Реалізація проекту потребує значної підготовчої роботи:

- по-перше, організаційної, з метою узгодження усіх аспектів спільної діяльності між усіма учасниками об'єднання, оскільки тільки дотримання всіх умов співпраці (прописаних у договорі) усіма учасниками може гарантувати позитивний результат такої співпраці;

- по-друге, необхідною умовою ефективної кооперації є вирішення усіх питань щодо технічного забезпечення взаємодії, що стосується безпосередньо діяльності відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій.

То ж питання взаємодії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками наукових установ і ВНЗ педагогічного профілю щодо обміну або запозичення аналітичних записів статей зі збірників наукових праць є актуальним.

Література

1. *Рогова, П. І.* Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку / П. І. Рогова // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – К., 2010. – Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 10–27.

2. *Соколинский, К. Е.* Новые подходы к каталогизации заимствованием в ИРБИС-корпорации [Электронный ресурс] / К. Е. Соколинский // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : материалы конф. – Электрон. дан. – М. : ГПНТБ России, 2010. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования: IBM PC, Windows 2000 или выше. – Загл. с этикетки диска. – ISBN 978-5-85638-139-8. – № гос. регистрации 0321000673.

3. *Титова, Н. Н.* Роль и место библиотек в построении информационного общества: отдельные аспекты, опыт и первоочередные задачи [Электронный ресурс] / Н. Н. Титова // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – М.: ГПНТБ России, 2010. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования: IBM PC, Windows 2000 или выше. – Загл. с этикетки диска. – ISBN 978-5-85638-139-8. – № гос. регистрации 0321000673.

4. *Дзюба, Н. И.* Корпоративные проекты библиотек Украины для детей [Электронный ресурс] / Н. И. Дзюба, А. С. Кобзаренко // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : материалы конф. – Электрон. дан. – М. : ГПНТБ России, 2010. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования: IBM

PC, Windows 2000 или выше. – Загл. с этикетки диска. – ISBN 978-5-85638-139-8. – № гос. регистрации 0321000673.

5. *Костюкевич, Ю. В.* Проект создания Корпоративной сети публичных городских библиотек г. Минска [Электронный ресурс] / Ю. В. Костюкевич // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : материалы конф. – Электрон. дан. – М.: ГПНТБ России, 2010. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования: IBM PC, Windows 2000 или выше. – Загл. с этикетки диска. – ISBN 978-5-85638-139-8. – № гос. регистрации 0321000673.

6. *Самчук, Л. І.* Кооперативна діяльність освітянських бібліотек України з формування електронних каталогів / Л. І. Самчук // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – К., 2010. – Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 139–144.

7. *Мар'їна, О.* Розвиток корпоративних бібліотечних проектів в Україні О. Мар'їна // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 1. – С. 22–25.

А. І. Рубан,
с. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ З ПИТАНЬ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА, КНИГОЗНАВСТВА, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШЛЯХОМ КООПЕРАЦІЇ ПРОВІДНИХ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Стаття розкриває мету і зміст діяльності кабінету бібліотекознавства Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, можливості співпраці з бібліотеками освітянської мережі МОНМС України та НАПН України щодо формування єдиного інформаційного ресурсу з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності.

Ключові слова: *ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, кабінет бібліотекознавства, співпраця, мережа освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України, педагогічні бібліотеки, обмін бібліографічними записами.*

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) – провідна всеукраїнська науково-дослідна установа з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, науково-інформаційного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики держави; національне галузеве книгосховище; науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки, молоді та спорту (МОНМС) України та Національної академії педагогічних наук (НАПН) України. Саме для інформаційного забезпечення науково-дослідної та науково-методичної роботи, безперервної освіти фахівців освітянських бібліотек при відділі наукового і прикладного бібліотекознавства ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створено кабінет бібліотекознавства (КБ).

Метою його діяльності є диференційоване бібліотечно-інформаційне обслуговування та оперативне інформаційне забезпечення бібліотечних

працівників позашкільних, загальноосвітніх навчальних закладів, ПТНЗ, ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, наукових інститутів НАПН України, працівників найбільших, після ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, бібліотек педагогічного профілю – Львівської обласної науково-педагогічної та Миколаївської науково-педагогічної, основних категорій користувачів, які належать до кадрового складу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та студентів НПУ ім. М. П. Драгоманова, КНУКіМ й інших навчальних закладів.

Змістом роботи КБ відповідно до його Положення серед іншого є:

- комплектування фонду вітчизняними й зарубіжними науковими, нормативними, інформаційними, навчальними, довідковими, періодичними документами з питань історії, теорії, методики й практики бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства та інформаційної діяльності як на традиційних, так і на електронних носіях інформації;

- ведення в ЕК БД «Періодика» з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства й інформаційної діяльності;

- співпраця з провідними бібліотеками держави з метою вивчення їхнього досвіду формування й використання бібліотекознавчих ресурсів [1].

На сьогодні інформаційний ресурс КБ становить понад 7 тис. одиниць документів. Переважно це книжкові й періодичні видання.

У 2011 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського передплатила 20 періодичних видань з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, інформаційної діяльності, таких як:

- 1) [«Бібліографія»](#);
- 2) [«Бібліосфера»](#);
- 3) [«Бібліотека»](#);

- 4) [«Библиотека в школе»](#);
- 5) «Библиотека в эпоху перемен»;
- 6) [«Библиотеки учебных заведений»](#);
- 7) [«Библиотековедение»](#);
- 8) [«Бібліотекар України»](#);
- 9) [«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»](#);
- 10) [«Бібліотечна планета»](#);
- 11) [«Бібліотечний вісник»](#);
- 12) [«Бібліотечний форум України»](#);
- 13) [«Вісник Книжкової палати»](#);
- 14) «Мир библиографии»;
- 15) [«Научные и технические библиотеки»](#);
- 16) [«Университетская книга»](#);
- 17) [«Шкільна бібліотека»](#);
- 18) «Шкільна бібліотека плюс»;
- 19) «Шкільний бібліотекар»;
- 20) [«Школьная библиотека»](#).

Вагому роль у доступі до видань, наявних у фонді КБ, відіграють традиційні каталоги (абетковий й систематичний), систематична картотека статей та електронний каталог (з 2007 р. бібліотека працює в АБІС «ІРБІС»), у БД «Періодика» якого, починаючи з 2007 р., через брак персоналу розписуються статті лише з шести назв журналів і газет, таких, як [„Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія”](#), [„Бібліотечна планета”](#), [„Бібліотечний вісник”](#), [„Бібліотечний форум України”](#), [„Вісник Книжкової палати”](#) та [„Шкільна бібліотека плюс”](#).

У 2007 та 2010 рр. фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в рамках фундаментального наукового дослідження “Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського”

(2006–2010 рр.) (наук. керівник – к. і. н., с. н. с., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова), вивчали за допомогою анкетування інформаційні потреби користувачів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності. У кінці анкети містилося звернення до респондентів з проханням висловити побажання щодо удосконалення комплектування фонду книгозбірні з названих питань. Деякі користувачі запропонували розпочати формування взаємовигідних зв'язків як із провідними бібліотеками України, так і з книгозбірнями мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України для створення та спільного використання корпоративних бібліографічних інформаційних ресурсів з метою повнішого і оперативнішого обслуговування.

Отже, наприкінці 2010 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виступила з ініціативою спільно описувати статті з періодичних видань названої тематики з бібліотеками освітянської мережі МОНМС України та НАПН України та кількома бібліотеками загальнодержавного значення.

Аналіз роботи книгозбірень мережі щодо розпису ними бібліотекознавчих періодичних видань в електронному каталозі засвідчив, що в АБІС «Ірбіс» працює 20 бібліотек мережі – Миколаївська НПБ, Львівська ОНПБ, 6 бібліотек ІППО (Дніпропетровського ОІППО, Донецького ОІППО, Київського ОІПОПК, Кримського республіканського ІППО, Південноукраїнського (Херсонського) РІПОПК та Чернівецького ОІППО) й 12 бібліотек ВНЗ:

- Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;
- Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;
- Республіканського ВНЗ «Кримський державний інженерно-педагогічний університет»;

- Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;
- Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків);
- Харківського гуманітарного університету „Народна українська академія”;
- Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;
- Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;
- Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича;
- Маріупольського державного гуманітарного університету;
- Республіканського ВНЗ “Кримський гуманітарний університет»;
- Севастопольського міського гуманітарного університету.

Із шістьма із них (Миколаївською НПБ, бібліотеками Південноукраїнського (Херсонського) РПОПК, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Республіканського ВНЗ “Кримський гуманітарний університет») співпрацює ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо обміну бібліографічними записами з питань педагогіки й психології.

Директорам (завідувачам) цих бібліотек було відправлено листи з пропозицією розпочати обмін бібліографічними записами з питань бібліотекознавства, бібліографознавства тощо. Відповіді надійшли від трьох бібліотек: Миколаївської НПБ, бібліотек Республіканського ВНЗ “Кримський гуманітарний університет» та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Інформації про те, яку бібліотекознавчу періодику у 2011 р. передплачують інші бібліотеки мережі, що працюють в АБІС «Ірбіс», ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського не має.

Аналіз даних за 2009 р. показав, що більшість із цих бібліотек передплачує обмежену кількість бібліотекознавчих періодичних видань, таких, як: 1) «Бібліотечна планета»; 2) «Бібліотечний вісник»; 3) «Шкільна

бібліотека»; 4) «Шкільна бібліотека плюс»; 5) «Вісник Книжкової палати»; б) «Бібліотечний форум України». Невідомо, чи розписують ці видання фахівці бібліотек в електронному каталозі і чи є у них потреба в обміні бібліографічними записами з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Якщо є, ми можемо домовитися про співпрацю, розподіливши обов'язки. Також ми вважаємо, що нам необхідно співпрацювати зі спеціальними і спеціалізованими бібліотеками загальнодержавного значення, такими, наприклад, як Національна наукова медична бібліотека України, Державна науково-технічна бібліотека України, Національна бібліотека України для дітей та Державна бібліотека України для юнацтва. З деякими з названих бібліотек розпочалися переговори. Національна наукова медична бібліотека України не заперечує щодо співпраці з нашою бібліотекою.

Отже, запрошуємо всіх зацікавлених висловити свої пропозиції щодо співробітництва, яке сприятиме оптимізації формування інформаційного ресурсу наших бібліотек з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності.

Література

1. Положення про Кабінет бібліотекознавства відділу наукового і прикладного бібліотекознавства Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : затв. радою при директорів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського від 14 груд. 2006 р., протокол № 11. – К., 2006. – 5 с. – Рукопис.

І. І. Хемчян,
*зав. відділу наукового і прикладного бібліотекознавства
ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського*

ЗВЕДЕНЕ КООРДИНАЦІЙНЕ ПЛАНУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ, НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ТА НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОНМС УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ

У статті розкрито значення підготовки та зміст «Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України» для удосконалення інформаційно-бібліографічної діяльності освітянських бібліотек.

Ключові слова: *«Зведений план науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України», ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, науково-методична діяльність.*

Вагоме значення у діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, як головного науково-дослідного, координаційного та науково-методичного центру мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Національної академії педагогічних наук України, має підготовка «Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України» (далі – Зведений план). Цю роботу було розпочато у 2005 р. в рамках науково-дослідної теми “Створення, становлення і розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)” (наук. керівник – к. і. н., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Рогова П. І.).

Головною метою підготовки Зведеного плану є узагальнення та розповсюдження серед бібліотек освітянської мережі інформації про

інформаційно-видавничу діяльність освітянських бібліотек, а також про заходи, спрямовані на забезпечення розвитку педагогічної науки і практики та підвищення професійного рівня бібліотечних працівників освітянської галузі, які вони проводитимуть у поточному році. Для досягнення поставленої мети була виконана така робота: визначено коло учасників Зведеного плану відповідно до Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Національної академії педагогічних наук України [3]; розроблено структуру та форму Зведеного плану; підготовлено рекомендації щодо заповнення форм Зведеного плану.

Укладання та розповсюдження Зведеного плану серед бібліотек освітянської мережі здійснює Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. Учасниками Зведеного плану є провідні освітянські бібліотеки: Львівська обласна та Миколаївська науково-педагогічні бібліотеки, бібліотеки ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, бібліотеки обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (далі ОППО), спеціальні бібліотеки наукових установ НАПН України, управління освіти і науки обласних (міських) держадміністрацій, бібліотеки методичних кабінетів районного (міського) відділу освіти. Відповідно до розробленої структури Зведений план складається з двох розділів: I. Інформаційно-видавничу діяльність; II. Заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі.

У розділі „**Інформаційно-видавничу діяльність**” подаються відомості про підготовку: **наукових видань** (наукових збірників, матеріалів науково-методичних конференцій, інформаційно-аналітичних оглядів, результатів соціологічних досліджень); **бібліографічних посібників** із обов'язковим зазначенням їх виду і типу:

- за суспільним призначенням (науково-допоміжні, рекомендаційні, бібліотечно-каталожні тощо);
- за методиками бібліографування (анотовані, реферативні, критичні, оглядові);
- за особливостями відображення документів (універсальні, галузеві, багатогалузеві, краєзнавчі тощо);
- за жанрами (списки, покажчики, огляди, бюлетені, бесіди);
- за зовнішніми формами (рукописні, машинописні, друковані, карткові);

методичних розробок (на допомогу проведенню виставок, масових заходів, бібліотечних уроків тощо); **матеріалів з досвіду роботи** (які висвітлюють інноваційну діяльність та досвід роботи бібліотек(и) відповідного типу з багатьох напрямів їхньої діяльності або з конкретного питання); **практичних посібників** (які становлять собою комплексне викладення методики та організації роботи з відповідного напрямку бібліотечної діяльності. Посібники можуть бути загального характеру, присвячені діяльності бібліотек відповідного типу і виду, та тематичні, які відображають окремий розділ роботи бібліотеки); **методичних листів** (консультації з питань бібліотечної діяльності, які включають коротку характеристику теми, практичні поради з виконання конкретної роботи в бібліотеці. Методичні листи видаються методичними центрами, які розробили та експериментально випробували на практиці той або інший метод роботи або найефективнішу форму її організації); **інструктивно-методичних посібників** (в яких розміщено регламентуючу документацію, інструктивно-методичні матеріали, методичні рекомендації); **навчально-методичних посібників** (в яких розміщені матеріали на допомогу організації та проведення занять у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечних кадрів); **довідників** (календарів знаменних і пам'ятних дат, статистичних матеріалів, адресних довідників); **реферативної інформації**; **аналітичної інформації**; **інформаційно-аналітичних оглядів**, у т. ч. **електронних ресурсів**.

Розділ „Заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі” містить інформацію про проведення заходів всеукраїнського та обласного рівнів: науково-практичних конференцій; науково-методичних семінарів; семінарів-тренінгів; навчальних та проблемно-цільових семінарів; практикумів; стажувань; круглих столів; засідань клубів та методичних об’єднань; інтернет-форумів; днів фахівця; оглядів бібліотек; тематичних читань; тематичних тижнів; творчих акцій; шкіл починаючого бібліотекаря; шкіл керівника.

У 2006 р. вперше розпочався збір, аналіз та узагальнення інформації, отриманої від бібліотек освітянської мережі. Учасниками першого Зведеного плану були управління освіти і науки обласних (міських) держадміністрацій які подали тільки інформацію щодо проведення заходів з підвищення кваліфікації для шкільних бібліотекарів. За відсутності участі провідних освітянських бібліотек у Зведеному плані 2006 р. укладений план хоча і складався з 214 позицій, але не повністю відповідав його головній меті. На підставі зроблених висновків науковці відділу у 2007 р. спрямували свою діяльність саме на залучення до співпраці Львівської обласної та Миколаївської науково-педагогічних бібліотек, бібліотек ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, спеціальних бібліотек наукових установ НАПН України. У результаті проведеної роботи учасниками Зведеного плану 2007 р. стали вже 28 провідних освітянських бібліотек, які подали свою інформацію відповідно до розробленої структури плану до двох розділів: „Інформаційно-видавнича діяльність” (120 позицій) та „Заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі” (97 позицій). Завдяки цьому план став змістовнішим та інформативнішим. З метою надання оперативного доступу до інформаційних ресурсів освітянських бібліотек з 2009 р. у Зведеному плані подаються електронні адреси їхніх веб-сторінок.

Аналізуючи і порівнюючи Зведені плани, підготовлені з 2007 по 2011 р., можна зробити такі **висновки**:

– спостерігається незначне збільшення кількості учасників Зведеного плану: у 2007р. – 28, 2008 р. – 26, 2009 р. – 31, 2010 р. – 34, 2011р. – 32. Це зумовлено тим, що щорічно найбільш активну участь у ньому беруть саме Львівська обласна та Миколаївська науково-педагогічні бібліотеки та наукові бібліотеки ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів. Означені бібліотеки, на відміну від інших освітянських бібліотек, як наукові, готують ширший спектр інформаційної та методичної продукції і зацікавлені у представленні її у Зведеному плані, а також в отриманні інформації про відповідну діяльність інших провідних освітянських бібліотек мережі;

– покращилось змістовне наповнення плану. Бібліотеки подають інформацію про підготовлені науково-методичні матеріали (збірники наукових праць, матеріали науково-практичних конференцій та семінарів, матеріали наукових досліджень, інструктивні та методичні матеріали), що надає можливість отримати уявлення про їхню науково-дослідну та науково-методичну діяльність. Ознайомлення із зазначеними у плані документами, підготовленими як науковими співробітниками ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і працівниками бібліотек освітянської мережі, сприятимуть активізації науково-дослідної роботи з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, покращенню якості бібліотечного обслуговування й науково-інформаційного забезпечення фахівців освітянської галузі України, а також поглибленню співробітництва та обміну інноваційним досвідом;

– збільшився обсяг інформації, поданої освітянськими бібліотеками: у 2007 р. – 217 позицій, 2008 р. – 254 позиції, 2009 р. – 522 позиції, 2010 р. – 655 позицій, 2011 р. – 584 позиції. Також необхідно відмітити збільшення обсягу інформації, яка подається до підрозділу «Реферативна інформація».

Таке збільшення пояснюється розширенням кола учасників у реферативному напрямі діяльності;

– спостерігається зацікавленість бібліотек у матеріалах розділу „Заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі,” адже інформація, що подається у ньому, надає можливість працівникам освітянських бібліотек підвищувати свій професійний рівень, беручи участь у зазначених заходах;

– як свідчить практика, щорічна підготовка ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Зведеного плану сприяє: узгодженості функціонування бібліотек освітянської мережі щодо підвищення якості інформаційного забезпечення педагогічних та науково-педагогічних кадрів, а також удосконаленню їх діяльності у створенні вторинних інформаційних ресурсів;

– представлення Зведеного плану на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського надає можливість широкому загалу як освітянських бібліотек, так і бібліотек інших систем і відомств використовувати подану у ньому інформацію для інформаційного забезпечення своїх користувачів.

– завдяки рекомендаціям, наданим ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського провідним освітянським бібліотекам щодо обов'язкового представлення на їхніх веб-сторінках зазначених у Зведеному плані видань (в електронному вигляді), усі бібліотеки освітянської мережі отримали можливість поповнювати свої інформаційні ресурси повнотекстовими документами.

Також необхідно наголосити, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського протягом зазначеного періоду своєю науково-методичною діяльністю сприяла і сприяє удосконаленню змісту та типо-видової структури науково-інформаційної продукції всієї мережі освітянських бібліотек. Ця діяльність здійснюється в чотирьох основних

напрямах: 1) аналітичному, який спрямований на аналіз стану і розвитку як окремих бібліотек, так і мережі освітянських бібліотек загалом, й ґрунтується на систематичному моніторингу; 2) консультативно-методичному, основними формами якого є підготовка і поширення методичних рекомендацій, розробка регламентуючої документації, надання консультацій; 3) інноваційному, упровадження ІКТ в практику роботи освітянських бібліотек; 4) підвищення кваліфікації працівників мережі освітянських бібліотек МОНМС України та НАПН України шляхом організації та проведення науково-практичних конференцій, семінарів, читання лекцій, проведення практичних занять на курсах підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Зазначені напрями науково-методичної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського знаходять своє відображення у різних частинах Зведеного плану.

Підготовка Зведеного плану є першим кроком ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського до зведеного координаційного планування науково-дослідної, науково-методичної та науково-інформаційної діяльності бібліотек освітянської мережі, завдяки якому стане можливим визначати основні напрями координації та сфери розподілу праці між освітянськими бібліотеками України, що будуть закріплюватися відповідними регламентуючими документами (договорами про співробітництво, положеннями, планами).

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що необхідно продовжувати роботу у напрямі оптимізації участі провідних освітянських бібліотек у підготовці «Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України», який є важливою складовою системи науково-інформаційного забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти та практики. Необхідно шляхом координації та кооперації

інформаційної роботи удосконалювати зміст та підвищувати якість науково-бібліографічної діяльності. Зокрема, налагоджувати обмін між бібліотеками освітянської мережі видавничою продукцією, надавати доступ до підготовлених документів (в електронній формі) на веб-сайтах та веб-порталах бібліотек, поповнювати обов'язковим примірником фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Література

1. Зведений план науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек України та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України у 2009 році / [уклад.: І. І. Хемчян, О. С. Сорока ; наук. ред. П. І. Рогова] ; Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ : [б. в.], 2009. – 76 с.

2. Зведений план науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек України та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: І. І. Хемчян, О. С. Сорока ; наук. ред. П. І. Рогова]. – К., 2010. – 101 с.

3. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України: Затв. спіл. наказом М-ва освіти і науки України та Акад. пед. наук України від 30. 05. 2003 р. № 334/31 // Інформ. зб. м-ва освіти і науки України. – 2003. – № 21. – С. 27–32.

4. *Хемчян, І. І.* Координаційні зв'язки – основа успішної взаємодії бібліотек освітянської галузі України / І. І. Хемчян // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2008. – Вип. 1 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України. – С. 298–308. – Бібліогр.: 17 назв.

В. С. Білоус,
*директор бібліотеки
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

КОРПОРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ

Розглянуто участь бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в кооперативній каталогізації, висвітлено проблеми та позитивні аспекти в діяльності книгозбірні зі створення електронного каталогу.

Ключові слова: *корпоративний проект, каталогізація, електронний каталог, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.*

Модернізація вищої освіти на шляху до відкритого інформаційного суспільства, виконання місії книгозбірні вищого навчального закладу зумовлюють необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки, розроблення і реалізацію ефективної стратегії реформування її діяльності на основі використання новітніх технологій. Результативність роботи бібліотеки залежить від ефективності інформаційного забезпечення, від того, наскільки повно та своєчасно задовольняються інформаційні потреби користувачів. Можливості однієї, окремо взятої книгозбірні не дозволяють повністю задовольнити інформаційні потреби. Цьому заважають як недоліки державного фінансування та вартість інформаційних ресурсів, так і недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів.

Нині триває активне впровадження корпоративного напрямку в діяльність бібліотек. Цю тему відображено в законодавчих та нормативних документах, у програмах, створених на державному та регіональному рівнях [1, с. 15]. Саме через упровадження корпоративних проектів у бібліотеках,

які є інформаційними центрами, стає можливим ширший обмін інформацією, ефективнішою допомогою користувачеві у її пошуку [3, с. 50]. Сучасний розвиток бібліотечно-інформаційних технологій пов'язаний із корпоративним співтовариством, створенням та удосконаленням консорціумів, корпорацій.

Метою створення корпоративних систем є підвищення ефективності, оперативності та якості інформаційного забезпечення соціальних, культурних, наукових і навчальних потреб користувачів, упровадження нових інформаційних послуг, а також раціональне використання трудових і матеріальних ресурсів завдяки діяльності учасників системи з формування об'єднаного інформаційного ресурсу загального користування. Будь-яка корпоративна бібліотечна система або мережа становить собою єдиний комплекс організаційних, технологічних, технічних та інформаційних засобів.

Корпоративна каталогізація є невід'ємною складовою корпоративних бібліотечних мереж. Це – добровільне об'єднання бібліотек з метою спільного одноразового наукового опрацювання документів та подальшого відображення їх в електронному каталозі [1, с. 16].

Формування електронних каталогів окремих бібліотек передбачає координацію діяльності цих книгозбірень для досягнення найбільшої ефективності процесу. У зв'язку з цим питання співпраці та координації зусиль бібліотек для реалізації корпоративних проектів набуває особливого значення.

Серед переваг корпоративної каталогізації:

- скорочення фінансових витрат;
- заощадження часу, енергетичних, технічних ресурсів;
- створення умов для віддаленого пошуку документів;
- уникнення дублювання розпису видань, можливість підвищення якості бібліографічних описів;

- стандартний підхід до формування описів, файлів-рубрикаторів, авторитетних файлів, словників, тезаурусу та інших допоміжних файлів і баз даних;
- постійне підвищення рівня кваліфікації спеціалістів-бібліографів шляхом запозичення нових методик, які пропонуються бібліотеками-учасницями корпорацій, освоєння нових програмних засобів, форматів представлення даних.

З ініціативою створення на власному сайті онлайнного центру кооперативної каталогізації для бібліотек України виступила Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, до якої приєдналися більше десяти наукових бібліотек. Ідею приєднання до систем корпоративної каталогізації національного (ЦУКК – Центральний український корпоративний каталог) та регіонального (РКК – Регіональний корпоративний каталог) рівня нам запропонувала ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва.

Вивчивши питання корпоративної каталогізації та зваживши всі «за» і «проти» приєднання до проектів ЦУКК та РКК, колектив бібліотеки вирішив взяти в них участь. Необхідність пришвидшення процесу комп'ютеризації, відсутність достатнього оснащення сучасним телекомунікаційним обладнанням та засобами зв'язку змусили шукати грамотних та «сильних» в комп'ютерному забезпеченні партнерів. Враховуючи власний універсальний фонд та достатньо різноманітний перелік передплатних видань, книгозбірня одержала можливість стати членом кооперації, партнером обласних наукових книгозбірень та бібліотек ВНЗ деяких обласних центрів України.

З метою пришвидшення процесів бібліографічного опрацювання документів, уникнення їх дублювання та отримання переваг кооперативного використання інформаційних ресурсів бібліотека ВДПУ ім. М. Коцюбинського взяла участь у кооперативній діяльності з формування електронного каталогу. З січня 2005 р. зазначена бібліотека – учасниця колективного проекту зі створення корпоративного каталогу

аналітичних описів статей з журналів України, працює у всеукраїнській та регіональній кооперативних системах (ЦУКК та РКК).

Участь у проектах корпоративної каталогізації розпочалася з вивчення правил заповнення кожного поля бібліографічного запису, порядку приймання та передачі даних, створення анотацій, рубрикатора. Було розроблено відповідне положення та укладено договори про співпрацю.

Основна вимога до учасників корпоративної системи – використання програмного продукту ІРБІС, української версії тезаурусу, єдиного комунікативного формату, повний аналітичний розпис всіх статей в журналах (“від корінця до корінця”) та створення анотацій (для ЦУКК). Бібліотеки дотримуються однакових визначених підходів до методики предметизації, єдиних стандартів створення бібліографічних записів.

Процес входження до корпорації дещо ускладнювався тим, що одночасно доводилося суміщати процес створення описів для ЦУКК, РКК та навчання основам комп'ютерної грамотності, засвоєння технологічних процесів програм з бібліотечного комплексу ІРБІС (зокрема АРМ “Каталогізатор”). Проблему становило й те, що бібліотека не мала прямого виходу в Інтернет.

Спочатку був представлений колективний список журналів для аналітичного розпису, вивчалися пробні розписи журналів, відбулося ознайомлення з розписами журналів учасників корпоративного каталогу.

Під час формування аналітичних описів бібліотеки-учасниці кооперації повинні дотримуватися таких вимог:

- створювати аналітичні описи всіх статей журналу;
- крім основних полів та розподілу описів за предметними рубриками обов'язково вказувати ненормовані ключові слова;
- формувати коротку анотацію для кожної статті;
- у разі опису статті-рецензії на книгу заповнювати відповідне поле “Рецензія”;

- для персоналій, імена яких не вказано в заголовку статті, заповнювати окреме поле – “Персоналії”;

- за наявності понад трьох джерел бібліографії обов’язково вказувати її.

Описи для РКК створюються за спрощеною схемою, без обов’язкового вказування ненормованих ключових слів та анотацій, оскільки мета РКК не формування окремого кооперативного каталогу, а кооперування діяльності бібліотек-учасниць. Створені записи вливаються в бази даних книгозбірень-учасниць. Для обміну даними використовується ISO-формат.

Через відсутність в бібліотеці ВДПУ ім. М. Коцюбинського електронних засобів зв’язку передача інформації здійснювалася спочатку через ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, у 2006 р. бібліотека користувалася Інтернетом в науково-інформаційному центрі університету. Регулярно отримувала електронною поштою повідомлення від координатора проекту про надходження описів нових номерів та зауваження відносно їх якості.

Слід відзначити, що з 80 назв журналів для розпису у корпоративній каталогізації бібліотека ВДПУ ім. М. Коцюбинського передплачує 49. У зв’язку з цим ми експортуємо у власну базу даних не всі описи. Проте статистика свідчить, що навіть за часткового використання можливостей кооперації робота над ЦУКК дає значний економічний ефект для бібліотек-учасниць.

Аналіз участі книгозбірні в ЦУКК та РКК показав такі позитивні результати:

- зменшення навантаження бібліографів під час аналітико-синтетичного опрацювання видань;

- пришвидшення процесу формування електронної БД “Аналітичні описи” для всіх учасників проекту;

- бібліотеки-учасниці мають постійні можливості для обміну досвідом шляхом отримання оперативної інформації за допомогою електронної пошти та особистих контактів;

- користувачі ЦУКК в мережі Інтернет мають змогу оперативно отримати інформацію про окремий номер видання, оскільки відразу після надходження на сайт Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського опис стає доступним всім користувачам.

Слід зазначити проблеми, які виникли в бібліотеці ВДПУ ім. М. Коцюбинського під час участі в ЦУКК:

- серед учасниць корпорації лише три бібліотеки ВНЗ, немає жодної бібліотеки педагогічного напрямку;

- проблеми з розподілом аналітичних описів за предметними рубриками (спрощені розподіли для окремих тем, які важливі для ВНЗ, зокрема з теми “Педагогічні науки”).

- виникає проблема з обліком описів, що створені бібліотекою та одержані з ЦУКК та РКК для формування статистичних звітів, як поточних, так і річних. У зв’язку з цим книгозбірнею розробляється спосіб систематизації видань ЦУКК та РКК.

Слід зауважити, що під час створення описів можливі як граматичні, так і стилістичні помилки, які доводиться виправляти кожній з учасниць ЦУКК. Зокрема, якість описів у різних учасників проекту ЦУКК різна.

Бібліотека розглядає можливість створення окремої інформаційної бази даних, яка буде складатися з аналітичних записів видань, відсутніх в бібліотеці педуніверситету, але передплачених іншими бібліотеками міста (учасниками кооперації), з повними текстами статей з періодичних видань.

Кожний учасник корпорації вносить свою частину даних до кооперативного каталогу і має право на отримання (перекачування) даних, створених іншими учасниками ЦУКК. Вхід та перекачування даних можливі тільки для авторизованих учасників, що гарантує використання даних за

призначенням та згідно із внеском (власної частки роботи). Учасники висловлюють згоду на дотримання параметрів записів, запропонованих керівництвом ЦУКК.

Участь у коопераційній каталогізації уможливило оперативне наукове опрацювання значного масиву інформації. Запровадження нових інформаційних технологій та розвиток кооперативної системи значно підвищили вимоги до бібліотечних кадрів, до їх професійної підготовки. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського вже має достатній досвід з питань діяльності в корпоративній каталогізації та впровадженні комп'ютеризації в бібліотечні процеси.

На шляху створення кооперативних об'єднань існує багато перешкод, які спричиняють відносно відставання нашої країни в процесах взаємодії та запровадження інноваційних технологій. Кооперативна каталогізація дає можливість використати наявний досвід з цього питання, дозволяє об'єднувати на центр-сайтах значні бібліотечні ресурси, не створюючи великих регіональних та локальних мереж, зменшує затрати на впровадження корпоративних технологій. З огляду на ці факти можна сподіватися, що процес створення корпоративних електронних порталів та архівів документів йтиме динамічно. Проекти бібліотечних корпорацій створюють передумови для трансформації книгозбірень зі сховища книг та власника фондів на сервісні організації, які задовольняють інформаційні потреби користувачів із залученням різноманітних ресурсів.

Звичайно, існує нагальна потреба в залученні додаткових коштів, як державних, так і спонсорських (цільових грантів), для пришвидшення цих процесів і, особливо, для збільшення кількості технічних та програмних засобів. Для корпоративних об'єднань велике значення мають прямий доступ до Інтернету, наявність сучасних ПК, укомплектованих сканерами, що уможливить пришвидшення процесу формування повних текстів документів,

які найбільш використовуються споживачами, колекцій документів за профілем ВНЗ та тематичних колекцій.

Існує багато можливостей виведення бібліотек на новий рівень розвитку. Однією з них є співдружність із міжнародними фондами та організаціями з метою реалізації спільних бібліотечно-інформаційних проектів та програм.

Досвід корпоративних об'єднань різних країн світу свідчить, що процес побудови корпоративної бібліотечної мережі за мету має поставити:

- інтеграцію інформаційних ресурсів бібліотек та надання широкого і вільного доступу користувачам до фондів бібліотек-учасниць як до єдиного інформаційного ресурсу;
- оформлення бібліографічних записів відповідно до національних і міжнародних стандартів для уніфікації роботи з ними;
- створення центру корпоративної каталогізації, інших корпоративних сервісів і служб;
- ретроспективну конверсію каталогів бібліотек;
- виконання віддаленого замовлення та отримання документів через систему МБА, включно з електронною доставкою документів (ЕДД);
- упровадження системи організаційної, технічної й технологічної взаємодії бібліотек-учасниць у режимі реального часу.

Ці принципи бере до уваги і корпоративне об'єднання, учасницею якого є наша бібліотека.

Для забезпечення ефективної діяльності в наданні інформації підтримуються зв'язки між науковими бібліотеками України. На корпоративних засадах співробітництва з освітянськими бібліотеками та ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського розпочато формування інформаційного ресурсу психолого-педагогічної тематики до всеукраїнської БД «Україніка наукова», проводиться реферування публікацій періодичних видань університету, затверджених ВАК. Бібліотека приєдналася до корпоративного

каталогу освітянських книгозбірень, здійснює обмін БЗ статей з періодичних видань і наукових збірників університету між освітянськими бібліотеками.

Бібліотека ВДПУ ім. М. М. Коцюбинського активно співпрацює з ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського над формуванням всеукраїнського інформаційного ресурсу з психолого-педагогічних питань та освіти, створенням інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГІР) у традиційній та електронній формі. Планується удосконалення обміну бібліографічних записів книг, статей з періодичних видань і наукових збірників, виданих науковцями університету. З цією метою на корпоративних засадах здійснюється обмін електронними бібліографічними записами, що позитивно впливає на підвищення якості електронного каталогу університетської бібліотеки.

Бібліотека педуніверситету має 52 комп'ютерів, у т. ч. 14 автоматизованих робочих місць для працівників книгозбірні. З 2009 р. у книгозбірні розпочала функціонувати зала електронної інформації на 40 АРМ з підключенням до світової мережі. Це значно покращило роботу з кооперативної каталогізації, дало змогу налагодити прямий зв'язок з партнерами та координаторами проекту.

Книгозбірня активно працює над створенням власних електронних ресурсів, електронного каталогу. Наразі БД бібліографічних записів ЕК становить понад 160 тис. записів, у т. ч. доступних для користувачів – понад 137 тис. записів.

Значна увага приділяється веденню веб-сайту бібліотеки, проводиться його регулярне інформаційне наповнення та оновлення. У мережі Інтернет сайт книгозбірні є складовою сайту ВДПУ ім. М. Коцюбинського і відкритий для доступу в локальній мережі бібліотеки і мережі науково-інформаційного центру університету.

Упровадження та використання корпоративних технологій в бібліотечні процеси дозволило бібліотеці вийти на новий рівень обслуговування

користувачів, вирішити завдання обміну інформацією та наповнення власних електронних ресурсів.

В Україні існують різноманітні системи кооперативної каталогізації як на державному, так і на регіональному рівні. Як і в будь-якій діяльності, в процесі створення кооперативних каталогів є позитивні моменти та виникають проблеми, які потрібно вирішувати. І, звичайно, вирішують їх насамперед, кваліфіковані спеціалісти, які мають бібліотечно-бібліографічні знання та досконало володіють комп'ютерною технікою.

Діяльність зі створення кооперативної каталогізації розвивається динамічно, розширюється коло учасників, упроваджуються нові послуги для користувачів. Однією з перспектив в цьому напрямі є доставка окремих статей у вигляді повних текстів. Проблему створення зведеного Українського корпоративного електронного каталогу наразі не вирішено.

Однією з головних перешкод на шляху широкомасштабного створення корпоративних електронних каталогів в Україні є невідповідність програмних бібліотечних платформ форматам представлення даних, застосування різних класифікаційних таблиць, заповнення різної кількості полів бібліографічного опису, відсутність єдиного тезаурусу, недостатнє матеріально-технічне забезпечення бібліотек. Значну проблему для бібліотеки становить відсутність предметних рубрик, питання уніфікації предметизації для аналітичного опрацювання журнальних статей, необхідність самостійно формувати предметні рубрики для створення бібліографічних записів в електронному каталозі.

Для вирішення цих проблем потрібен час, відповідне фінансування, кваліфіковані спеціалісти та добра воля учасників корпоративних проектів.

Література

1. *Вилегжаніна, Т.* До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи / Т. Вилегжаніна, Є. Одинець // *Бібліотечна планета* – 2005. – № 1. – С. 15–18.

2. *Петрина, Н.* Інтеграція і партнерство університетських бібліотек як перспектива подальшого розвитку інформаційного сервісу / Н. Петрина // Покликання університету : зб. наук. пр. / відп. ред. О. Гомілко. – К. : РІА “ЯНКО”; “ВЕСЕЛКА”, 2005. – С. 143–148.

3. *Саломатова, О. И.* Влияние корпоративных проектов на инновационную деятельность библиографов / О. И. Саломатова // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 12. – С. 47–54.

Є. А. Валусьва,

учений секретар

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

РОЛЬ І МІСЦЕ РЕФЕРАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ У ПІДВИЩЕННІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВОЇ КУЛЬТУРИ ДОСЛІДНИКА

Окреслено значення рефератів для підвищення інформаційно-комунікативної культури дослідника, функції рефератів та особливості їх використання, визначено основні групи споживачів реферативної інформації.

Ключові слова: *інформаційна культура, реферат, функція реферату, споживачі реферативної інформації.*

Під інформаційною культурою розуміють такий рівень інформаційної підготовки, який дозволяє людині не тільки вільно орієнтуватися в потрібному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти інформаційним контактам [1].

Категоріями інформаційної культури особистості можна вважати її вміння формулювати свою потребу в інформації, ефективно здійснювати пошук необхідної інформації в усій сукупності інформаційних ресурсів, переробляти і створювати якісно нову інформацію, підтримувати індивідуальні інформаційно-пошукові системи, відбирати та оцінювати інформацію, а також здатність до інформаційного спілкування і комп'ютерну грамотність.

Інформаційна культура та розумова праця в будь-якій формі завжди пов'язані з пошуком інформації. На сучасному етапі ускладнюється система пошуку, поступово перетворюючись на спеціальну галузь знань. Знання та навички в цій сфері стають все більш обов'язковими для будь-якого споживача інформації [2].

Основними видами видань та заходів, що допомагають читачеві у пошуку та орієнтації в інформаційному середовищі, можуть бути такі: реферативні журнали, бюлетені сигнальної інформації, експрес-інформація, аналітичні огляди, реферативні огляди, каталоги і картотеки, бібліографічні

покажчики, бюлетень нових надходжень, виставки нових надходжень, бібліографічні огляди, семінари, тематичні підбірки, друковані бібліографічні картки, анотовані друковані бібліографічні картки, реферати, фактографічна інформація на картках, копії змісту поточних (іноземних) журналів, що дозволяють скласти уявлення про зміст номера [3].

Реферування – процес аналізу первинного документа й складання реферату. Це інтелектуальний творчий процес, що потребує осмислення, аналітико-синтетичного опрацювання інформації та створення нового документа – реферату, котрий має специфічну мовностилістичну форму.

Ознайомлення з рефератами дає змогу оперативно одержати стислу інформацію про зміст первинних документів і завдяки цьому максимально правильно вирішити питання про необхідність їх використання. Інколи таке ознайомлення навіть замінює вивчення першоджерела, що особливо важливо, коли воно з якихось причин недоступне. Реферати часто розглядають як моделі первинних документів, оскільки вони не тільки передають зміст, а й зберігають читацьку спрямованість документа, що реферується.

Під час використання рефератів реалізується ціла низка різноманітних функцій. Основними функціями реферату вважаються такі: інформаційна, індикативна, пошукова, адресна, довідкова, науково-комунікативна, сигнальна, прогностична і функція індексування [2]. Реферат можна розглядати як пошукову систему. Користуючись рефератами, споживач здійснює безпосередній пошук інформації за ними, причому інформації фактографічної. У цьому виявляється пошукова функція реферату, а також функція довідкова, оскільки інформація, отримувана з реферату, багато в чому є довідковою. Для виконання пошукової функції реферат повинен характеризувати реферовані джерела не тільки змістовно, а й описово. Це ще одна властивість реферату, яку прийнято називати індикативністю. Загалом реферат, виконуючи індикативну функцію, вказує на існування, наявність

відповідного документа (наприклад, депонованого рукопису); разом з тим реферат описово характеризує окремі елементи змісту і передає бібліографічні ознаки. Реферативний журнал загалом і, відповідно, реферати, що входять до нього, виконують сигнальні функції, повідомляючи про вихід друком і наявність первинного джерела інформації. Сигнальна функція рефератів виявляється, коли з їхньою допомогою здійснюється оперативне інформування про плани випуску літератури, про наявність неопублікованих, в тому числі депонованих, робіт. Для науково-інформаційної діяльності важливо, щоб реферати доводилися до споживача перед друком первинних документів. У певних закладах (університетах, науково-дослідних установах) реферати можуть бути використані для сигнального оповіщення про нові надходження літератури до фонду бібліотеки.

Діапазон використання рефератів дуже широкий. Так, реферати описів винаходів не тільки сповіщають про нові технічні рішення, доносять до споживача суть цих рішень, допомагають у пошуку патентної документації, – зібрані воєдино, вони можуть бути використані при попередній експертизі заявок на винаходи.

Реферат придатний для вирішення ще одного важливого завдання – він може бути використаний для індексування змісту тексту первинного документа, що істотно скорочує витрати часу і праці порівняно з витратами на виконання цієї роботи безпосередньо з першоджерела. У зв'язку з цим реферування та індексування слід розглядати як двоєдиний процес розкриття змісту первинного документа. Оскільки реферування передуює індексуванню, важливо, щоб у рефераті знайшли відображення ті ключові слова, які складають ядро тексту первинного документа.

Особливості, які позначаються на читацькій спрямованості реферату [4]:

1) реферат є повідомленням вторинного характеру, його тема і зміст обумовлені темою і змістом реферованих джерел інформації. Отже, якщо виключити ті випадки, коли джерело інформації піддається реферуванню

частинами, вибірково, то, загалом, з точки зору теми і змісту, реферат повинен адресуватися тій же читацькій аудиторії, що і первинний документ. Зберігається в рефераті й рівень доступності матеріалу, властивий первинному документу. Природно, що, наприклад, у теоретичній статті, в описі винаходу, у методичному посібнику, присвяченим одній і тій же темі, питання будуть розглянуті по-різному і з різним ступенем зрозумілості. Орієнтовані на читачів відповідних категорій, ці джерела інформації зберігають свої читацькі адреси і в рефератах. Тому реферат можна розглядати як сполучну ланку між читачем і первинним документом;

2) реферат використовується, як правило, незалежно від первинного документа і завжди передує його читанню. І необов'язково, щоб після прочитання реферату виникла чи підтвердилася необхідність звернення до первинного документа. В одних випадках з реферату стає зрозуміло, що первинний документ просто не заслуговує на читання, в інших – реферат несе в собі достатньо інформації, щоб обмежитися його читанням. Отже, в цьому сенсі читацька адреса реферату ширше читацької адреси первинного документа;

3) третя особливість впливає з цільового призначення реферату. Під час користування рефератом читач має іншу спрямованість читання, інший настрій, іншу мету, ніж під час читання первинного документа. У загальному випадку завдання полягає насамперед у тому, щоб за рефератом оцінити первинний документ і визначити своє ставлення до нього.

За функціональними властивостями реферату його споживачів можна розділити на дві групи. Одна становить собою інформаційні органи, до іншої належать індивідуальні споживачі, яких у традиційному розумінні прийнято називати читачами. Споживачі першої групи – це колективні споживачі, такі, як галузеві інформаційні центри, бібліотеки різних категорій, інформаційні органи науково-дослідних інститутів, підприємств і т. ін. Вони не є читачами, які особисто потребують інформації. Їхні цілі щодо використання рефератів

обумовлені насамперед загальними виробничими та науковими завданнями відповідних галузей, відомств, підприємств, установ. Вони використовують реферати для комплектування довідково-інформаційних карток, каталогів, пошукових масивів; для створення реферативних досьє; для розвідки інформації та документів тощо. До колективних споживачів можна віднести також книготорговельні організації, яким на підставі читання рефератів доводиться вирішувати питання про читацьку адресу видань. Отже, використання рефератів споживачами першої групи зводиться до інформаційного обслуговування споживачів другої групи. При цьому одне із завдань працівників інформаційних служб полягає в тому, щоб звільнити індивідуальних споживачів від інформаційного пошуку, від необхідності вести первинне опрацювання джерел інформації. Вирішується це завдання багато в чому завдяки використанню рефератів.

Коло індивідуальних споживачів інформації дуже широке. Однак, незважаючи на це, їх можна розділити на ряд категорій, виходячи з ознаки спільності інформаційних потреб. Значну групу індивідуальних споживачів інформації становлять учені та фахівці, які ведуть наукові дослідження. У самостійну групу виокремлюють інженерів-розробників нової техніки, конструкторів. До особливої групи споживачів інформації належать керівники установ, які виконують науково-дослідну роботу, керівники підприємств та інші.

Для того, щоб цілеспрямовано і точно адресувати реферат, слід зважати на інформаційні запити, зумовлені конкретними цілями дії споживача. При цьому залежно від споживача інформації, від характеру розв'язуваних ним завдань, від того, для якої функціональної мети складається реферат: для передачі відомостей, для зазначення джерела інформації, для довідки і т.д., – у ньому можуть бути виділені відповідні дані з первинного документа. Так, якщо реферат складається, щоб підкріпити певну точку зору або видати вихідну інформацію, наприклад, для розрахунків, то в ньому можна

обмежитися довідковими даними. Інформаційні запити легше виявити і, отже, задовольнити, якщо інформаційна служба і споживач перебувають в безпосередній близькості і тісному спілкуванні.

Література

1. *Гречихин, А. А.* Библиографическая эвристика: история, теория и методика информационного поиска : конспект лекций / А. А. Гречихин. – М. : Моск. полигр. ин-т, 1984. – 48 с.

2. *Лутовинова, В. І.* Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практичний посібник / В. І. Лутовинова ; Акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2007. – 72 с. – (На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек).

3. *Рыбина, Л. И.* Информационная культура – приоритетное направление библиотечной деятельности / Л. И. Рыбина // Библиография. – 2006. – №4. – С. 17–22.

4. Теория и практика референтской деятельности : учебное пособие / под ред. проф. О. Я. Гойхмана. – М. : ИНФРА-М, 1999.

Розділ II.

Рекомендації

**Всеукраїнського науково-практичного семінару
«Формування єдиного галузевого інформаційного
ресурсу шляхом кооперативного аналітико-
синтетичного опрацювання документів
галузевої тематики»**

➤ спрямувати провідні бібліотеки освітянської мережі МОН України та НАПН України на кооперативне формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу;

➤ активізувати кооперативну діяльність освітянських бібліотек у підготовці й використанні бібліографічної, реферативної та аналітичної продукції;

➤ продовжити співпрацю ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками мережі щодо обміну аналітичними бібліографічними записами для створення галузевої бази даних «Періодика»;

➤ продовжити співпрацю та розробити стратегічні завдання щодо охоплення реферуванням всіх періодичних і продовжуваних видань галузевої тематики провідними бібліотеками освітянської мережі НАПН України та МОН України;

➤ активніше залучати ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, провідні бібліотеки освітянської мережі МОН України і НАПН України до надання реферативної інформації про наукові публікації із періодичних і продовжуваних видань освітянських установ у загальнодержавну електронну базу даних «Україніка наукова» і галузеву реферативну базу даних ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

➤ активізувати участь бібліотек мережі у корпоративному інформаційно-бібліографічному проєкті «Видатні педагоги України та світу»;

➤ продовжувати створення на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського електронні та традиційні депозитарії вторинних документів з питань педагогіки та психології, підготовлених бібліотеками освітянської мережі МОН України та НАПН України;

➤ удосконалити роботу зі створення аналітичних матеріалів фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського шляхом налагодження зворотнього зв'язку з науковцями і практиками освітянської галузі України;

➤ створити дієву систему інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України для її подальшого використання у мережі галузевих бібліотек;

➤ охопити всі періодичні та продовжувані видання, засновниками яких є педагогічні та інженерно-педагогічні ВНЗ III-IV р. а. України, установи НАПН України та МОН України реферуванням шляхом кооперативної співпраці;

➤ налагодження кооперативної діяльності освітянських бібліотек у підготовці й використанні бібліографічної продукції та створення на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського депозитарію вторинних документів

психолого-педагогічної тематики на традиційних та електронних носіях, підготовлених бібліотеками мережі МОН України та АПН України;

➤ оптимізувати участь провідних освітянських бібліотек у підготовці «Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України» та удосконалення змісту та якості їхньої науково-бібліографічної продукції;

➤ налагодити обмін між бібліотеками освітянської мережі видавничою продукцією, надання доступу до підготовлених документів (в електронній формі) на Web-сайтах та Web-порталах бібліотек, поповнення обов'язковими примірником фонду ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського;

➤ організувати семінари-практикуми, тренінги, круглі столи з питань корпоративних проектів;

➤ створити безкоштовні конвертори для взаємодії різних АБІС;

➤ уніфікувати предметні рубрики на корпоративних засадах.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АРБІКОН – Асоціація регіональних бібліотечних консорціумів
- АРМ «Каталогізатор» – автоматизоване робоче місце «Каталогізатор»
- АСІБТ – Асоціації сучасних інформаційних бібліотечних технологій
- АСОД – аналітико-синтетичне опрацювання документів
- БД – база даних
- ВАК – Вища атестаційна комісія
- ВГІР – всеукраїнський галузевий (освітній) інформаційний ресурс
- ВДПУ ім. М. Коцюбинського – Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського
- ВІНІТІ – Всеросійський інститут наукової і технічної інформації
- ВНЗ – вищий навчальний заклад
- ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва – Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені К. А. Тімірязєва
- ВРІ – вибіркоче розповсюдження інформації
- ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського
- ЕДД – електронна доставка документів
- ЕЗ – електронний запис
- ЕК – електронний каталог
- ЄГІР – єдиний галузевий інформаційний ресурс
- ІГІР – інтегрований галузевий інформаційний ресурс
- ІКВ – інформаційно-комунікаційна взаємодія
- ІНІСН – Інститут наукової інформації із суспільних наук
- ІППО – Інститут післядипломної педагогічної освіти
- ІПРІ – Інститут проблем реєстрації інформації
- ІПРІ НАН України – Інститут проблем реєстрації інформації Національної академії наук України

КБ – кабінет бібліотекознавства
Кіровоградська ОНУБ ім. Д. І. Чижевського – Кіровоградська обласна наукова універсальна бібліотека імені Д. І. Чижевського
КНУКіМ – Київський національний університет культури і мистецтв
Львівська ОНПБ – Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека
МАРС – міжрегіональний аналітичний розпис статей
МБА – міжбібліотечний абонемент
Миколаївська НПБ – Миколаївська науково-педагогічна бібліотека
ММБА – міжнародний міжбібліотечний абонемент
МОНМС України – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
НАН України – Національна академія наук України
НАПН України – Національна академія педагогічних наук України
НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НДІ НАН України – Науково-дослідний інститут Національної академії наук України
НДР – науково-дослідна робота
ННМБУ – Національна наукова медична бібліотека України
НТІ – науково-технічний інститут
ООН – Організація Об'єднаних Націй
Південноукраїнський (Херсонський) РПОПК – Південноукраїнський (Херсонський) регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів
ПТНЗ – професійно-технічні навчальні заклади
р. а. – рівень акредитації
РБД – реферативна база даних
РКК – регіональний корпоративний каталог
УБА – Українська бібліотечна асоціація
УДК – універсальна десяткова класифікація
УРЖ – український реферативний журнал

ЦУКК – центральний український корпоративний каталог

Чернівецький ОППО – Чернівецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Артемов Юрій Іванович, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Білоус Валентина Степанівна, директор бібліотеки Вінницького ДПУ імені Михайла Коцюбинського

Букшина Тамара Федотівна, науковий співробітник відділу науково-реферативної інформації Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Валуєва Євгенія Анатоліївна, вчений секретар Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Зайченко Надія Яківна, завідувач аналітико-прогностичного відділу Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

Зозуля Світлана Миколаївна, завідувач науково-редакційного відділу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Зоріна Наталія Євгеніївна, науковий співробітник відділу наукового опрацювання і каталогізації документів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Коваленко Інга Йосипівна, завідувач відділу науково-реферативної інформації Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Рогова Павла Іванівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, заслужений працівник культури України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Рубан Алла Іванівна, старший науковий співробітник відділу наукового і прикладного бібліотекознавства Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Самчук Лариса Іванівна, завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Хемчян Ірина Іванівна, завідувач відділу наукового і прикладного бібліотекознавства Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Яценко Олег Миколайович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, науковий керівник НДР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України. Стан та перспективи»